

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

sempozyum / panel / söyleşi
İstanbul, 12 Kasım 2005

Türkiye İşçi Partisi Parlamento'da 40. Yıl

Türkiye İşçi Partisi Parlamento'da 40. Yıl

© TÜSTAV - Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı
Bu yapının telif hakları TÜSTAV'a aittir,
izin alınmadan kullanılamaz.

1. Basım Mart 2006

ISBN 975-8683-52-7

TÜSTAV İktisadi İşletmesi
Kocatepe Mah. Feridiye Cad.
No: 20 Taksim - İstanbul
Tel: 0212 237 98 92
Faks: 0212 237 98 93
Url: www.tustav.org
e-posta: bilgi@tustav.org

Kapak Tasarımı: Zehra Şenoğuz
Ofset Hazırlık: EKOL Tanıtım
Baskı-Cilt: Bayramoğlu Matbaası, İstanbul
Tel: 0212.482 17 96

TÜSTAV (Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı);
ülkemiz işçi ve sol hareketinin tarihini eksiksiz biçimde
kucaklamayı, bu tarihin belge ve canlı tanıklıklarını toplamayı,
bu alana yönelik araştırmaları özendirmeyi kendine görev biliyor.
Bu çerçevede oluşturduğumuz TÜSTAV Yayınları olarak, ülkemiz işçi ve
sol hareketi tarihini ilgilendiren belge, anı ve araştırmaları tarihsellere
ulaştırarak ülkemizin aydınlık geleceğine katkıda bulunmayı umuyoruz.
Açık ki, TÜSTAV bugüne dek çalışmalarında benimsemiş olduğu bu
tarihin "olduğu gibi" yansıtılması anlayışını, TÜSTAV Yayınları'nda da
sürdürecektir. Buna uygun olarak, yayımladığı belge, anı ve
araştırmalardaki tez, görüş ve yaklaşımlar konusunda, bir kurum olarak
taraf olmamaya özen gösterecektir. Nitekim aynı tarihsel döneme ilişkin
olabildiğince farklı tarafların görüşlerini yansıtan belge, anı ve
araştırmalara yayınlarında yer vermeye çalışacaktır.
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

sempozyum / panel / söyleşi
İstanbul, 12 Kasım 2005

Türkiye İşçi Partisi Parlamento'da 40. Yıl

İÇİNDEKİLER

Sunu	7
Açış Konuşması / Nihat Sargın	9

Sempozyum

1965-1969 TİP ve Parlamento Çalışmaları

Taner Timur	13
Ercan Eyüboğlu	15
Erkan Doğan	21
Türkiye Sosyalist Hareketinde Parlamenter Mücadelenin	
Farklı Kavranışları: Avcıoğlu'nda, Belli'de ve Boran'da / Gökhan Atılğan	26
1965-1969 Döneminde TİP'in Dış Politika Anlayışı / Serpil Güvenç	36
Sorular - Cevaplar - Katkılar	56

Panel

TİP Deneyimi ve Günümüz Sosyalist Partileri

EMEP-Mustafa Yalçınar	69
ÖDP-Masis Kürkçügil	73
SDP-Veysi Sarısözen	77
Sorular - Cevaplar - Katkılar	80

Söyleşi

TİP Parlamenterleri Olmak

Yusuf Ziya Bahadınlı	86
Sadun Aren	89
Tarık Ziya Ekinci	94

2005 Kasımı'nda Türkiye İşçi Partisi'nin, TİP'in 1965 seçimleriyle parlamento-ya girişinin 40. yıldönümü dolayısıyla Galatasaray Üniversitesi Aydın Doğan Toplantı Salonu'nda düzenlenen sempozyum/panel/sohbet, TÜSTAV'ın bu tarz-da örgütlediği ilk toplantı oldu.

Etkinliğin sempozyum bölümünde, TİP üzerine çalışmalar yapmış ve yapmakta olan bilim insanları tebliğlerini sundular. Kitapta bu tebliğler, Erkan Doğan dı-şında, kendileri tarafından gözden geçirilerek ve kısmen genişletilerek yer alı-yor.

Etkinliğin panel bölümünde, her biri Türkiye İşçi Partisi üyesi olan ve halen de parlamento seçimlerine katılmaya hak kazanmış sosyalist siyasal partilerde yö-netici konumda bulunan panelistler, TİP deneyimlerinin kendileri açısından taşı-dığı önemi dile getirdiler. Veysi Sarısözen dışında panelistler de konuşmalarını gözden geçirerek yayıma hazırlanmasına yardımcı oldular.

Etkinliğin sohbet bölümünde, mazereti nedeniyle katılamayan TİP'li parlamen-terlerin dışında Yusuf Ziya Bahadınlı yazılı olarak, Sadun Aren ile Tarık Ziya Ekinci ise şahsen katılarak, izleyenlere günün en keyifli oturumunu yaşattılar. TİP Parlamentoda kapsamlı çalışmasını yapmış olan Turhan Salman'ın kolaylaş-tırıcılığında gerçekleşen oturumun bant çözümleri de bu kitabın son bölümünde yer alıyor.

TİP'in parlamento-ya girişinin 40. yıldönümü vesilesiyle düzenlenen sempo-zyum/panel/sohbetin bantlarının çözümünü ve yayına hazırlanmasını Ersin Tosun gerçekleştirdi. TÜSTAV olarak, bu sempozyum/panel/sohbet için Galatasaray Üniversitesi'nin olanaklarından yararlanmamıza yardımcı olan GSÜ Rektör Yar-dımcısı Prof. Dr. Ethem Tolga'ya, Üniversite Genel Sekreteri ve Uluslararası İlişkiler sorumlusu Ayşe Dilek Karagülle'ye ve Genel Sekreterlik Halkla İlişkiler Görevlisi Cemile Senem Kudat'a, ayrıca gerek konuşmacı, gerekse izleyici ola-rak katılanlara teşekkür ediyoruz.

Erden Akbulut
Mart 2006

AÇILIŞ

Nihat SARGIN

Arkadaşlar, dostlar, kardeşler;

Görevli veya izleyici olarak toplantıda bulunan herkesi şahsen ve Başkan olduğum Vakıf adına saygı ve sevgilerle selamlıyor, hoş geldiniz diyorum.

Bizi kırmayarak aramıza katılan ve görev alan o zamanın TİP milletvekili arkadaşlarım başta olmak üzere sempozyumu oluşturacak genç akademisyen kardeşlerime ve ... ve bugün ayrı örgütlenmeleri temsil ediyor almakla birlikte vaktiyle TİP'le şu veya bu şekilde ilişkisi olmuş ve yakından tanıdığım parti temsilcilerine ve bu arada toplantının konusunu oluşturan TİP'in Parlamento çalışmaları içinde çok önemli yer tutan Meclis konuşmalarının tamamını dikkat ve titizlikle toparlayarak Vakıfça kitap haline getirmemizde çok büyük emeği geçen Turhan Salman kardeşimize, bize bu toplantı için salonlarını açan Galatasaray Üniversitesi Rektörlüğü'ne şahsen ve Başkan olduğum Vakıf adına teşekkürlerimi sunuyorum.

Türkiye İşçi Partisi, Vakfımızın kuruluş amacı doğrultusunda başlıca çalışma alanlarından birini oluşturmaktadır. Bu nedenle böyle bir toplantıyı gerçekleştirebilmiş ve TİP Milletvekillerinin Meclis konuşmalarını, doğrudan ve topluca araştırıp incelenebilecek biçimde gün ışığına çıkartabilmiş olmaktan dolayı memnunuz. Aynı bir memnuniyetimiz ise -bunun tam olarak böyle düşünülerek yapıp yapılmadığını bilemem ama-, bu toplantıda üç kuşak, evet üç kuşak (65'te girdi TİP'e atılan oylarla Meclis'e milletvekili arkadaşlarımız, milletvekili seçilme yaşı asgari 30, yani arkadaşlarımız, o sıralarda daha önceki kuşaktan Aybar, Boran, Cemal Hakkı Selek dışında 30-40 yaş arasındaydılar, buna o günden bugüne geçirilen 40 yılı ekleyin oylarla, birinci kuşak onlar TİP'li milletvekillerimiz parti temsilcileri de aşağı yukarı tahminim ikinci kuşağı oluşturuyor, nihayet genç akademisyen kardeşlerim bu toplantı vesilesiyle bir araya gelmiş bulunuyorlar. Bugünkü toplantıyı düzenleyici arkadaşlarımın, bu olguyu öngörüp görmediklerini bilmiyorum, ama hazırlanan toplantı, görevli ve izleyici olarak aynı zaman ve mekânda ve de aynı genel doğrultuda üç kuşağı bir araya getirebilmiş bulunmaktadır ve bizler onun mutluluğunu yaşıyoruz.

Görevli arkadaş, dost ve kardeşlerime tekrar teşekkür eder, görevlerinde başarılar dilerken ilk oturum olan sempozyumu gerçekleştirmek üzere akademisyen arkadaşlarımızı masadaki yerlerine davet ediyorum. 12/11/2005

Türkiye İşçi Partisi Parlamento'da 40. Yılı
sempozyum

1965-1969
TİP ve Parlamento Çalışmaları

Oturum Başkanı: Dr. Taner Timur
Dr. Ercan Eyüboğlu
Erkan Doğan
Gökhan Atılğan
Serpil Güvenç

Türkiye İşçi Partisi Parlamento'da 40. Yıl
sempozyum

Sempozyuma başlıyoruz. Sözlerime başlarken TÜSTAV'ın yakın tarihimizi, siyasi hayatımızın çok anlamlı bir dönemini tartışmak üzere tertiplediği bu sempozyuma beni de çağırarak onurlandırdığı için teşekkür etmek isterim. Gerçekten burada birkaç nesli bir araya getiren bir toplantı düzenlenmiş bulunuyor. TİP tecrübesi ve onun vesilesiyle de Türk siyasal hayatı tartışılacak.

Ben TİP kurulduğu zaman Ankara Siyasal'da çok yeni bir asistandım. O dönem, Türkiye'de, önemli bir aydın kesiminin sol Kemalizm'den sosyalizme, daha doğrusu Marksizme geçiş arayışları içinde olduğu bir dönemdi. Bu fikirler elbette eskiden de vardı; bu fikirlerin kökleri çok eskilere gidiyor; fakat 1960'larda yeni olan bu fikirlerin kitlesel boyut kazanma eğilimiydi. O dönemin heyecanını bizim nesil çok iyi biliyor. Fakat yine biliyoruz ki bu heyecan maalesef çok uzun sürmedi.

O yıllarda en önemli tartışmalar *marksist strateji tartışmaları* adı altında yapılıyordu. Ülkede egemen üretim biçimiyle ilgili akademik tartışmalar çok geçmeden siyasal strateji tartışmalarına dönüşmüştü. Bu tartışmalar çeşitli tahriklerin de dürtüsüyle kısa süre sonra çok sert boyutlar kazandı. Bugün aradan kırk sene geçmiş vaziyette ve yaşanan bunca ıstıraptan sonra bu tarz tartışmalarda daha çok bir diyalog arayışı, bir kooperasyon arayışı, bir ortak platform arayışı hakim olmalı. Sanıyorum ve umuyorum ki bu toplantıya da bu egemen olacak. Bu elbette tartışma olmayacak anlamına gelmiyor. Fakat tartışmacılara bir diyalog kaygısı, belli düşünceleri, ileri fikirleri daha da ileri götürme kaygısı egemen olacak zannediyorum. Biraz sonra genç ve bu konuda akademik çalışma yapmış olan ya da siyasetçi, akademisyen olarak veya tamamen farklı bir meslek sahibi olarak bizzat bu kavgayı yüklenmiş olanların tecrübelerini dinleyeceğiz. O bakımdan ben sözlerimi uzatmadan burada kesiyorum. Önce konuşmacı arkadaşlar hakkında kısa bir bilgi vereyim. İlk sözü alacak sevgili Ercan Eyüboğlu, çok eski bir devrimci arkadaşımız şu anda da Galatasaray Üniversitesi'nde öğretim üyesi. TİP hakkında hem akademik çalışma yapmış, hem de parti saflarında eylemci olarak, devrimci olarak emeği geçmiş bir arkadaşımız. Daha sonra Erkan Doğan arkadaşımız konuşacak. O da Bilkent Üniversitesi'nin genç öğretim elemanlarından. O da TİP'in parlamenter tecrübesini, halen üzerinde çalıştığı bir doktoranın verilere dayanarak bizlere anlatacak. Daha sonra Gökhan Atılğan, halen değerli başkan Behice Boran hakkında bir doktora yapıyor. Daha önce *Yön* dergisi hakkında yüksek lisans yapmıştı; şimdi de Behice Hanım hakkında bir doktora tezi hazırlıyor. Bu onun aynı döneme farklı perspektiflerden nasıl bakıldığını ve hangi tartışmalar temelinde o dönemin fikir hayatının geliştiğini biz-

lere göstermesinde herhalde yardımcı olacaktır. Nihayet, Sayın Serpil Güvenç de, hem benim çok özendiğim doğa bilimlerini – bir kimya mühendisi olarak- hem de sosyal bilimleri birleştiren bir aydın olarak, bir devrimci aydın olarak bize TİP'in dış politikasını, anlatacak. Öğrendiğime göre kendisi de halen bu konuda bir tez üzerinde çalışmaktadır.

Zamanın da kısıtlı olduğunu göz önünde bulundurarak, arkadaşlardan 20 şer dakikalık sunuş yapmalarını rica edeceğim. Ondan sonra da kalan kısımda tartışma, soru-yanıt şeklinde devam edecek ve bu oturumu kapatacağız. Şimdi sözü sayın Ercan Eyüboğlu'na veriyorum.

Günaydın. Önce küçük bir düzeltme yapayım. Benim doktora tezim, TİP hakkında değildir. TİP hakkında yaptığım Fransızca bir çalışmayı -250 sayfa kadar- doçentlik tezi, yahut sunuşu olarak değerlendirdiğimi belirteyim.

Elimdeki programa bakınca, dilde Türkçeleştirme çabasının bir ürünü olarak “kolaylaştırıcı” sözcüğünü görüyorum. Aklıma ebe geldi. Doğumun “kolaylaştırıcı”sı: Acaba, Türkiye İşçi Partisi, “vakt irişüp” de, doğması kaçınılmaz o güneşin, sosyalizmin doğumunu kolaylaştırmak üzere mi ortaya çıkmıştı?

TİP’in kendisi doğduğunda ise ben Mülkiye’de öğrenciydim. 27 Mayıs sonrasının o özgürlükçü ve özgürleştirici havası içinde, bilmediğimiz, alışık olmadığımız, o zamana kadar duymadığımız şeyler söyleniyor ve yazılıyordu. Doğum kaçınılmazdı. “Kolaylaştırıcı” olsa da olmasa da. Ama acaba Türk halkı o dokuz ay on günlük bekleme süresini yaşamış mıydı? Yani “nesnel” koşullar olgunlaşmış mıydı? Bu hep tartışılan bir konudur. Sovyet Devrimi için de acaba “vakt irişt” mi sorusu sorulmuştu. Yanıtı bilinir: “*dün çok erkendi, yarın çok geç, bugün tam vaktidir*”. Özetle, Türkiye’de sosyalizmin doğum sancıları çekilmekteydi.. Böyle algılayanlar 27 Mayıs sonrasının anayasal özgürlükler ortamında TİP’ni kurdular. Burada kısa bir parantez açayım, bizim cumhuriyetimizin de, örnek aldığı Fransa cumhuriyeti gibi, bellekle yaşama çabası var. Onun için her olayda, her seferinde anmalar, kutlamalar biçiminde yıldönümleri düzenleriz. Bugünkü 12 Kasım ; bir gün gecikme ile, başka bir olayın daha yıl dönümü. O da 11 Kasım 1962’de, Beyazıt’taki ünlü Beyaz Saray Düşün Salonu’nda TİP’in kitleye açık, aydınlarla ve halkla ilk buluşma toplantısı. Ve orada çok önemli, çok anlamlı bir olay cereyan ediyor: Tekbir sesleri ve cumhuriyetin polisinin koruması ve kollaması altında eli sopalı bir güruh toplantıyı basıyor; başta Genel Başkan Aybar olmak üzere partililer, Aziz Nesin ve Yaşar Kemal gibi aydınlar saldırıya uğruyor. Cumhuriyetin, “kurul düzen”in partiyi nasıl algıladığını, bu doğumu nasıl büyük bir korku ve dehşet içinde karşıladığını gösteren böyle bir olayın da yıl dönümü işte bugün. Parti işte böyle bir ortamda, böyle bir dünyaya doğmuştu. Bu zor koşullarda. Peki, bu doğumun yapılmaması mı gerekiyordu?

Şimdi benim bu sözlerimde biraz sorgulayıcı, biraz belki kışkırtmaya kaçabilecek ifadeler bulunursa, herkes bağışlasın. Ben partiye, tarihsel boyutu ile ve siyasal açıdan bakıyorum. Bu boyutu ile de Türkiye İşçi Partisi’ni, Türk alfabesinin Üç M’sinin bileşkesinde bir noktada ele alıyorum. Bunlar Türk toplumunun gelişim sürecindeki tarih sıralamasına göre, yani hayatımıza “duhul” sırasına göre, **Muhammed’in M’ si, Mustafa Kemal’in M’si ve Marks’ın**

M'si'dir. Şimdi tabii ki bu topraklar, neredeyse bin yıllık bir yoğunlaşma sonucunda Muhammed'in M'si ile meşbu; bunun üzerine ikinci M, Mustafa Kemal büyük bir salyangoz satıcısı olarak bu Müslüman mahallesine geliyor ve daha önceki çalışmaların, birikimlerin toplumsal-siyasal yaşamımıza katılmasını sağlıyor. Üçüncü M, bu salyangoz satıcısının işgal etmiş bulunduğu, hattâ zar-zor tutunabildiği bu pazara girmek istiyor. *"Biz de salyangoz satacağız"* diyor. Oysa, burası Müslüman mahallesi. Ve *"misafir misafirden, ev sahibi hiçbirinden hazzetmiyor"*.

Beyaz Saray'daki toplantının tekbir sesleriyle ve polis gözetiminde basılmış olması bunu gösteriyor. Bu üç M, gerçekte, Türk toplumunun üç temel çelişmesini vurguluyor. Birinci M, Muhammed'in M'si, dinsel-mezhepsel yapıma vurgu yapıyor. İkinci M, Mustafa Kemal'in M'si, etnik-ulusal devletin, kimliğin vurgulanmasını gündeme getiriyor. Üçüncü M de sınıfsal-toplumsal gerçeğimizi ve çelişkilerimizi ortaya koyuyor. Bunları bu açılardan düşünmemize vesile oluyor.

TİP'in içine doğduğu bu çelişkiler ve çatışmalar dünyasını simgeleyen bu Üç M'yi şimdilik bir kenara koyup, Parti'nin benim dünyama nasıl doğduğunu da belirtmeliyim: Birkaç şair ile besleyeceğim konuşmamı. Nerede okuduğumu anımsamıyorum, Aragon bir yerde şöyle yazmış. Belleğimde kaldığı gibi aktarıyorum: *"Puslu bir akşam üzeri evinize dönerken, birden bir şimşek çakar. Saniyelerle değil, saliselerle ölçülen o şimşek, o kısacık zaman dilimi içinde, her günkü güneşin, size hiçbir zaman göstermediği ayrıntılarıyla evinizin çatısının silüetini gösterir. Ve o beyninize kakılır. Mahallenizi, bahçenizdeki çitin, ağaçların çizimlenişini orada görürsünüz"*. Ben ve benim kuşağımdaki birçok insan TİP' i işte böyle bir şimşek olarak algıladık. İçinde yaşadığımız fakat ayrıntılarını bilmediğimiz, evimizi, yani toplumumuzu ve dünyayı fark ettik. Parti, bize çok şeyleri gösterdi. Benim kuşağımdakiler anımsayacaklardır. Hep yaşayageldiğimiz bir takım gerçekleri, örneğin bir *"sömürü"* gerçeğini, bize, TİP, TİP'in de esin kaynağı olan öğreti öğretti. Radyodaki o seçim konuşmaları hepimizi sarsmıştı, en uzak köy kahvelerinde, sendika toplantılarında, illerdeki, ilçelerdeki öğretmen lokallerinde vb, onları belleklerinde saklayanlar, tartışmalarında kullananlar vardı. *"İşçiler, ırgatlar, marabalar, köylüler, kardeşler"* sesleniş ve Aybar'ın, o güf sesiyle, *"otuz beş milyon metre kare vatan toprağı işgal altındadır, bu topraklara bırakın Türk subayını Türk Genelkurmay Başkanı bile giremez"* haykırışı, bize emperyalizmin ne olduğunu göstermişti. Biz Parti'yi işte bu çerçevede algıladık ve yaşadık. Bugün de uzaktan, kırk yıl sonrasından baktığımızda, onun böyle bir işlev gördüğünü daha yakından ve daha bilinçlice idrak ediyoruz.

Peki, ne oldu da, nasıl oldu da, Türkiye İşçi Partisi, – TİP hakkında en kapsamlı çalışmayı yapmış olan Artun Ünsal'ın değerlendirmesi ve deyişi ile, *"kendi taşını öğüten bir değirmen"*e döndü? Nasıl oldu da, hangi dış ve iç, hangi nesnel ve öznel etkenlerin dinamiğinin bileşkesinde bu parti, *"umuttan yalnızlığa"* sürüklendi?

Bu parti derken her birimizin, kimimizin 24 saat üzerinden 24 saatimizi, kimimizin daha uzak mesafeli desteğini almış olan bir mücadele aracındandır, dışlilerinden birini oluşturduğumuz bir aygıttan, devrimin kaldırıcısından söz ediyoruz. Oysa o ebe, doğumu yaptıracak o “kolaylaştırıcı”, kendisi doğamıyor bir türlü; doğuyor, Üç M’ler toplumunda dikiş tutturamıyor. 1965 seçimlerinden sonra, biliyorsunuz, Aybar “1969’da başa güreşeceğiz” demişti. Çok büyük, çok iddialı bir söz. 1968’de yayınlanan *Bağımsızlık, Demokrasi, Sosyalizm* kitabının önsözünde de “30-35 yıl sonra, yani iki binli yıllar geldiği zaman, kapitalizmi büyük ölçüde çöktürmüş ve sosyalizmi önemli ölçüde kurma aşamasına gelmiş olacağız” diyordu; yani dış ve iç dinamiklerin bileşkesinde Parti, kendisinin ve Türkiye’nin gelişimini böyle görüyor, böyle algılıyordu. Tabii ki burada siyasal bir özendirme ve cesaret aşılama, tabanı harekete geçirme çabasının da payı olabilir, ama ben Aybar’ın içten olduğunu, söylediklerine kendisinin de inandığını düşünüyorum. Biz en azından onu öyle algılıyorduk. Ama siyasetçinin bu hayalciliği, ya da hülyacılığı diyelim, bu hülyalı ve sevdalı yaklaşımının karşısına, çok daha önceden bir büyük şairin, akrabası da olan Nâzım Hikmet’in gerçekçiliği çıkıyor. Hani o ünlü *Dünyanın En Tuhaf Mahluku* şiirinde belirttiği halk kitleleri ile yapacaktık biz bu devrimi, ve sosyalizmi bu halk için, bu halk ile kuracaktık çünkü.

Buradan başka bir konuyu, dış çerçeveyi vurgulamak üzere uluslararası bağlamda bir olaya geçiyorum. Çünkü TİP’i, onun “serencam”ını kavramak için uluslararası güçler ilişkisini, Soğuk Savaş’ın o kahredici etkilerini bilmek gerekir. TİP ile eşzamanlı olarak Şili’de, 1970-73 yıllarında, biliyorsunuz, Halk Birliği Hükümeti vardı. Ve Şili deneyi vesilesiyle, sosyalizme barışçı yollardan geçiş sorunsalı, tüm dünyada çok yoğun, çok canalcı siyasal ve kuramsal tartışmalara yol açmıştı. Şili içinde de, Allende’yi, o zamanki Marksist başkan Allende’yi suçlayanlar vardı. Sol kanattan, örneğin MIR’den feryat niteliğinde pasifistlik, teslimiyetçilik eleştirileri hattâ ihanet suçlamaları yükseliyordu. Anayasayı tastamam uygulayarak, seçim yolu ile sosyalizmi kurmanın hayal olduğunu ileri süren bu kesimler, halkın, kitlelerin silahlandırılarak devrim için, devrimci iktidar için seferber edilmesini istiyordu. Allende ise karşı-devrimi önlemek için kitleleri seferber etmesini isteyen muarızlarına, biraz da hicivle soruyordu: “Peki yoldaşlar söyler misiniz, bir tankı durdurmak için ne kadar kitle lazımdır?” Şimdi bu, dramatik bir şeydir. Ve bu sorunun yanıtını Allende, Castro ile birlikte verecektir: “Silah elbette çok önemlidir, ama silah tutacak el, tetiği çekecek parmak gerektir, yani halkın sosyalizmi benimsemesi ve savunması gerekir”. Halkı silahsız bırakmamak ne kadar önemliyse, bu eleştirilere karşı halkın bilinçlen-diril-mesi de o kadar önemlidir. Halk eğer silaha sarılacak kadar bu dâvâyı benimsemişse, zaten sorun yoktur: Kendi iktidarını, ulusal egemenliğini savunmak için silahını kapıp cepheye koşmak, eline tutuşturulan oy pusulasını sandığa atmaktan daha az demokratik bir eylem değildir.

Şimdi üçüncü şairimize geliyorum; TİP’in halkla, kitlelerle eklemlenmesinde şairane olsa da son derece çarpıcı bir sorunu dile getiren Ahmed Arif’e kulak

verelim: Neden partimiz, bu kadar umut bağladığımız partimiz, bu topraklarda kök salamadı; beklentilerimiz, umutlarımız doğrultusunda sosyalizmin doğumunu gerçekleştiremedi? Bu toprakların gerçekten kıraç, çorak topraklar olduğu, yani Marksizmin, Üçüncü M'nin serpilip yerleşmesine, yeşermesine, gövermesine, büyümesine elverişli bir toprak olmadığı çok söylendi. İşte, Ahmet Arif'in ünlü *Karanfil Sokağı* şiirinden kısa bir bölüm okuyacağım size. Partinin merkezi, biliyorsunuz, Ankara'da Kızılay'ın göbeğinde Karanfil Sokağı'ndadır. Karanfil Sokağı deyince, Ankara'nın en burjuva, en lüks semti. Halbuki parti, halkın, emekçinin partisi olduğunu, kuramsal ve uygulamalı olarak da iddia etmektedir ve böyle olması da gerekmektedir. Parti, merkezini, gecekondü semtleri içinde, yoksul halkın arasında değil de, Karanfil Sokağı'nda kurdu diye onu kendi kendisini halktan soyutlamakla suçlayanlar ve eleştirenler oldu. İşte burada, şairin Parti'sine sahip çıkışı sergileniyor: Hiç unutmadığım, çok sevdiğim ve Fransızca çalışmama da çevirerek koyduğum dizeler şunlar:

*"Karanfil Sokağında bir camlı bahçe
Camlı bahçe içre bir çini sakı
Bir dal süzülür mavide
Al-al bir yangın şarkısı,
Bakmayın sakıda boy verdiğine
Kökü Altındağ'da, İncesu'dadır."*

Altındağ ve İncesu, Ankara'yı bilmeyenler için söyleyeyim, Başkent'in Gültepe'si ve varoşlarıdır, Ankara'nın en yoksul semtleridir.

Değerli şairimizi de yanıltan bu "kök salamama" gerçeğini başarısızlığın başlıca nedeni sayabiliriz, ama bu kök salamamanın da ayrıca nedenlerini sorgulamak gerekir. Kuşkusuz, Anayasa Mahkemesi'nin 20 Temmuz 1971 tarihli kapatma kararının ötesindeki "yenilgi"yi sorgulamaktır aslolan. Bu bağlamda Parti'nin kendisinden kaynaklanan, öznel bir takım adımlar, "yanlışlar" elbette var. Bu yanlışlardan herkes dilediği kadar bulup sıralayabilir. Bugün bunları söylemek çok kolay. En sonunda bağliıyacağım sözü şimdiden söyleyeyim: *Ne körlük, ne nankörlük*. Bu olaylara yaklaşımımızda kanımca nesnel olan ile öznel olanı birlikte, bir arada göz önüne almak gerekir. Fakat aynı zamanda dış dinamiklerin etkin rolünü, hattâ zaman zaman belirleyici olabilen rolünü unutmamak gerek. Bugün, kırk yıl sonra, Parti'yi, parti yönetimini, o yönetimdeki veya Parti dışındaki şu ya da bu "çizgi"yi, "fraksiyon"u, "hizbi" savunmak, övmek, göklere çıkarmak, ya da yerin dibine batırmak, suçlamak, doğru olmadığını düşündüğüm, hiç benimsemediğim bir yaklaşım. Bu nedenle, bu tür kolaycı yorumların çekiciliğine kapılmamak, o günün koşullarını, o günün iç ve dış güçler ilişkisini göz önünde bulundurmak gerekir. Özetle, Parti, yaptığı çözümlemelerde ve geliştirdiği, ortaya koyduğu eylemlerde, kendisi dışında gelişen bir takım olayların içinde oldu. Onun yaşamını ve yazgısını belirleyen etkenler, Türk emekçi kesiminin, Türkiye toplumunun da yazgısını belirleyen etkenler, güçler ve dinamiklerdir.

Bu bağlamda bizi aydınlatabilecek bir gelişmeye daha değinmek istiyorum. TİP ile eşzamanlı olarak, az çok aynı zamanda kapatılan bir Milli Nizam Partisi vardı. Kapatılan o partinin yöneticileri, 12 Mart'tan sonra özel uçak gönderilip sürgünde bulundukları İsviçre'den getirilmişler ve onlara parti kurdurulmuştur. Onlara, “*Siz bize lazımsınız*” denmiştir, ama TİP yöneticileri hapse tıkmıştır. Daha sonra çıkarılacak olan siyasal aftan yararlanmamaları için de hukuk ve anayasa çiğnenmiştir. Tabii toplum içindeki gelişmelerde de bunu görüyoruz. Hani Aziz Nesin'in ünlü bir hikayesi vardır ya, *Nazik Alet*., tıpkı onun gibi. Sistem, “kurulu düzen” veya cumhuriyeti yönetenler, bu süreçte Siyasal İslam'a tanıdıkları demokrasi kredisini Türk soluna tanımamıştır. Yani, bunlar gelirlerse mutlaka proletarya diktatörlüğünü kuracaklar ve demokratik hak ve özgürlükleri yok edeceklerdir. Bu bağlamda, gösterişli törenlerle imam hatip liseleri açan, “*sizi zararlı fikirlerin ortalığı kaplamasına engel olabilirsiniz diye yetiştiriyoruz*” diyen cumhurbaşkanları gördük. Fakat asıl önemlisi, Türk sermaye sınıfının iç ve dış bağlantılarıyla takındığı tavidir: 31 Aralık 1965 tarihli Milliyet Gazetesi'nde, Türk sanayinin büyük patronu Vehbi Koç, tehlike çanlarını çalıyordu. Ona göre, sadece 1965'in değil, son on yılın en önemli iki olayından biri, Türkiye'de nüfus artışının bir türlü dizginlenememesi, öteki ise Türkiye İşçi Partisi'nin TBMM'ye girip grup kurabilmesidir. Vehbi Koç'u, 12 Eylül 1980'den sonra cunta liderine yazdığı hayli uzun bir destek ve bağlılık mektubu ile de tanıyacağız. Fazla söze gerek olmadığını düşünüyorum.

Özet:

Galiba çok fazla da vaktim kalmadı, uluslararası boyutuyla, siyaset bilimi açısından, 1961 Anayasası'nın tastamam uygulanmasını savunmak bağlamında çok şey söylenebilir. Fakat TİP'in "başarısız" olması ile ortaya çıkan sonuçları birkaç nokta halinde özetliyorum. TİP'in başarısızlığıyla birlikte Türkiye toplumu, çoğulculuk içinde bütünleşme ve kaynaşma şansını yitirmiştir. Dinsel-mezhepsel, ırksal-etnik ve toplumsal-ekonomik nitelikli çelişki ve çatışmalar, içeride egemenlerin, dışarıda emperyalizmin çıkarları doğrultusunda keskinleşmiştir. Siyasal İslam'a tanınan demokratiklik kredisi, sola, Türkiye İşçi Partisi'ne tanınmamış, böylece toplumsal dinamiklerimizin tarihsel süreç içinde ürettiği çoğulculuk, siyasal düzeyde sadece biçimsel bir çok-partililik ile sınırlı kalmıştır. Dünyada ve Türkiye'de sola ve sosyalizme karşı Siyasal İslam'ı kullananlar, solla birlikte Kemalist Cumhuriyet'in özgürleştirici kazanımlarını da tehlikeye atmışlardır. Bugün bunları görüyorsunuz. İşte halihazır Genelkurmay Başkanı'nın ifadeleri vs. Oysa TİP, Cumhuriyet ile Demokrasiyi barışturma, bağdaştırma ve kaynaştırma şansı ve fırsatı idi. TİP'in tasfiyesi ile, ulusal bağımsızlık, itibarsız, içi boş bir kavrama indirgenmiş, yerini ikiyüzlü bir sermaye egemenliği demek olan küreselleşmeye bırakmıştır.

Tanınan zaman sınırını fazla aşmadığımı umarak, sözlerime burada son veriyorum. Bir tartışma olur ve bana da sorular yöneltilirse, yanıtlamaya çalışırım.

Oturum Başkanı: Taner TİMUR

Ercan Eyüboğlu'na teşekkür ederiz. Şiirle dolu, şiirle karışık sosyal analizi her zaman duyamıyoruz. Özellikle Türkiye ile ilgili 3M'si çok dikkatimi çekti ve beni düşündürdü. Çünkü 3M, biliyorsunuz, 1960'larda Fransa'da da çok moda'ydı; ama oradaki 3M, Mao, Marcus ve Marks idiler; şimdi onun yerine Türkiye koşullarına adapte olmuş, daha ilginç ve düşündürücü bir 3M geldi. Ama bu 3M'nin sosyal analizi çok önemli. Ona kısmen, fakat çok anlamlı yanıtlar verdi. Tabii zaman kısıtlılığı olmasa çok daha geliştirilmesi gereken bir konu. Türk toplumunun sınıfsal yapısına, daha doğrusu sınıf yapısını şekillendiren unsurlara Nâzım Hikmet'in benim de çok sevdiğim şiiri biraz ışık tutuyor; ben de biraz öfke ile karışık duygularla zaman zaman o şiiri anımsıyorum. Fakat doğrusu onunla da fazla bir yere varılacağını düşünmüyorum. Yani "koyun gibisin kardeşim" güzel de, hep de koyun gibi kalmaz, kalmamalı insanlarımız. Zaten Ercan çok güzel anlattı, "Koç"larımız da var. Asıl mesele onlarla nasıl başa çıkacağımız. Şimdi ben sözü, aynı gelişmenin parlamenter boyutuna çekecek olan, o konuda düşünceler üretecek olan Sayın Erkan Doğan'a veriyorum.

Teşekkür ederim hocam. Şimdi hocam arada süremiz biraz kısaldı dedi. 20 dakikaydı, 15 dakikaya indi. Dolayısıyla söyleyeceklerimizi bu on beş dakikada anlatmaya çalışacağım ama dolayısıyla başlıklar biçiminde olacak. Koca bir tarihi on beş dakika içinde anlatmak pek mümkün değil. Konuşmamda asıl olarak solun 1960'lardaki farklı iktidar stratejileri perspektiflerini ele almaya çalışacağım ve TİP'in parlamento deneyini de bu perspektif içinde değerlendirmeye çalışacağım. Tabii ki 1960'lar solunu düşündüğümüzde Türkiye İşçi Partisi ve onun deneyimi merkezde yer alıyor bence. Ama yalnızca TİP yok. Farklı, sol içinde değerlendirilebilecek farklı siyasal hareketler ve akımlar da var. *Yön* bunlardan bir tanesi. *Milli Demokratik Devrim Hareketi* de bunlardan bir tanesi.

Şunu söylemek ile başlamak istiyorum aslında. 1960'lar düşünülmüş olduğunda TİP'in varlığının iki düzeyde önemi var bence. Bunlardan bir tanesi, TİP'in siyasal anlamı açısından. Türk siyasal tarihi açısından çok önemli bir yer işgal etmekte, yani 1960'lar üzerine yazılmış olan siyasal metinlere baktığınızda, akademik nitelikli olarak, TİP'den bahsetmeden 1960'ların anlatılmadığını görüyorsunuz. 1960'ları siyaseten karakterize eden en önemli şeylerden bir tanesi, mesela bir önceki on yıldan ayıran şey, 1950'ler düşünüldüğünde, bu dönemde de bir parlamento var, bir siyasi hayat var ama naif bir karşı karşıya gelişler var. Modern siyaseti karakterize eden saflaşmaların ve polarizasyonların 1950'lerde yaşanmadığını görüyorsunuz. Mesela kabaca Demokrat Parti-CHP farklılaşması. Asıl olarak aynı siyasal kökenden gelen, Jön Türk geleneğinden gelen iki partinin karşı karşıya geliş biçiminde.

Ama 1960'ları karakterize eden en önemli şeylerden bir tanesi, Türk siyasal tarihi açısından baktığımızda, ciddi bir siyasal polarizasyonun bu tarihlerde şekillenmeye başladığını görüyoruz. Sol-sağ biçiminde anlaşılabilir olan bir polarizasyon biçiminde ortaya çıktığını görüyoruz. Aşırı sağın, İslamcı partilerin, tabii solun da bu dönemde yükseldiğini görüyoruz. Dolayısıyla bu resmi oluşturan en önemli parçalardan bir tanesi bence Türkiye İşçi Partisi. 1960'lar düşünüldüğünde en azından, TİP'nin Türk siyasi tarihi açısından böyle bir önemi var. Ama bunu taçlandıran şey, bunu kuvvetlendiren şey onun parlamentoya girmesiydi tabii ki. Dolayısıyla Türk parlamento tarihinde, 2.Meşrutiyet dönemini dışarda bırakarak bunu söylüyorum tabii ki, Cumhuriyetin kurulmasından sonraki dönemi kast ederek söylüyorum, ilk defa Türk siyasi tarihinin deneyiminde, merkezi düşündüğünüzde, olmayan

bir şey, ilk defa bir sosyalist parti, kendisini açık olarak sosyalist olarak nitelediren bir parti parlamentoya giriyor ve sosyalizme dair fikirlerini açık bir şekilde ifade etme şansı buluyor. Bu çok önemli bir gelişme. TİP'in sadece parlamento deneyi onun siyasal önemini belirlemiyor, karakterize etmiyor. Ama bu çok önemli bir gelişme.

İkincisi tabii ki; TİP'in siyasal varlığı açısından ikinci önemli şey bence, Türk sol hareketi sosyalist hareketi içerisindeki önemi. Parlamenta girmiş olması, bu açıdan da bence önemlidir. Dikkate değer bir öneme sahip. Baktığınız zaman 1960'lı yıllar, tabii ki ilk sosyalist parti kurulmuyor. TİP ilk sosyalist parti değil. Yüz yıllık tarihine baktığınız zaman solun, 2. Meşrutiyet döneminden itibaren bir sosyalist hareketten bahsedebilmek, nüvelerinden bahsedebilmek, 1920'lerin başında kurulmuş bir komünist partisinden bahsedebilmek ve sonraki sosyalist siyasal hareketlerden bahsedebilmek mümkün. Ama 1960'lar ile TİP'in kurulması ve parlamenta girmesi ile birlikte ilk defa sosyalist hareket Türk siyasal hareketi içinde bir faktör olabilme olanağını yakaladı ve böyle bir güce ulaştı. 1960'lara bu açıdan bakıldığında solun, sosyalist hareketin bir düzeyde kuruluş yılları olarak da değerlendirilebilir bir başka düzeyde. Ama ilk yıllarda, formasyon oluşturma yıllarında olmuş olmasına rağmen Türk siyasal hareketi içinde bir faktör olabilme gücünü, siyaseti sınırlı gücüne rağmen, belirleyebilmek olanağını yakalayabilmiş bir partiydi; böyle bir potansiyele sahipti. Bu açıdan da Türk sosyalist hareketi açısından çok önemli bir yere sahip. Aşılamamış bir başarıya sahip. Bunun başarısının ötesine geçilememiş. TİP ile ilgili ilk metinleri okuduğumda liseli yıllardaydım, seksenli yılların sonlarındaydım ve sosyalistlerin 1960'lı yıllarda parlamenta girdiklerini öğrendiğim zaman inanamamıştım. Böyle bir şeyin var olduğunu bilmiyordum. İnanılmaz bir şey gelmişti bana, fantastik bir şey gelmişti. Böyle bir deneyimin olduğunu bilmiyordum. Ve bu gerçekten aşılabilmiş bir deneyim değil. Türkiye İşçi Partisi deneyimine benzer bir deneyim siyasal konjoktür başka bir şeydi, benzetmeler her zaman içerisinde yanlışlıkları taşır ama ÖDP deneyimi de, Özgürlük ve Dayanışma Partisi de –ben de onun bir üyesiydim- o düzeyde yaklaşabilmişti ama mutlak olarak baktığınızda bile karşılaştırma bu düzeyde belki de yanlıştır ama 1999 seçimlerinde 250 bin oy alabilmiştik. TİP'in 1965 seçimlerinde seçmenlerin katılımının da az olduğunu düşünürseniz aldığı 270 bin oy hâlâ aşılabilmiş bir oy değil. Bizim için hâlâ orada bir çıta olarak duruyor. Şimdi 1960'lı yıllarda, Türkiye solunun farklı iktidar perspektiflerine değinmek istiyorum. Bu açıdan TİP'in siyasal stratejisini bir parlamenterizm olarak değerlendirmek doğrudur yanlış mıdır? Çünkü 1960'lar içerisinde kendisini sosyalist olarak ifade etmiş herkesin 1965 seçimlerinde TİP'e oy verdiğini düşünüyorum; öyledir de zaten bunu ifade de ediyorlar. Yön sayfalarına da baktığınız zaman seçim öncesinde TİP'e oy vereceklerini söylüyorlardı. Tabii ki *Milli Demokratik Devrim Hareketi*, 1960 lar solunun önemli diğer bir parçası. O da zaten partinin içinde olan bir fraksiyondur. Seçim öncesi tabii ki parti için çalışmıştı ve parti için oy istemişti. Daha sonraki gençlik önderleri de asıl olarak TİP'in içinde yetişmiş olan, parti üyesi olan insanlardı.

1960'lar düşünülürdüğüne –girişte Taner Hocam söyledi- Türk solunu kareterize eden şeylerden bir tanesi şiddetli program tartışmalarıdır. Böyle dogmatik düzeylerde program tartışmaları merakı vardır ama bunu bence en iyi yaptıkları dönem, yani entelektüel seviyesi en yüksek olan ve bir entelektüel hegamonya oluşturabilecek şekilde yaptığı dönem 1960'lardı. O dönemin belli başlı tartışmalarına baktığımız zaman orada solun hegamonyasını görebilmeniz mümkündür. Asya Tipi Üretim Tarzı, Köylü Sorunu, Toprak Sorunu bütün bunlar o dönemin entelektüellerinin de tartıştıkları şeylerdi ve bunu yönlendiren bu türden hegamonya oluşmasında solun büyük bir rolü vardı.

Bu dönem yapılan program tartışmalarının da burada bir yeri ve anlamı vardı. Bu program tartışmaları ile ilişkilendirilebilecek diğer bir tartışma da strateji tartışmalarıydı. Yani iktidarı ele geçirebilmenin yöntemleri nelerdi? TİP önderliği bunu her zaman açık bir şekilde söylemiştir. Kendileri Anayasanın sosyalizme açık bir Anayasa olduğunu, iktidarın parlamenter ve barışçı yollarla Anayasal sınırlar çerçevesi içinde ele geçirilebileceğini düşünüyorlardı. Bu taktik bir söylem miydi yoksa stratejik bir söylem mi; bu tartışılması gereken bir şey. Buradan yola çıkarak mesela TİP in parlamenterist bir parti olduğunu söyleyebilmek doğru olmayabilir. Bunun dışında tabii ki diğer iki siyasal hareketi düşündüğünüzde, yani *Yön ve Milli Demokratik Devrim Hareketi*'ni onlar parlamenter olmayan yollarla, parlamento dışı güçlerle iktidarın ele geçirilebileceğini ve barışçıl yollarla bu işin gerçekleştirilemeyeceğini düşünüyorlardı, savunuyorlardı.

Yön gurubuna bakarsanız, iktidarın seçim yoluyla ele geçirilmesi mümkün değildi. Çok partili bir parlamenter sistemin kurallarına bağlı kalarak bir rejim değişikliğinin mümkün olamayacağını düşünüyorlardı. Çünkü geri ekonomik ve sosyal yapıların, ülkenin içinde bulunduğu koşulların ilerici çevrelerin seçim ile iş başına gelmesine olanak vermeyeceğini düşünüyorlardı. Dolayısıyla bu geri kalmışlık yalnızca tutucu partilerin – onların diskuru ile söylüyorum- o böyle bir şeydi. Avcıoğlu'na göre her ne kadar devrimci partiler parlamenter sistemlerde iktidara gelebilseler de, emperyalizm ve işbirlikçilerin çıkarlarından yana olan bu sistemler, söz konusu olan devrimci partileri gerici güçlerle uzlaşmalar yapmaya zorlayacak mekanizmalara sahipti. Örneğin Batı ülkelerinde iktidardaki sosyalist partiler kapitalist sistemin çerçevelerini ve sınırlarını aşamıyorlardı. Euro komünizm esas olarak kastediliyordu. Oradaki sosyalist partiler kastediliyordu. Dolayısıyla şöyle garip bir karşılaştırma yapıyordu o. Benim sevdiğim bir karşılaştırma. Hangisi daha demokratiktir diye soruyordu. Parlamento ve parlamento içindeki çalışma itirazını anlamak için bunu söylüyorum. Hangisi daha demokratiktir diye soruyor. İnkılaplar ve Toprak Reformunu yapmayı hedefleyen Kemalist Tek Parti rejimi mi, yoksa Toprak Reformunu yapmayı reddeden Liberal Demirel Hükümeti mi? Şöyle yanıtıyor: Atatürk rejimi otoriterdir fakat daha demokratiktir. Demirel rejimi liberaldir ama daha az demokratiktir. Siyasal felsefeye girersek Carl Schmit tarzı bir demokrasi anlayışına sahipti. Demokrasi ama parlamento olmasın. Türkiye'de parlamento gericilerin egemenliği altında olduğundan, ilerici güç-

ler iktidarı seçim yoluyla ele geçiremeyeceklerinden *Yön* çevresine göre, sosyalizme geçiş ancak parlamento dışı güçlerle olabilirdi.

MDD stratejisi de benzer bir çizgi üzerinde kuruluyor aslında. O da ülkenin ekonomik ve sosyal koşullarına vurgu yapıyor. Oraya referans yapıyor. Dolayısıyla *TİP*'in ülkenin ekonomik durum ve sosyal koşullarına ilişkin yorumuna ve onun sosyalist devrim stratejisine bir itiraz yöneltiyordu. Bu tartışmalar gerçi herkesin bildiği tartışmalar. Dolayısıyla Türkiye gibi geri kalmış bir ülkede esas mücadelenin emperyalizme ve feodalizme karşı olduğunu düşünüyordlardı. Burada hatırlarsanız Mihri Belli'nin üslubundan çıkmış bir şey Filistin Demokrasıcılığı diye bir kavram kullanır. Parlamentarizm ve parlamenter mücadeleye ilişkin eleştirilerini dile getirirken Filistin Demokrasisi der. Özur dilerim Filipin. *Filipin Demokrasıcılığı*. Onunda bu türden itirazı vardı. *MDD*'nin 1960'ların sonunda kendi içinde de parçalanmaya başladığını hepimiz biliyoruz. O dönemin en romantik girişimlerinin bu parçalanmadan sonra gerçekleştiğini, en dramatik, romantik ve kanlı girişimlerin bu dönemde olduğunu biliyoruz. Bu belki de 1960'ların sonunu işaret eden, bu dönemlerde bir umut yeşermişti ya bu umudun yavaş yavaş solmaya başladığı dönemler belki de. 60'lar, her zaman 50'lerden, 70'lerden ayrı olarak kalacak her halde. Ve onlar da parlamenter yol dışındaki isteklerini, inançlarını ciddi yetlerini hayata geçirmeye niyetlendiler ve o dönemin devrimci gençlik liderlerinin trajik sonlarını hepimiz biliyoruz. Burada kim daha haklıydı tartışması yapmak istemiyorum ama böyle bir resim, böyle bir manzara var.

TİP'in parlamenter yollarla bu işi gerçekleştirme meselesi, Anayasal sınırlar içinde kalarak bunu yapma vurgusu, Anayasanın sosyalizme açık olduğu vurgusu, onu sadece parlamentarist bir parti olarak değerlendirebilir miyiz değerlendiremez miyiz meselesi açısından bence tartışılır bir şey. Biraz önce *ÖDP*'ye benzettim. Gerçekten solun farklı kesimlerini bir arada tutmaya çalışmış bir partiydi. Gerçekten içinde parlamentarizmi doğru bir yöntem olarak benimsemiş insanlar olabilir mesela, 1969'da Kenan Somer'in yapmış olduğu tartışmalar vardı, Marks'a atıflı iktidarın kimi yerlerde barışçı yollarla, parlamenter yollarla ele geçirilebileceğine ilişkin bir vurgu yapar. Bunu bir taktik olarak da benimseyenler olabilir. Strateji olarak da benimseyenler olabilir. Ama bu söylemin, Anayasaya vurgunun, parlamentoya vurgunun soğuk savaş konjoktürü içinde yapıldığını düşünmek gerekiyor. Yani 60'lı yıllar belki soğuk savaşın en şiddetli yaşandığı yıllar değildi. Ama biliyoruz ki soğuk savaş yıllarıydı. Biliyoruz ki soğuk savaşın en şiddetli yaşandığı coğrafyaydı Türkiye. Dolayısıyla ilk defa kurulmuş bir partinin, kitlelere ulaşmak isteyen bir partinin, bir devrimci partinin parlamento içinde bulunduğunu değerlendirmek gerekiyor.

Kendisine solun içinden yöneltilen parlamentarist olduğuna yönelik eleştiriler vardı ve sağdan tabii ki şiddetli eleştiriler vardı. *TİP* hakkında konuşan – asıl olarak Adalet Partisi'ni kast ediyorum ve onun para-militer uzantısı olan Komünizm ile Mücadele Derneklerini kastediyorum, 1965 seçimlerinden önceki

bütün belli başlı toplantıları basan örgütten bahsediyorum- TİP'i sürekli soğuk savaş paradigması olan Komünist Parti olmakla suçlayan, komünizm avı peşinde olan, "bunlar proletarya diktatörlüğünü savunuyorlar" deyip, bir demagoji üzerinden ona bir siyaset yapma alanı bırakmayan bir söylem içinde bulunmuş olduklarını unutmamak gerekiyor. Dolayısıyla partinin kendisine alan açabilmek için partinin böyle bir vurgu yapıyor olmasının anlaşılır bir niteliği ve yönü vardır diye düşünüyorum. Dolayısıyla bu deneyimi düşünürken bunları göz önünde bulundurmak gerekiyor. TİP'i yalnızca parlamentarist bir parti olarak değerlendirmek doğru değildir. Biraz önce Ercan Hocam söyledi; 3M'den bahsetti. Parti, gerçekten bir Kemalizm, bir Avrupa Sosyal Demokrasisi Euro Komünizm Marksizmin bir bileşkesi olarak hatta Leninizmin de içerisinde yer aldığı -öyle bir damar bence orada vardı- bir olgu olarak değerlendirmek gerekiyor. Bu çerçevede içinde değerlendirmek sağdan gelen saldırılar ve hani küçük burjuva radikalizmi demek istemiyorum ama başka türden bir radikalizmin arasında kalmış bir parti ve orada yürümeye çalışan bir parti olarak düşünmek gerekiyor. Bütün bu vurgunun, Anayasal ve Anayasanın sosyalizme açık olduğu ve iktidarın bu çerçevede içinde ele geçirilecek olması vurgusunun bütün bu konjunktür, konteks içinde anlaşılması gerektiğini düşünüyorum.

Oturum Başkanı: Taner TİMUR

Teşekkürler Erkan Doğan arkadaşımıza. O dönemle ilgili özellikle son söyledikleri, bence daha önce söylediklerinin temelini de açıklayıcı nitelikteydi. Soğuk savaşa değindi Doğan; gerçekten de, Türkiye, dünyada soğuk savaşın en yoğun, özgürlükleri en boğucu bir şekilde yaşandığı ülkelerden biri olmuştur. Şu dikkatimi çekti sözlerinde. Erkan Doğan dedi ki "1980'lerin sonlarında öğrendim; TİP'in parlamentoya girdiğini okuduğumda inanmadım. Bana fantastik bir şey gibi göründü". Oysa sanıyorum ki, Doğan, TİP'lilerin parlamentoya değil de hapse girdiklerini okusaydı herhalde hiç şaşırırmayacaktı. Çünkü bizde hep öyle olmuştur. Bu durum kamu oyunun "sol" konusunda, Türk kapitalizminin bünyesinden beslenen gerici ve baskıcı yapısıyla ilgili. Yani bunun soğuk savaşın ve uluslararası konjunktürün de ötesinde, Türk kapitalizminin yapısal konumuyla da ilgili nedenleri var bence. Çünkü Türk burjuvazisi oldum olası rantiye bir burjuvazi; hele şu sırada finans kapitalin "küreselleşen" egemenliğiyle çok iyi uyumuş bir durumda. Yeterli istihdam yaratmayan, kriz çıkarmadan yaşayamayan, teknoloji geliştirmeyen, sağlıklı bir büyüme temposu tutturamayan, ancak kredi ile dış sermaye ile, enflasyon ile beslenen bir kapitalizm. O bakımdan böyle bir sınıf yapısı da devamlı bir suçluluk duygusu içinde ve anti-komünist bir histeri içinde rahat ediyor. Soğuk savaşın bir yönünü, hatta daha önemli yönünü de ben Türk kapitalizminin yapısal durumunda görüyorum.

Sözü, buradaki sıraya göre gidiyoruz, Gökhan Atılğan arkadaşımıza veriyoruz. Atılğan arkadaşımız bize TİP'ten ve Türkiye sosyalist hareketinin en saygın isimlerinden, Sayın Behice Boran'dan bahsedecek. Sözü ona veriyorum.

**TÜRKİYE SOSYALİST HAREKETİNDE
PARLAMENTER MÜCADELENİN
FARKLI KAVRANIŞLARI**
AVCIOĞLU'nda, BELLİ'de ve BORAN'da

Gökhan ATILGAN

1960-1971 dönemi, Türkiye’de sosyalist düşüncenin ilk kez yasal olarak kitleler önünde ifade edilebildiği, sosyalist fikirlerin kendisine bir toplumsal karşılık bulabildiği, sosyalist hareketin ideolojik ve politik bakımdan Türk-Osmanlı tarihinde hiç görülmemiş şekilde atılım içine girdiği bir dönem oldu. Sosyalist düşüncenin aydınlar, gençler, kentli ve köylü emekçiler arasında yayıldığı bu dönem, aynı zamanda, kendisini bir iktidar almaşığı olarak görmeye başlayan sosyalist hareketin ilk kez içten farklılaştığı bir dönemdi. Dönemin sosyalist hareketi, Türkiye’nin nasıl bir toplum düzeninden geldiği, nasıl bir toplum düzeninden geçmekte olduğu ve nasıl bir toplum düzeninin içine girmesi gerektiği, bu toplum düzenin hangi yollardan geçilerek kurulabileceği gibi konularda tartışa tartışa ayrıştı ve kabaca iki akım olarak şekillendi: Millî Demokratik Devrim (MDD) ve Sosyalist Devrim (SD). MDD-SD tartışması, Türkiye’nin toplumsal yapısından siyasal geleneklerine, kültürel formlarından sınıfsal ideolojilere kadar genişçe bir alanı kapsıyordu. 1960’lı yılların ikinci yarısından itibaren kendi iç ayrışma sürecini yaşayacak olan MDD, Türkiye Sosyalist Hareketinin iki önemli ismi tarafından, Doğan Avcıoğlu ve Mihri Belli tarafından kuramlaştırıldı. SD’nin önde gelen kuramcıları ise, TİP’in üç lideri, Mehmet Ali Aybar, Sadun Aren ve Behice Boran’dı. SD’nin temel tezlerinin oluşturulup geliştirilmesi bakımından TİP liderleri arasından arasından Behice Boran, kuramcı kimliği ile öne çıkıyordu. Nitekim Boran, Aren ile birlikte, Marksist kuramın kavranışı ve Türkiye’ye uyarlanmasındaki farklılıkları nedeniyle Aybar ile yollarını ayıracaktı.

Bu sunuşta, MDD-SD arasındaki temel tartışma başlıklarından biri olan “iktidara geliş şekli” konusuna odaklanılıyor. Sosyalist hareketin 1960’lı yıllar Türkiye’inde nasıl iktidara gelebileceğine ilişkin tartışma, ideolojik hegemonya tartışmasıyla kaynaşık bir şekilde yürümüştü. Bu nedenle, ideolojik hegemonya konusu, burada yapılmak istenen çözümlemenin mihriverini oluşturuyor. Tartışma, MDD’nin iki kuramcısı olan Doğan Avcıoğlu ve Mihri Belli ile SD kuramcısı Behice Boran’ın tezlerine referansla yürütülüyor

Mevcut iktidarın ideolojik hegemonyasının nasıl kırılabileceği, bir karşı ideolojik hegemonyanın nasıl örgütlenebileceği ve iktidara geliş şeklinin nasıl

olabileceği, MDD-SD tartışmasının en önemli izleklerinden biriydi. Önce, çok kısaca bu konudaki genel yaklaşımları hatırlayalım. MDD kuramcılar, hâkim sınıfların ideolojik hegemonyasının mevcut düzen varolduğunda kırılmayacağını, dolayısıyla halk desteğiyle iktidara gelmenin mümkün olmayacağını varsayıyorlardı. Bu nedenle, emekçi kitlelerin bilinçli desteğini kazanmak yoluyla bir karşı ideolojik hegemonya örgütleme perspektifini dışlıyorlardı. MDD kuramcıları açısından emekçi kitlelerinin bilinçli desteğini kazanmak ve hâkim sınıfların ideolojik hegemonyasını kırmak, ancak, iktidara gelmekle mümkün olabilirdi. İktidara, emekçi kitlelerin bilinçli desteği ve oyu ile gelinmesinin imkânsız olduğu varsayan MDD kuramcılarının önünde tek bir yol kalıyordu. Bu yol, adına ister “cunta” densin, ister “ihtilâl” densin, ister “devrim” densin, emekçi kitlelerin kendi öz örgütleri ve eylemleriyle kurulacak bir iktidarı değil, emekçiler adına alınacak bir iktidarın örgütleyeceği emekçi kitleleri öngörüyordu. TİP ise, hâkim sınıfların ideolojik hegemonyası kırılmaksızın, emekçi kitlelerin bilinçli desteği kazanılmaksızın devrimci bir iktidarın kurulamayacağını savunuyordu. Sosyalist bir iktidarın ancak emekçi kitlelerin bilinçli eylemiyle kurulabileceğini savunan TİP, 1960’lı yıllar Türkiye’sinin görece demokratik ortamında parlâmenter yoldan iktidara gelişin tarihsel bir imkân olarak belirlediği kanaatindeydi. TİP’in hedefi, halkın bilinçli oylarıyla iktidara gelmek, hâkim sınıfların direnmesi durumunda ise bir karşı direniş örgütlemekti.

Şimdi, ideolojik hegemonya ve iktidar yolları konularında MDD kuramcıları ile Behice Boran arasında gelişen ve devrimcilik-reformculuk, romantiklik-gerçekçilik gibi bir dizi kavramı da kendi içine çeken tartışmaya daha yakından bakalım.

MDD kuramcıları, emekçi kitlelerin, hâkim sınıfların ideolojik hegemonyası altında bulunduğunu görebiliyorlardı. “Tutucu güçler,” diyordu Doğan Avcıoğlu, “... kurulu düzenin temsilcileri olarak, kendi çıkarlarına uygun görüş ve inançları toplumun çoğunluğuna kabul ettirmişlerdir. Yüzyıllardan miras görüş ve inançlar, onların yararına işlemekte ve yığınlar, bu tutucu güçlerin ideolojik egemenliği altında bulunmaktadır” (Avcıoğlu, 1968: 517). Mihri Belli de benzer bir görüşü paylaşıyordu (Belli, 1970: 10).

Bununla beraber, MDD kuramcıları, hâkim sınıfların ideolojik hegemonyasının nasıl kırılabileceğine ilişkin kritik soruya yanıt verirken, önce “olmaz”ları göstermek istiyorlardı. Sözgelimi, emekçi kitlelerin kendi öz çıkarlarını savunan bir programın, kendi iktidarlarında, kendileri tarafından hayata geçirilebileceğine inanırlılabilmelerinin imkânsız olduğunu her fırsatta tekrarlıyorlardı. Türkiye’de sosyalistlerin, emekçi kitlelerin bilinçli bir desteğini kazanamayacakları konusunda Avcıoğlu ile Belli benzer görüşlere sahiptiler. Avcıoğlu, “... Türkiye’de genel oyun işleyişi, toplumsal yapı dolayısıyla, beklenen sonuçları vermekten çok uzaktır. Bu yapı, ilerici güçlerin tutucular koalisyonunun kitle üzerinde kurduğu demirperdeyi aşarak iktidara gelmesini güçleştirmektedir” (Avcıoğlu, 1968: 522); Belli, “Doğunun ve Güneyin

geri tarım toplumlarında burjuva parlamenterizminin genellikle emperyalizm ile işbirliği halinde olan asalak güçleri iktidara getirdiği ve böylelikle emperyalist sömürüyü yoğunlaştırdığı gerçeğini akılda tutmalıyız” (Belli, 1970: 137) diyordu.

MDD kuramcıları açısından, kitlelerin bilinçli desteğini sağlamak bir karşı ideolojik hegemonyanın örgütlenmesi yoluyla olmayacaktır nasıl olacaktı? Ancak “hakiki” bir demokrasi durumunda! Oysa, mevcut düzende hüküm sürmekte olan demokrasi sadece göstermelikti ve bu göstermelik demokrasi sadece hâkim sınıfların işine yarayabilirdi. Mihri Belli, ona “Filipin tipi demokrasi” diyordu; Doğan Avcıoğlu ise “cici demokrasi” tanımını uygun buluyordu. “Filipin” ya da “cici” demokrasi şartları altında, hâkim sınıflar, emekçi kitlelerin oyu ve bilinci üzerinde de hâkimiyet kurmuşlardı. Emekçi kitlelerin oyunu ve bilincini hâkim sınıflar yörüngesinden kurtarmak için ise, hakiki bir demokrasinin tesis edilmesinin önkoşulu olan toprak reformu ve millileştirmelerin yapılması gerekiyordu (Avcıoğlu, 1968: 522; Belli, 1970: 119). Hakiki demokrasinin tesis edilmesi, Filipin ya da cici demokrasi şartları altında kitlesel bir siyasal emekçi hareketi yaratmakla mümkün olmayacağına göre, devrimci bir kadro işbaşına gelecek, hakiki demokrasiyi sağlamak için gerekli reformları yapacak, hakiki demokrasi kitlelerin bilincini ve desteğini kendi çıkarlarına yönelik reform yapan (proleter) devrimci kadroları desteklemeye yöneltecekti. Doğan Avcıoğlu’nun şu sözleri, bu bakımdan anlamlıydı: “İlerici güçler, köylüye lâf yerine, toprak araç, v.b. verebilme durumunda bulunabilseler, etkili olabileceklerdir, fakat yalnızca lâf etkisiz kalmaktadır” (Avcıoğlu, 1968: 518). Mihri Belli de, benzer biçimde şunları yazıyordu: “... devrimci bir kadro, işbirlikçi sermayenin ve onunla kader birliği durumunda olan taşra mütegalibesinin ekonomik ve dolayısıyla politik etki alanını kısıacak nitelikte reformlardan birkaçını gerçekleştirdiği ve emekçi halkın bu reformların kendi yararına politik sonuçlarını gözüyle gördüğü, devrimin nimetlerini tattığı gün, Türkiye halkı kesin olarak devrimden yana ... tutumu benimseyecektir” (Belli, 1970: 11).

MDD kuramcılarının mevcut ideolojik hegemonyanın mevcut düzen içinde yıkılamayacağına ilişkin kanaatlerinin ortaya çıkardığı netice ortadaydı: hâkim sınıfların ideolojik hegemonyası, hâkim sınıfların iktidarı sürdüğünce çürütülemezdi. Karşı ideolojik hegemonya ancak iktidara gelinerek kurulabilirdi. İktidara gelmek kitlelerin bilinçli desteği ve eylemiyle mümkün olmadığına göre, bunun dışında bir yolla olacaktı. MDD kuramcıları bu yola, “devrim” ya da “ihhtilal” dediler; bu yol, sosyalist harekette “cunta” olarak da adlandırıldı.

Meseleye Behice Behice Boran’ın yaklaşımı, MDD kuramcılarından kökten farklıydı. MDD kuramcılarının ‘iktidara geliriz, halka iş, aş veririz, bilinç ve eğitim götürürüz, böylece halkın desteğini sağlarız’ yaklaşımı Behice Boran bakımından geçersizdi. İki nedenle: İlkin, mevcut düzeni asıl ayakta tutan şey hâkim ideolojinin hegemonyası olduğu için. Sonra, bir karşı ideolojik hege-

monya örgütlemeyen, bir karşı iktidarın kurulması ve ayakta kalması mümkün olmadığı için.

Behice Boran, mevcut düzeni asıl ayakta tutanın, hâkim sınıfların ekonomi ve ekonomi dışı sömürü, baskı ve zorundan ziyade, emekçi kitlelerin kendileri sömüren düzene rızayla bağlayan ideoloji olduğunu şu şekilde dile getiriyordu:

... bir sömürü düzenini ayakta tutan şey, sadece, sömürücü sınıfların ekonomik ve politik güçlülüğü, ceza kanunları ve polis aracılığıyla sömürülen sınıfları baskı ve kontrol altında tutuşları değildir. Sömürüye dayanan düzeni haklı, hiç değilse tabii ve normal bir düzen gibi gösteren fikir ve inançların –egemen sınıflar ideolojisinin– sömürülen sınıflarca kabul edilışıdır asıl düzeni ayakta tutan (Boran, 1970: 78).

Mevcut düzeni asıl ayakta tutan şey, sömürü düzenini normal, olması gereken ve doğalmışçasına gösteren hâkim ideoloji olduğuna göre, bu düzeni aşmanın, onun ayakları üzerinde durduğu zemini çöktürmekten başka bir yolu olmayacağı Behice Boran açısından netti:

Sömürülen sınıflar sömürücü egemen sınıfların ideolojisinden koptukları, bu düzenin dayandığı fikirlerin, inançların, sosyal değerlerin yanlış, haksız, geçersiz olduklarını anladıkları zaman düzenin temelleri sarsılır ve cezalar, polis baskısı yetmez olur sosyal değişme sürecini önlemeye (Boran, 1970: 78).

Beri yandan, emekçi kitlelerin bilinçli desteğini sağlamaksızın kurulacak bir iktidarın halk yararına işler yaparak halkın rızasını sağlaması madden ve manen imkânsız görünüyordu Behice Boran'a. "Halka dayanmak" diyordu, Boran, "zorlu usullerle iktidara gelip iktidarda kalmak ve tepeden inme, halk yararına saydıkları işleri yapmak, dönüşümlere girişmekle gerçekleşmez. Halkın bilinçli, örgütlü gücünün iktidara katılmasıyla, memleket yönetiminde söz ve karar sahibi olmasıyla, kalkınmada inançlı, şevkli ve gönülden çabasını sağlamakla olur" (Boran, 1970: 78).

MDD kuramcıları ile Behice Boran arasında aydınlar ile emekçi kitleler arasında kurulan ilişkiye dair derin ayrım, aydınlar sorununda da kendini belli ediyordu. MDD kuramcılarının gözünde aydın, "öncü", "kurtarıcı" rolündeydi. Aydın, emekçi kitleden uzakta, onun için bir iktidar kuracak, kurduğu iktidarın onun için olduğunu icraatıyla anlatacak ve böylece onu hâkim sınıf ideolojisinden sıyrıp kendi öz ideolojisiyle giydirecekti. Mevcut düzende "gerici", "yobaz" olan halk, ancak yeni düzende sahiden ilerici olabilecekti.

Behice Boran açısından ise, mevcut ideolojik hegemonyanın yıkılması ve bir karşı ideolojik hegemonyanın inşası, halkın, kurulu düzeni ayakta tutan rızasını, onun altından çekmesiyle ve kendi bilinçli katılımıyla yeni bir düzen inşasına girişmesiyle mümkün olabilirdi. İşte aydınların rolü tam da burada ortaya çıkıyordu. Halkın kendisini sömüren düzene olan rızasının çekilmesinde ve kendi kuracağı yeni düzene bilinçli katılımında, aydınlar, bir işlev göre-

cekti. Behice Boran, bu konuda şunları yazıyordu:

Halkın hızlı bilinçlenmesi, örgütlenmesi için ... sosyalist harekette aydınlara ihtiyaç vardır, özellikle ilk safhalarda. ... Emekçi kitleler hâlâ büyük ölçüde burjuvazinin ideolojik etkisi altındadır. Yaşama şartlarındaki zorluklar, geçim sıkıntısı, işsizlik yoluyla tedirgin, hoşnutsuz hale geldiğinde de önünde olumlu, objektif yollar açık olmadığından ve durumu anlamasına yardımcı başka fikirler sistemi bilmediğinden, yobazların ve dinsel bir toplum düzenine, şeriata dönme propagandalarının etkisinde kalabilmektedir. Aydınlr, bu durumdan dolayı halkı cahil, gerici olmakla suçlayacakları yerde onları uyarmak, eğitmek, sorunlara olumlu ve geçerli çözümler getirecek bir politik hareket –sosyalist hareket- içinde örgütlemek görevini yerine getirmekle yükümlüdürler (Boran, 1970: 167-167).

Behice Boran'ın yaklaşımında, hem mevcut ideolojik hegemonya çürütülürken ve hem de bir karşı ideolojik hegemonya kurulurken bir işlev yüklenen aydın, “öncü”, “kurtarıcı” değil, topluma öncülük edecek ve kendisiyle beraber bütün toplumu kurtaracak bir sınıfa, işçi sınıfına “yardımcı” olabilecek bir katmandı. Behice Boran'ın bu konudaki tavrı yeterince açıktı: “Türk işçi ve emekçi sınıfları sosyalist hareketi yürütecek güçtedir ve onlara bu işte yardım edecek yetenekli Türk sosyalist aydınlr da vardır ...” (Boran, 1970: 161).

Eğer, hâkim ideolojik hegemonyanın çürütülmesi ve bir karşı ideolojik hegemonyanın kurulması, emekçi kitlelerin uyarılması, eğitilmesi, sorunlara olumlu ve geçerli çözümler getirilmesini sağlayacak bir sosyalist hareket içinde örgütlenmesi ile olacaks, Behice Boran açısından iktidara götüren yol da net demekti. Sosyalist bir partiyle halkı bilinçlendirmek, örgütlemek ve iktidara getirmek. Oysa, MDD kuramcıları açısından, bu yol, yukarıda belirtildiği üzere, Türkiye’de ve tüm azgelişmiş ülkelerde, kesin olarak kapalıydı. Onlar açısından bu yolu denemek, “reformizm”, “oportünizm”, “icazetçilik” vb. anlamına geliyordu (Avcıoğlu, 1968: 517; 1971: 135; Belli, 1970: 371-372). MDD kuramcılarına göre, “icazetçi”, “reformist” ve “oportünist” olmayan iktidar yolları ise, elbette, “devrimci”, “ihtilalci” olarak tanımlanmış oluyordu.

MDD kuramcılarının kullandıkları “devrim”, “devrimcilik”, “proleter devrimcilik” sözcüklerinin kalabalıklığına bakılınca sanılırdı ki, milli devrimin ardından bir emekçi sınıflar iktidarı kurulacak, bu iktidar anacılığıyla antiemperyalist, antikapitalist, antifeodal bir yönelişle sosyalist bir düzen inşa edilecekti. Oysa, öngörülen “milli demokratik iktidar”, “bir avuç işbirlikçi” dışındaki bütün milli güçlerin iktidarı paylaştığı bir koalisyondu ve içinde milli burjuvazinin de yer aldığı iktidarın tüm ortaklarının kapitalizme karşı yürümesi mümkün değildi. Milli devrim, kapitalizmin kendisiyle değil, onun öncesiyle ve onun “normal” gelişimini engelleyen emperyalizmle hesaplaşacaktı; kapitalizmin kendisiyle hesaplaşma, bunlar yapıldıktan sonra gündeme gelecek bir işti. Geniş bir koalisyon hükümetini bir darbe yoluyla iktidara ge-

tirip mevcut düzen içinde bir reform programı uygulamayı hedeflemenin “devrimcilik”; bir emekçi iktidarının emperyalizmle kurulmuş ilişkileri, feodal kalıntıları ve kapitalist üretim ilişkilerini tasfiyeye yönelmesinin ise “reformculuk” sayılması hayli ironik bir durumdu.

Neredeyse tamamen iktidara geliş ya da iktidarı alışı şekline hapsolmuş “devrimcilik” algısı, kurulacak iktidarın ve inşa edilecek yeni düzenin sınıfsal yönelimlerine göre bir devrimcilik tarifi yapmaktan uzaktı. Behice Boran, “devrimcilik”-“reformculuk” tartışmasını sosyalist devrim stratejisi çerçevesinde ele aldı ve MDD kuramcılarını bu bakımdan eleştirdi. Boran’ın eleştirisi, iki ana noktada yoğunlaştı: Devrimcilikle iktidara geliş şekli arasında zorunlu bir ilişki var mıdır; parlamenter yolla iktidara geliş, seçilmiş bir kabinenin yegane icra organı olarak çalışması olarak mı algılanmalıdır?

Behice Boran’ın birinci soruya verdiği yanıt şöyleydi:

Devrimciliğin iktidara geliş şekliyle **zorunlu bir bağı yoktur**; o kadar yoktur ki, karşı-devrim, gericilik de zor kullanarak, silâhlı mücadele ile iktidarı alabilir. Reformculuk, mevcut ekonomik düzeni, sosyal sınıflar ilişkilerini muhafaza edip, işçi-emekçi yararına egemen sınıflardan bir takım tavizler koarmaktır. Devrimcilik ise ekonomik düzenin niteliğini, üretim ilişkilerini değiştirmektir ve buna paralel olarak da iktidarın sınıf muhtevasının değişmesidir (Boran, 1970: 217) [vurgu aslında].

Behice Boran’ın buradaki vurgusunun, devrimciliğin, iktidara geliş şekline değil, iktidarın ve yapılan işlerin sınıfsal niteliğine göre tarif edilmesine yönelik olduğu görülebiliyordu; devrimcilik mevcut iktidarı bir vuruşla devirmek değil; bir yandan iktidardaki gerici sınıfın yerine devrimci sınıf(lar)ın geçmesi ve beri yandan da mevcut düzenin sınıfsal yapısının tümünden değiştilmesiydi.

MDD kuramcılarının devrimcilik anlayışında, Osmanlı-Türk geleneksel aydınlarının devleti kurtarmak için gizli örgüt kurmak, bu örgütle iktidar darbesi yapmak geleneğinin yeniden üretildiği sezilebiliyordu. Bu, iktidara geldikten sonra, iktidar programının nasıl uygulanacağına da görülebiliyordu. Devrimci önderlerin, hızlı çalışan bir hükümet eliyle halk yararına işler yapıp halkın desteğini sağlamasıydı, öngörülen iktidar şekli (Avcıoğlu, 1971: 197, 211).

Behice Boran’ın ikinci soruya, yani, parlamenter yolla iktidara geliş, seçilmiş bir kabinenin yegane icra organı olarak çalışması olarak mı algılanmalıdır, sorusuna verdiği yanıt ise, sadece parlamenter bir çoğunluk sağlamanın sahibi bir iktidar için yeterli olamayacağı şeklindeydi. Boran, bu noktada TİP programında yer alan “devletintoplum işlerini yürüten her türlü merkezî teşkilâtın halktan kopmuş, katılmış, kırtasiyeciliğe bürünmüş bir hal almaması için halkın her kesimde, her kademede iştiraki kaçınılmaz bir zorunluluktur” perspektifinden hareketle, eğitilerek, örgütlenerek, bilinçlendirilerek oy

ları kazanılacak olan halkın iktidara geldikten sonra memleketin politik hayatında “aktif, etkin, örgütlü temel unsur” olacağını kaydediyordu (Boran, 1970: 217).

Buna karşılık, Behice Boran’ın, parlamenter yoldan iktidara gelmeyi fetişleştirdiği, her halükârda sosyalistlerin seçim yoluyla iktidara gelmesinin biricik yol olduğunu savunduğu sanılmamalıdır. Behice Boran açısından işçi sınıfının iktidara gelişi seçim yoluyla da olabilirdi, ihtilal yoluyla da. Gelgelelim, hangi yolun geçerli olacağı, bir toplumun nesnel şartlarına ve tarihsel süreçlerin nasıl şekillendiğine bağlı olarak değişebilirdi. Boran açısından mesele, işçi sınıfının iktidara gelişi biçimini belirli bir ülkenin kendi tarihsel uğraşının özelliklerine göre saptayabilmektir; seçimle iktidara gelmek daima reformculuk olmayacağı gibi, ihtilalle iktidara gelmek de daima devrimcilik olamazdı. Kendi sözleriyle:

İhtilaller, toplumların değişme süreci içinde belli objektif şartlar altında oluşan sosyal olaylardır. Bir toplum objektif şartlarıyla ihtilâlcı-devrimci bir duruma doğru gidiyorsa, orada ihtilâli hareketler, örgütlenmeler, liderler belirir; gitmiyorsa, ihtilâlcı bir devrimin ne kadar sözü edilirse edilse, bu amaçla örgütler meydana getirilse, ihtilâl olmaz.

İhtilaller sadece ve münhasıran objektif şartların bir sonucu mudur? Örgütlerin, kadroların, liderlerin iradî hareketlerinin bir rolü yok mudur? Vardır tabii. Ama .. bir kez, gerçekten ihtilâlcı-devrimci hareketlerin, örgüt ve liderlerin belirlip tutunmalarının bir sosyal determinizmi, toplum şartlarıncı belirlenmesi vardır. Aksi halde bunlar ya küçük, toplum sınırlarının kenarında kalmış kendi içine kapalı gruplaşmalar olur, ya da ihtilâlcilikleri sözde kalan, bir sosyal hareket olarak hiç de bu niteliği taşımayan örgütler olurlar. İkincisi, örgüt ve liderlerin iradî duruma müdahaleleri ancak toplumda bir ihtilâl ortamının objektif şartları oluşursa ve durum doğru değerlendirilip geçerli bir hareket çizgisi izleniyorsa başarılı olur, yoksa başarısızlığa uğrar... (Boran, 1970: 213)

Behice Boran’ın sosyalizmin ihtilal yoluyla mı seçim yoluyla mı iktidara geleceğinin saptanmasında işaret ettiği bu yöntemsel sorun, kritik bir soruyu gündeme getirecekti: “Bugün Türkiye’de objektif olarak ihtilâlcı-devrimci şartlar oluşuyor mu, veya görünür bir gelecekte oluşmaya doğru gidiyor mu?” (Boran, 1970: 214). Bu kritik soruya olumlu yanıt verecek kişinin, ihtilali başarmak için gizli örgütlenme, silahlanma, gerillacılık gibi bir yönelime girmesi ya da askeri bir darbenin başarılmasına katkıda bulunup onun içinde yer alması gerekiyordu. MDD kuramcılarının her iki durumu da kollayan bir tutumu 1960’lı yılların ikinci yarısından itibaren geliştirdikleri biliniyor. Doğan Avcioğlu “Madanoğlu Cuntası”nın içinde yer alarak, Mihri Belli bu cuntanın kuracağı iktidara ortak olmayı kollayarak bu tutumlarını göstermişlerdi. Her ikisinin de “partisiz devrimciler” olarak kalışı bundandı. İşçi ve emekçi sınıfları bilinçlendirmek ve örgütlemek, MDD kuramcılarına uzak, imkânsız ve gereksiz bir yol olarak görünüyordu. Fikirleri oydu ki, hâkim sınıfların ideolojik hegemonyası altındaki emekçi sınıfların uyanmaları ancak devrim-

cilerin işbaşında olduğu bir iktidar aracılığıyla olabilirdi. Partisizlik, MDD kuramcıları için, bu mantık yürütmenin doğal bir sonucuydu; parti, eğerciler emekçi kitleleri iktidar perspektifiyle örgütlemenin bir aracı olarak kavranmıyorsa iktidara giden yolda gereksizleşiyordu. Behice Boran ise, tersine, emekçi sınıfların kendi öz partileri etrafında iktidar perspektifiyle bilinçlenip örgütlenmesinin geçerli devrimci yol olduğuna inandığı için daima “partili devrimci” idi.

Behice Boran’ın seçimle iktidara gelmek konusunda, safça hayallere sahip olmadığını, hâkim sınıfların halkın oyuna rağmen kendi iktidarlarından kolayca vazgeçemeyebileceklerinin bilincinde olduğunu da belirtmek gerekiyor. Behice Boran’ın, TİP’in seçimleri kazanmasına rağmen engellenmesi veya hut seçimleri kazanmasının önlenmesi durumunda ne yapılacağına ilişkin yanıtları nelerdi? Sosyalist partinin emekçi sınıfların oyuyla iktidara gelmesi, sınıfsal güç dengesine göre iki şekilde engellenebilirdi. Birinci ihtimal, hâkim sınıfların Anayasayı kaldırarak teröre dayanan bir faşizme gitmesiydi. Boran, bu durumda “iktidar, anayasa dışı, meşruluğunu yitirmiş bir iktidar durumuna düşer ve ona karşı direnmek hem anayasal, hem doğal bir hak, bir ödev olur” diyordu (Boran, 1970: 215). İkinci ihtimal, hâkim sınıfların gayrimişru iktidatlarını zor kullanarak sürdürmek üzere Amerika’yı yardıma çağırmasıydı. Bu durumda ne olacaktı? “Kanaatimce iç savaş olur” diyordu Boran, “Yurdunu dört bir yandan işgal etmiş düşmanlara karşı çok daha kötü şartlar altında Birinci Kurtuluş Savaşını vermiş Türk halkı her halde Amerikanın silâhlı zorbalığına boyun eğmez” (Boran, 1970: 212).

Takip edilebileceği gibi, Behice Boran’ın iktidar kurgusunda daima bilinçli emekçi oyu, bilinçli emekçi eylemi vardı. Emekçi, bilinçli bir şekilde kendi öz partisini iktidara getirmez ise, partinin iktidardan zor yoluyla kovulmasına karşı direnmezdi. Oysa, bilinçle iktidara yürüten bir emekçi sınıfı her halükârda partisine ve oyuna sahip çıkardı. Behice Boran’ın meseleye yaklaşımı buydu.

Gelinen noktada, MDD kuramcıları ile Behice Boran’ın ideolojik hegemonya sorununa ve iktidara götüren yollara bakışlarındaki ayrıntıları özetlemek gerekiyor:

MDD kuramcıları, hâkim sınıfların sömürü ve baskıyla kurdukları ideolojik hegemonyanın mevcut düzen devam ettikçe kırılamayacağını düşünüyorlardı. Behice Boran ise, mevcut düzeni ayakta tutan asıl etmenin sömürü ve zordan ziyade ideolojiyle sağlanmış rıza olduğunu düşünüyor ve düzen değişikliğinin ancak bir karşı ideolojik hegemonyanın inşasıyla mümkün olabileceğini savunuyordu. MDD kuramcıları, halkın hakim sınıf ideolojisinden kurtarılmasının ancak bu düzenden kurtarılmasıyla mümkün olabileceğini ileri sürüyorlardı. Behice Boran ise halkın kendisini sömüren düzene gösterdiği rızanın yerini onu değiştirmek gerektiğine ilişkin bir bilincin almaması durumunda düzenin yıkılamayacağını, yıkılsa bile yeni düzenin ayakta kalamayacağını savunuyordu. MDD kuramcıları, parlamenter yolun, az gelişmiş ülke-

lerde, kural olarak gerici partileri iktidara getirdiklerine inandıklarından dolayı bu yolun sol için kapalı ve reformcu bir yol olduğunu iddia ediyorlardı. Behice Boran ise, devrimciliğin ya da reformculuğun iktidara geliş şekliyle zorunlu olarak ilişkili olmadığını düşünüyor, devrimciliğin kurulacak iktidarın sınıf karakterine ve inşa edilecek yeni düzenin sınıfsal yönelimlerine göre belirlenebileceğini belirtiyordu. İktidar yolunun tayinini, olası seçeneklerin Türkiye'nin somut koşullarına göre değerlendirilmesinden çıkaran Behice Boran, parlamenter yoldan iktidara gelişin engellenmesi durumunda, bir karşı direniş örgütlemenin emekçi halkın hakkı olacağı kanısındaydı.

Kaynaklar:

Avcioğlu, Doğan (1968) *Türkiye'nin Düzeni*, Ankara: Bilgi.

Belli, Mühri (1970) *Yazılar*, Ankara: Sol

Boran, Behice (1970) *Türkiye ve Sosyalizm Sorunları*, İstanbul: Gün.

Biz de Gökhan Atılğan'a çok teşekkür ederiz. Ben buradaki durumumu biraz suistimal ederek bir noktaya dikkat çekmek istiyorum. Çok önemli gördüğüm konuda kişisel fikrimi söylemek istiyorum. Şimdi Gökhan Atılğan o dönemle ilgili üç çizgiyi ele aldı; Behice Boran'ı üç akım bağlamında değerlendirdi. Yalnız bu akımlardan ikisini daha çok bir ana başlığın iki versiyonu gibi sundu, izlenimini aldım. Burada MDD'cilerle Avcıoğlu hareketini kastediyorum. Oysa bence bu iki hareketin arasında aslında ideolojik olarak uçurum vardı. Çünkü MDD, 3. Enternasyonalin, komünizmin ve Türk komünist hareketinin tezini temsil etme iddiasıyla ortaya çıkmıştı. Halbuki Doğan Avcıoğlu ve *Yön* hareketi, Kemalist olarak siyasi sahneye girdi; komünist hiçbir zaman olmadı. Hatta sosyalist dahi olmadı. Nihayet Keynesyen bir devletçilik ve plancılık anlayışına sahipti. Tabii, Sezar'ın hakkını Sezar'a verelim, antikomünizm yapmıyordu; hatta TCK'nın 141 ve 142'nci maddeleriyle de savaşıyordu. Nâzım Hikmet tabusu da ilk kez *Yön* sayfalarında kırıldı. Bunlar elbette karışıklık sempati yaratıyordu. Fakat söz konusu iki çizgiyi birleştiren asıl nokta, sosyal analizlerinde o zamanın deyimiyle *küçük burjuva radikallerine* verilen rol oldu. Mihri Belli, o sıralarda yirmi otuz kırk sayfalık bir *Milli Demokratik Devrim* broşürü yazmıştı. O broşürü okuduğumuz zaman, komünist bir hareketin, yani 3. Enternasyonalin baş köşeye koyduğu proletaryanın değil, daha çok 27 Mayıs'ı yapan güçlerin, "zinde kuvvetler"in ön plana çıkarıldığını görüyorduk. Bizim subayların Latin Amerika subayları gibi operet subayları olmadığını; devrimci geleneğe sahip oldukları; geleneğin ağır basacağı söyleniyordu. Buradan bir bağlılık ve yaklaşma doğdu. Bu ise TİP'de bir reaksiyon yarattı. Aslında TİP'nin *Sosyalist Devrim* tezi – Sadun ağabey de burada, kendisi TİP ile ilgili anılarında yazmıştır– bu "zinde kuvvetler" övgüsüne reaksiyon olarak çıktı; yoksa başta bir *Sosyalist Devrim* olarak bir görüş yoktu. Behice Boran'da da benzer bir tutum vardı. Sonunda yine Gökhan'ın dediği fiilen doğrulanmış oldu; fakat çıkış noktalarındaki radikal farklılığın anımsanmasında yarar var. Mihri Belli herkese "proletarya devrimcileriyiz, komünistiz, Türk komünist hareketinin bir uzantısıyız" diye büyük ve etkili bir grup topladı. Fakat sonunda ayrılık ve bölünmeler mukadderdi. Ve oldu da üstelik. TİP'e çok haksız ve bölücü bir şekilde saldırıldı. O dönem içerisinde ben de bu gelişmeler içerisinde yaşamış, *Emek* dergisinde *Türkiye'nin Düzene* hakkında uzun bir eleştiri yazmış bir insan olarak bunları söylemek ihtiyacını hissettim.

Şimdi sözü son konuşmacı Sayın Serpil Güvenç Hanıma veriyorum. Serpil Hanım, başlangıçta da söylediğim gibi hem mühendis hem sosyal bilimci, halen de bu konu üzerinde bir tez üzerinde çalışıyor. Son sözü, son analizleri o yapacak. Sözü kendisine veriyorum.

1965-1969 DÖNEMİNDE TİP'İN DIŞ POLİTİKA ANLAYIŞI

Serpil GÜVENÇ

Bu anlamlı etkinliği düzenledikleri için TÜSTAV'ı ve emeği geçenleri kutluyorum. Sizlerle birlikte olmama olanak sağladıkları için Sayın Erden Akbulut'un şahsında etkinliği düzenleyenlere teşekkür ediyorum.

TİP'in 1965'lerdeki bazı önemli dış politika olaylarına ilişkin görüşlerini, örneğin Türk - Amerikan ilişkileri, Türkiye'nin AET üyeliği, Türkiye - SSCB ilişkileri ve Kıbrıs konusundaki duruşunu ve yorumlarını sizlerle paylaşmaya çalışacağım.

Konuya girmeden önce o tarihlerde yer alan üç önemli dış politika olayını anımsamakta yarar görüyorum.

Bunlardan birincisi, 1 Mayıs 1960'da , İncirlik'ten havalanan bir Amerikan U-2 casus uçağının Sverdlovsk şehri yakınlarında Sovyet sınırında düşürülmesidir. Dönemin Sovyetler Birliği başbakanı Krutçev 5 ve 7 Mayıs 1960 tarihli açıklamalarında, sağ olarak yakalanan U-2 pilotu Gary Powers'ın ifadesine göre İncirlik'ten hareket eden ve Pakistan'ın Peşaver kentinden Norveç'in Bodö üssüne gitmekte olan uçağın Sovyet toprakları üzerinde yıllardan beri casusluk uçuşları yaptığının anlaşıldığını belirtmiştir. Bu konuşmanın ardından ABD Dışişleri bakanlığından da bu tesbiti doğrulayacak açıklamalar gelmiştir (Gönlübol, 1982: 328).¹ Türk kamuoyu ilk kez Amerikan üslerinin Türk hükümetlerinin ve Türk Genel kurmayının bilgisi dışında Amerikan çıkarları için faaliyet gösterdiklerini bu olay aracılığıyla öğrenmiştir.

İkinci olay, 1963'lü yıllarda Türkiye'deki askeri üslerde ülke güvenliği için konuşlandırıldığı düşünülen Jupiter füzelerinin, Küba krizi sırasında, Türk hükümetinin bilgisi dışında, ABD ve Sovyetler Birliği arası görüşmeler sonucu sökülmesidir. Bilindiği gibi, Jüpiter füzeleri 1960'lardan itibaren nükleer başlıklarla donatılmış olarak Türkiye'deki askeri üslere yerleştirilmiştir². 16 Kasım 1962'de SSCB'nin Jüpiter benzeri füzeleri Küba'ya yerleştirdiğini öğrenen ABD Küba ambargosunu başlatmış³ ve bu ülkeye gitmekte olan Sovyet gemilerini durdurmuştur. Bu ciddi uluslararası kriz, 27 Ekim 1962'de Krutçev'in, ABD'nin Türkiye'deki üslerinden Jüpiterleri çekmesi halinde, Sovyet hükümetinin de Küba'daki füzelerini geri çekeceğini açıklaması ve 24 Ocak 1963'de ABD başkanı Kennedy'nin Türkiye ve İtalya'daki Jüpiterlerin kaldırılarak yerlerine Polaris füzeleri ile donatılmış denizaltıların konu-

lacağına dair demeci ile çözülmüştür. Türk devlet adamları ve dönem hükümeti Jüpiterlerin Polarislerle değiştirilmesinde fazla tepki göstermemekle birlikte, bunalımdan sekiz yıl sonra İsmet İnönü'nün Ocak 1970'de TBMM'de yaptığı bir konuşmada "Amerikalılar bize Jüpiterlerin demode oldukları için söküleceklerini söylediler (...) Ancak, daha sonra öğrendik ki, Sovyetlerle pazarlık yapmışlar. Bu olay gösterdi ki, Türk yöneticileri bugün Amerikalıların Türkiye'yi istenmeyen krizlere sokmasına izin vermemeli ve dikkatli davranmalıdır.(...)" ifadelerine yer vermesi Amerika'nın dürüst ve sadık bir müttefik olduğu inancının Türk egemen sınıfları-arasında bile nasıl sarsıldığını açıkça göstermektedir (Erhan, 2002: 684).

Üçüncü olay ise Türkiye'nin Aralık 1963'de Kıbrıs'ta baş gösteren kanlı olaylara müdahale etme girişiminin Amerikan Cumhurbaşkanı Lyndon Johnson'un 5 Haziran 1964'de başbakan İnönü'ye yazdığı bir mektupla durdurulmasıdır. Mektupta konumuzu ilgilendiren en önemli nokta, 12 Temmuz 1947 ikili anlaşmasının ilgili maddesine göre, Türkiye'nin, ABD tarafından sağlanan silahları verilen amaçlar dışında kullanamayacağına ilişkin uyarıdır.⁴ Mektupta ayrıca Türkiye tarafından Kıbrıs'a yapılacak bir müdahaleyi takiben SSCB'nin soruna doğrudan karışması sonucunda NATO müttefiklerinin Türkiye'yi savunma yükümlülükleri olmayabileceği açıkça ima edilmektedir. Mektup, birkaç önemli olgunun kamuoyu tarafından kavranmasına büyük ölçüde yardımcı olmuştur. Bunlardan birincisi, NATO'nun ve ABD'nin çıkarlarının Türkiye'nin çıkarlarına karşı öncelikli olması gerçeğidir. İkincisi, ABD açısından sadece SSCB Türkiye için tehdit oluşturmaktadır. Üçüncüsü, "doğrudan" bir Sovyet saldırısının oluşmaması durumunda Türkiye'nin en yaşamsal çıkarlarının tehdit altında olduğu durumlarda bile, ABD'nin, NATO mekanizmasını Türkiye lehine çalıştırmak niyetinde olmamasıdır (Gönlübol, 1982: 516-519, Erhan, 2002 :686-690). Sonuçta, Johnson'un uyarısı, NATO'nun Türkiye'nin güvenliğini sağladığı konusundaki egemen görüşü temelinden sarsmış ve Türk sol hareketinin NATO'ya ilişkin karşı çıkışlarına meşru bir zemin ve haklılık kazandırmıştır. Bu bağlamda, Kıbrıs sorunu ve Johnson mektubuyla açığa çıkan Amerikan tutumunun anti-empyralist mücadelenin önünü açtığını ve bu üç olayın Türkiye'de 1940'lardan bu yana izlenen ABD yanlısı teslimiyet politikaları konusunda ilk şüphelerin doğmasına neden olduğunu söylemek mümkündür.

Bu genel girişten sonra TİP'in dış politika perspektifi konusunda belki de ilk değinilmesi gereken şey, özellikle TİP ve YÖN hareketinin dış politikanın "tabu" olmaktan çıkarılmasındaki katkılarıdır. Tabu sözcüğü ile anlatılmak istenen şey, Türkiye'nin NATO'ya girişi ile birlikte, emperyalizmin özellikle de ABD emperyalizminin dünya siyasetinin ulusal dış politika olarak benimsemesi ve askeri yönetim dönemleri de dahil olmak üzere bu konuların tüm siyasal iktidarlarca tartışma dışı tutulmasıdır. En iyi anlatımını Demokrat Parti Dışişleri bakanı Fuat Köprülü'nün "...lafzı ve ruhu ile tamamen tedafüi [savunma amaçlı] mahiyette olan Atlantik İttifakı, bizim için milli bir politika"dır" (Gönlübol, 1982: 321) ifadesinde bulan bu siyasal duruş, tüm hükümet

programlarda yer alan "NATO ve CENTO'ya bağlılık" sloganıyla somutlaşmıştır (Ahmad, 1977 : 394-96). Türkiye solu, özellikle de TİP ve YÖN çevresi, "milli dış politika" adı altında sürdürülen bu teslimiyetçi politikayı sorgulamış, onun iç yüzünü sergilemiş ve değişmesi için mücadele etmek suretiyle ezberi bozarak tabuyu yıkmışlardır.

TİP'in bu konudaki mücadelesinin vurgulanması gereken en önemli özelliği ise, sözcülerinin Meclis kürsüsünden yaptığı konuşmalarla, verilen soru önergeleri ile bu mücadelenin kamu oyununda tartışılarak boyutlanmasına, kitlere yayılmasına ve ülkemizde anti-emperyalist akımın güçlenmesine yaptığı katkıdır.

TİP ve Ulusal Bağımsızlık

TİP'in dış politikasının temelini tam bağımsızlık anlayışı oluşturmaktadır. Aybar'a göre "Ulusal bağımsızlık" TİP için "Türkiye sosyalizminin vazgeçilmez bir ögesi" dir (Aybar, 1988c: 73). TİP programı Mustafa Kemal'in 1 Aralık 1921 Meclis konuşması ile başlar.⁵ Tüzüğü'nün 3. maddesinin (f) paragrafında ise partinin dış politikaya ilişkin tutumu belirtilmektedir:

"Ulusal varlığımızı ve bağımsızlığımızı herşeyin üstünde tutan ve bütün devletlerle eşitlik içinde dostluk münasebetleri kurmayı amaç bilen, Birleşmiş Milletler Anayasasına bağlı, Kurtuluş Savaşı Türkiye'ye yaraşır, barışçı bir dış politika savunmak" olarak özetlenmektedir (Aybar, 1988a: 256 ve 1988c: 82).⁶

Partinin program ve tüzüğünde, Atatürk'ün dış politikası yani "yüzde yüz milli ve kışkıranlıkla istiklalın korunması politikası"nın savunulduğu, TİP'in "Yurt ve dünya olaylarını Türk işçi sınıfı ve emekçi halk" açısından değerlendirdiği, "onların menfaatlerini savunan, hak ve hürriyetleri için mücadele eden, Kurtuluş savaşı Türkiye'ye yaraşır, kışkıranlıkla bağımsız, emperyalizme ve sömürgecilğe karşı, Birleşmiş Milletler ilkelerine bağlı, barışçı bir dış politika"dan yana olduğu belirtilmektedir (Aybar, 1968: 402-5). Milli Misak, milletlerarası ilişkilerde tam eşitlik ve bağımsızlık, sömürge halklarının ve milli kurtuluş hareketlerinin barışçı yollardan desteklenmesi, savaşın ancak savunma halinde meşru sayılması, nükleer silahları da kapsayan genel bir silahsızlanma talebi, bu bağlamda askeri blokların ve yabancı ülkelerdeki askerî üslerin tasfiyesi TİP programının dış politika ile ilgili diğer önemli unsurlarıdır (Aybar, 1988a: 260-63).

TİP ve Türk - Amerikan İlişkileri, Üsler ve NATO

Programda emperyalizm vurgulanmakla birlikte ikili anlaşmalar, Amerikan üsleri ve NATO konularına değinilmemektedir, çünkü Aybar'a göre bunların tartışılması henüz çiçeği burnundaki TİP'in egemen sınıflarca susturulmasına neden olabilecektir. (Aybar, 1988a: 180) Buna karşın, 1962'den itibaren, özellikle Kıbrıs olaylarını izleyen 1964 yılı içinde parti yöneticilerinin konuşmalarında, "İkinci Milli Kurtuluş savaşı", ikili anlaşmalar ve NATO'ya ilişkin parti görüşlerine yer verilmiş ve Türk dış politikasının değişmesi gerektiği

sık sık vurgulanmıştır.⁷ Örneğin Aybar 6/8/1964 günlü Ankara MYK toplantısındaki konuşmasında bağımsızlığımıza düşen ilk gölgelerin Amerika ile imzalanan 12 Temmuz 1947 ve 7 Temmuz 1948 günlü yardım anlaşmalarıyla başladığını, daha sonra NATO anlaşması ve onunla ilgili olarak Amerika ile imzalanan ikili anlaşmaların sonucunda devlet ve hükümet işlerinin ABD'nin denetimi altında bulunduğunu, ABD'nin ekonomi, siyaset, maliye dahil olmak üzere tüm iç ve dış işlerimizde "söz ve karar sahibi" olduğunu vurgulamaktadır. Amerikan üsleri ve ikili anlaşmaların ilişkisinin ve Amerikan üslerindeki Amerikalılara tanınmış olan ayrıcalıkların sergilendiği bu konuşmada, daha sonra TBMM'de ayrıntılarıyla ortaya konan Türk - Amerikan ilişkilerine yönelik eleştirisinin en önemli başlıklarını görmekteyiz (Aybar, 1968: 322-336).

TİP'in dış politika perspektifinin ulusal bağımsızlık ve Türk - Amerikan ilişkileri bağlamındaki ana hatlarını bu şekilde özetledikten sonra konu daha ayrıntılı bir biçimde irdelenebilir.

TİP, Türk - Amerikan ilişkilerini ikili anlaşmalar, Amerikan üsleri ve NATO bağlamında ele alarak eleştirmiş ve dış politikayı, 1965 seçim kampanyasının temel başlıklarından birisi olarak belirlemiştir. 10 Nisan 1965 Ankara GYK ve İl Başkanları toplantısı sonunda yaptığı açıklamada Aybar ikili anlaşmalar ve NATO ittifakı konularına geniş yer verir (Aybar, 1968: 376-382). 27 Nisan 1965'de Meydan gazetesinde gazeteci İffet Aslan'la yaptığı röportajda, TİP'in "yüzde yüz milli" bir dış politikayı savunduğunu söyleyen M. Ali Aybar, bu politik duruşun Atatürk'ün dış politikasından başka bir şey olmadığını vurgular (Aslan, 1965: 8-9). TİP'in seçim bildirgesinde, partinin seçimleri kazanması halinde, Türkiye ile yabancı ülkeler arasında imzalanmış tüm anlaşmaların gözden geçirileceği ve ülkenin bağımsızlığı ve ulusal egemenliği ile ters düşen anlaşmaların vakit geçirilmeksizin ilga edileceği, ayrıca yabancı devletlere verilmiş olan tüm siyasal, mali ve yargıya ilişkin ayrıcalıkların da ortadan kaldırılacağı ifade edilmektedir (YÖN, 24.9.1965: 4-5). TİP, Türk - Amerikan ilişkilerine ilişkin ilk önemli çıkışlarından birisini 19 Eylül 1965 günü İstanbul Spor ve Sergi Sarayında Aybar'ın genel seçim kampanyasını açış konuşması ile yapar (Aybar, 1968: 402). Bu konuşmadaki görüşler 7 Kasım 1965'de partinin TBMM'deki hükümet programı eleştirisi sırasında ayrıntılı olarak yinelenir. Parti başkanı ve sözcüsü M. Ali Aybar yaptığı konuşmada özetle şunları söyler:

1940'lı yıllardan bu yana ABD ve Türkiye hükümetleri arasında yapılan ikili anlaşmalar sonucunda "ABD'ye 35 milyon metre karelik toprağın üs olarak kullanılması yetkisi tanınmıştır" yani 35 milyon metre karelik vatan toprağı ABD'nin egemenliği" altındadır (...) Bu üslere "Türk subayı, Türk komutanı, Türk hakimi, milletin vekilleri" giremez, "Türk bakanları" giremez. Bu üslerden havalanacak "uçaklar, füzeler" TBMM'nin onayı alınmadan ülkeyi her an bir savaş tehlikesiyle karşı karşıya bırakabilir. Türkiye'deki ABD askeri ve sivil personelinin ikili anlaşmalar nedeniyle "diplomatik dokunulmazlıklara

benzer" ayrıcalıkları vardır. Ulusal bağımsızlığın temel unsurlarından birisi olan yargı bağımsızlığı yine ikili anlaşmalarla ABD'ye devredilmiştir (...) Suç işleyen Amerikalılar suç işledikleri zamanda "ödevli" bulundukları bahanesiyle Türk hakiminin önüne çıkarılamamaktadırlar. "ABD üslerinde yaşayan personel için ithal edilen mallar ülkeye "gümrüksüz" girmektedir (...) Amerikalılara "hükümetin çağrısı üzerine işçilerimize karşımak, vatandaşlara karşı Amerikan Silahlı Kuvvetlerini kullanma hakkı bile tanınmıştır".⁸ Aybar'a göre, bu durumda yapılacak şey yeniden bir milli kurtuluş savaşı vermektir. Türk dış politikası köklü bir revizyona tabi tutulmalıdır. Aybar, TİP'in iktidarında Amerikaya imtiyaz tanıyan anlaşmaların, milli bağımsızlığımızla bağdaşmayan sözleşmelerin hemen feshedileceğini söyler (aktaran Aren, 1993:179-180).

TİP, 15 Aralık 1965'de TBMM'ye bir soru önergesi verir ve o güne dek Amerika ile kaç anlaşma imzalandığını ve bu anlaşmaları neleri içerdiğini başbakan Demirel'e sorar.⁹ Önergesine yedi ay boyunca yanıt alamayan TİP, önergeyi gensoruya çevirir ama gensoru TBMM'de reddedilir.

Bununla birlikte, bu çıkışlar gerek TBMM'de ve gerekse basında ve kamuoyunda olumlu - olumsuz büyük yankılar yaratır. Örneğin, 10 Kasım 1965 tarihli Milliyet gazetesinin üçüncü sayfasında yer alan "Demirel tenkitlere cevap verdi" başlıklı haber okunduğunda Başbakanın neredeyse konuşmasının tümünü TİP'in eleştirilerini yanıtlamaya ayırdığı görülür. Demirel, TBMM'deki konuşmasında da ikili anlaşmaları kendilerinin imzalamadığını vurgulayarak, iktidarlarında bu anlaşmalara "Türkiye'nin aleyhine bir virgöl dahi konulmasına rıza göstermediklerini" söyler. (Aybar, 1988b: 260)¹⁰. Türkiye egemen sınıfları savunmaya geçmişlerdir. Demirel iktidarı, ikili anlaşmaların NATO anlaşmasının 3. maddesine göre yapılmış uygulama anlaşmaları olduklarını, Türkiye'de üs değil tesis olduğunu ve bu tesislerin, Türkiye'nin Sovyet tehdidine karşı güvenlik amacıyla üye olduğu NATO askeri paktı esaslarına göre çalıştırıldıklarını iddia eder.

TİP milletvekilleri, ikili anlaşmalar, ABD üsleri ve NATO konusunda görüşlerini, Türkiye egemen sınıflarının karşı tezlerini de cürüterek ortaya koyarlar. TİP, daha önce de belirtildiği üzere ikili anlaşmalar konusundaki tavrını seçim öncesinde de bir çok kez ortaya koymuştur. TİP'e göre, Türkiye, Mustafa Kemal'in ölümünden yaklaşık dokuz ay sonra 1939'da yapılan ilk ikili anlaşma ile Atatürkçü dış politikayı terketme yoluna girmiş, 1947'den itibaren ABD'nin komünizmle mücadele şiarı altında "dünya hegemonyası için (...) başka devletlerin işçilerine karşı kendisi için bir dış politika prensibi haline getirmesinin" ilk belgesi olan Truman Doktrini (Aybar, 1988c: 118) uyarınca 1947 ve 1948 ikili anlaşmalarını imzalayarak yeniden emperyalizmin boyunduruğuna girmiştir. Boran'ın TBMM'de yaptığı 5/1/1967 tarihli konuşma ise TİP'in Türk - Amerikan ilişkileri konusundaki duruşunun kapsamlı bir özeti oluşturmaktadır. İkili anlaşmalar konusunda TİP tezlerinin vurgulandığı konuşmada öncelikle ikili anlaşmaların NATO anlaşmasının 3.

maddesine dayandığı iddiası çürütülür. Bu iddia kökten yanlıştır çünkü ABD ile Türkiye arasında imzalanan beş ikili anlaşma yani 23 Şubat 1945, 27 Şubat 1946, 7 Mayıs 1946, 12 Temmuz 1947 ve 7 Temmuz 1948 tarihli anlaşmalar Türkiye'nin NATO üyeliği öncesi imzalanmıştır (Boran, TBMM zabıtları, 5/1/1967, Oturum 2, birleşim 29, sayfa 82). Yine TİP'e göre, ikili anlaşmalar, amaçlarını aşan anlaşmalardır. Örneğin, 1945'de yapılan ilk anlaşma askeri malzeme ve bilgi yardımı anlaşması gibi görüldüğü halde gümrüklerin indirilmesi, mal mübadelesinin serbestleşmesi, istihdamın serbestliği gibi talepler içermektedir. Bunun gibi, 1946, 1947 ve 1948 ikili anlaşmaları da, öze aykırı bir çok madde içermektedirler. TİP açısından, Amerikalıların Türkiye topraklarında işledikleri suçlardan dolayı Türk adliyesinde yargılanamamaları yani Türk adliyesinin kaza hakkının ABD makamlarına devredilmesi, Amerikan personeline gelen malların gümrükten muaf olması ve bu durum sonucunda büyük bir karaborsa yaratılması, yine TRT kanunu çiğnenerek radyo/TV yayını yapma hakkının ABD askeri ve sivil personeline tanınmasının NATO anlaşmasının 3. maddesi ile ya da ülke güvenliği ile uzaktan yakından ilgisi yoktur. İkili anlaşmaları hem hükümlerlik hakları hem de Devletler hukuku açısından inceleyen Boran, bu anlaşmaların yasa dışı, ulusal egemenliğe ve devletler hukukuna aykırı olduğunu vurgular. Bir çok ikili anlaşmada (örneğin 1947 ve 1959 anlaşmalarında)¹¹ ABD iç hukukuna atıflar yapılmakta ve örneğin Türkiye'ye yapılacak askeri yardımın tek taraflı olarak ABD Kongresi tarafından karara bağlanacağı hükmü getirilmektedir. Bu durum Türkiye'nin egemenlik haklarına tecavüzdür, ayrıca devletler hukukundaki mütekabiliyet (karşılıklılık) ilkesinin çiğnenmesidir. Özellikle "Amerikalılara Hükümetin çağrısı üzerine işçilerimize karışmak, vatandaşlara karşı Amerikan Silahlı kuvvetlerini kullanmak hakkı bile tanıyan (..) ve Silahlı kuvvetlerimizin hareket serbestisini iyice sınırlayan" 5 Mart 1959 anlaşması (Aybar, 1968: 436) TİP tarafından çeşitli vesilelerle gündeme taşınır. TİP'e göre, bu anlaşma ile ülkenin hükümlerlik hakları ve Devletler hukuku çiğnenmektedir (Boran, TBMM Tutanakları, 5.1.1967, oturum 2, 29. birleşim, sayfa 708). TİP'in ikili anlaşmalara ilişkin bir başka eleştirisi, bu anlaşmaların Meclis onayından geçmemeleri nedeniyle Anayasa'nın çiğnenmekte oluşudur çünkü 1960 Anayasasının 65. maddesinin beşinci paragrafına göre tüm yeni anlaşmaların TBMM tarafından onayı şarttır (TBMM Tutanakları, 20.2.1968, oturum 2, 46. birleşim, sayfa 471). TİP'e göre, ikili anlaşmaların düzeltilmesi olanaksızdır ve anlaşmaların doğurduğu sakıncalar ancak ve ancak tamamen fesih yoluyla çözümlenebilecektir (Boran, TBMM Tutanakları, 5.1.1967, 2. oturum, 46. birleşim, sayfa 708).

İkili anlaşmalara ya da NATO anlaşmasına göre kurulan askeri üslere de karşı çıkan TİP'in bu konudaki düşünceleri şöyle özetlenebilir:

İkili anlaşmalara göre kurulan üsler nedeniyle ABD ile SSCB ya da başka bir ülkenin ihtilafı topraklarımıza taşınacaktır. Yine NATO üyeliği sonucu imzalanan ikili anlaşmalar sonucu Amerikaya tahsis edilen askeri üsler Türkiye'yi olası bir üçüncü dünya savaşında ilk hedef haline getirmiştir. Üslerde emirle-

rini Pentagon'dan alan Amerikan Komutanı yetkilidir ve buralardaki nükleer silahların tetiği Pentagon'un elindedir. Bu durum ulusal egemenliğin çiğnenmesinin de ötesinde devletler hukukuna aykırıdır. TİP'e göre, üsler iddia edildiği gibi, ortak savunma tesisleri değildir. Bu alanların "müşterek savunma tesisleri olduğunu iddia edebilmek için bu üslerin müşterek komutanlık altında olması" gerekir. Ayrıca ortak savunmanın bir başka kuralı Amerikan personeli ile Türk personelinin idari işlerde ve operasyonlarda ortaklaşa çalışmalarında ama Türk personel üslerin yönetiminde değil sadece güvenliğinin sağlanmasında görevlidir. Nükleer silahları kullanma hakkı ABD' de oldukça entegre komutanlık kurulsu da durum değişmeyecektir. Boran 5/1/1967 tarihli konuşmasında Türkiye'deki Amerikan üslerindeki radar istasyonlarının topladığı bilgilerin önce Pentagon'a yollandığını, gerekli ayıklamalar yapıldıktan sonra NATO Komuta merkezine getirildiğini ve daha sonra aralarında Türkiye'nin de bulunduğu NATO ülkelerine dağıtıldığını anlatır. Bu durum, ortak komuta olayının var olmasının ve üslerin aslında Amerikan üsleri olduğunun bir başka göstergesidir. İkili anlaşmalar nedeniyle üsler Türk Genel Kurmayınca denetlenememektedirler ve Amerikan çıkarlarına hizmet etmektedirler. Boran, TİP'in iddiaları sonucunda üslere gönderilen ve izinle içeri girmeyi başaran (!) Türk heyetinin bu çabasını öven hükümeti ağır bir biçimde eleştirir ve bu durumun aslında TİP'in iddiasını doğruladığını söyler. Bu üslerden hiçbir savaş uçağının Türk hükümetinin bilgisi ve onayı dışında havalandırılması izin verilmemeli ve bu bölgelerin Ortadoğu ülkelerine karşı bir operasyonda kullanılmaları kesinlikle engellenmelidir (Boran, TBMM Tutanakları, 5.1.1967, oturum 2, 29. birleşim, sayfa 84-87).

TİP, ikili anlaşmalar ve Amerikan üslerinin emperyalizm ile mantıksal bağına kurar ve temel sorunun NATO üyeliği olduğunun altını çizer. NATO ve CENTO gibi emperyalist paktlara karşı çıkışı, TİP'in Türk dış politikasına ilişkin en özgün duruşudur. Özellikle Aybar ve Boran'ın TBMM konuşmalarında, Sovyet tehdidi ile NATO'ya girildiği iddiasının geçersizliği sağlam kanıtlarla ortaya konur ve NATO'ya karşı çıkılır. TİP'e göre, NATO'ya üye olduğumuz sürece, ülke güvenliğinin sağlanması bir yana, Amerikan ve NATO üs ve tesisleri dolayısıyla, Türkiye kendi iradesi dışında bir nükleer savaşın ilk hedefi olacaktır (Boran, 1992: 346). NATO üyeliği, iddia edildiği gibi, Türkiye'nin savunma gücünü arttırmamış, tersine azaltmıştır ve Türk ordusunu ABD'ye tamamen bağımlı kılmıştır. NATO'nun çıkarları ile Türkiye'nin çıkarları çatışmaktadır çünkü NATO'nun emperyalist hedeflerine karşın Türkiye'nin irredentist bir siyaseti yoktur ve Türk ordusu Misak-ı Milli sınırlarını korumak için eğitilmiştir. TİP, bu bağlamda, Türk Silahlı Kuvvetlerinin tüm ordularıyla Anayasa'nın 110. maddesine aykırı olarak¹² NATO emrine verilmiş olmasının bağımsızlığımıza aykırı olduğunu ve Kıbrıs olayındaki gibi askeri serbestimizin kısıtlandığını iddia eder. TİP'e göre, NATO bir toplu güvenlik sistemi değildir aksine kapitalist sistemin çıkarlarının korunması ve kollanması görevini yüklenmiştir. Türk egemen sınıflarının Türkiye'nin NATO üyeliğini savunmalarının temelinde bu gerçek yatmaktadır (Boran, TBMM Tutanakları, 5/1/1967, oturum 2, birleşim 29, sayfa: 87-91, Aybar,

1968: 317-343). Boran'ın belirttiği gibi "dava (...) SSCB'nin veya Çin'in ve ya milletlerarası komünizmin saldırılarını değil, sosyalist toplum düzeninin (...) dünyaya yayılmasını, tutunmasını ve bunun sonucu olarak da dünya kapitalizminin sahasının daha da daralmasını, küçülmesini" önlemektir (Boran, 1992: 338- 341). SSCB, 1940lardan itibaren faşizme karşı en büyük mücadeleyi vererek dünyayı bu tehlikeden kurtarmış ama yirmi milyon sivil ve asker Sovyet vatandaşını kaybetmiştir. Bu ağır kaybın ardından Türkiye'ye karşı yeniden bir savaşta girmeyi düşünebilmesi mantık dışıdır.¹³ Ayrıca böyle bir savaş girişimi SSCB'nin ikinci dünya savaşındaki mütteliklerini de karşısına alması riskini taşımaktadır. Boran, ayrıca, Sovyet tehdidi bir an için kabul edilse bile, barış içinde bir arada yaşama siyasetinin bu tehdidi geçersiz kıldığını ve Türkiye'nin Sovyet tehdidine karşı NATO'ya girmeden önce direnebilme başarıları bir ülke olduğunu belirtir (Boran, 1992: 334-335). Sovyetlere karşı korunma "Atatürk devrinde olduğu gibi askeri ittifakların dışında kalmakla, iyi komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesi ile "sağlanır ve bir ülkenin bağımsızlığı tüm ülkelere karşı savunulur. TİP'e göre, askeri blokların devri geçmektedir. Türkiye'nin yeri, ekonomik ve sosyal gelişmişlik farklılıklarına rağmen, Bağlantısızlar blokunun içindedir. Ayrıca NATO'nun Türkiye'yi Sovyetlerden gelecek bir saldırıya karşı otomatik olarak koruduğu iddiası da yanlışdır çünkü TİP'e göre NATO, "ne devletlerarası hukuki bir anlaşma olarak, ne de fiili bir askeri teşkilat olarak" Türkiye'ye böyle bir koruma sağlamamaktadır (Aybar, 1988c: 183 ve 1988b: 275). Sözü edilen otomatik korumayı sağlayacak olan 5. maddede "tarafardan birine ya da bir kaçına yapılacak bir saldırı" hepsine karşı yapılmış sayılacak ve NATO üyelerinin her biri "silahlı kuvvetlerin kullanımı da dahil olmak üzere lüzumlu göreceği harekete müferriden ve diğer taraflarla mutabakat halinde hemen tevessül etmek suretiyle tecavüze uğrayan taraf ya da taraflara" yardım edecektir. Boran'ın yorumuna göre, 5. madde, saldırıya uğrayan devlete derhal ve otomatik olarak silahlı bir yardımda bulunma zorunluluğunu getirmemektedir. "Lüzumlu görülen hareket" deyimini rahatlıkla sıhhi malzeme sağlanması ya da saldırgana ekonomik ambargo kararı alınması biçiminde de uygulanabilecektir. Kıbrıs'a müdahale kararı alan Türkiye'ye Amerikan başkanı Johnson tarafından yollanan mektup bu durumun güzel bir örneğidir. NATO fiili bir askeri teşkilat olarak da Türkiye'nin korunması ve savunulmasını garanti etmemektedir çünkü bu örgütün Amerika Birleşik devletlerinden bağımsız karar alma olasılığı yoktur. Türkiye'nin Amerika tarafından korunacağına olan inanç sadece Amerikan açıklamalarına dayanmaktadır (Boran, 1992: 349-351).

TİP, 1969'da Türkiye'nin NATO'dan çıkmasını savunmakla birlikte, bu süreçte geçici bir tedbirler dizisi önerir. M. Ali Aybar, 10 Nisan 1965'de Ankara'da TİP GYK üyeleri ve İl Başkanları ortak toplantısında bu geçici önlemleri dile getirir. 1969'a dek NATO Entegre komutanlığı emrine verilmiş olan TSK'nın, "ekonomik gücümüz, nüfusumuzla orantılı olarak" ve başka ülkelerin NATO emrine verdikleri silahlı kuvvetlerin durumu da gözönüne alınarak azaltılmalıdır. Geri çekilecek birliklerle "bağımsız ve milli" bir savunma gücü kurulmalı, bu güç "bir milli kurtuluş stratejisi ve taktiğine göre" ve

40. Yıl
Türkiye İşçi Partisi Parlamento'da
Sembolizes

"halkla tam bir dayanışma içinde" savaş yürütebilecek tarzda "özel" olarak eğitilmeli ve donatılmalıdır. Ayrıca, milli savunma sanayiinin, gereksinimlere göre geliştirilmesi ve Türkiye'de yapılamayacak silahlar için çok yanlış bir savunma araçları tedarik politikası benimsenmesi önerilmektedir. TİP, doğrudan NATO'ya bağlı üslerden başka, ikili anlaşmalarla kurulmuş tüm Amerikan üslerinin tasfiyesini, başka hiçbir devlete üs verilmemesini, NATO üslerinin ve Amerikalıların elinde bulunan radar şebekelerinin ise Genel Kurmay Başkanlığının emrine verilmesini talep eder. Radar şebekelerinin Türkiye'ye devredilmemesi halinde derhal yurt dışına çıkarılmaları ve üslerdeki Türk komutanların komuta zincirine dahil edilmesi gerekmektedir. İzmir'deki Doğu Akdeniz NATO Komutanlığının yurt dışına çıkarılması ve NATO'ya tahsis edilen Türk Silahlı Kuvvetleri'nin her koşul altında Anayasa'nın 110. maddesi uyarınca Türk Genel Kurmayının emrine verilmesi yani entegre komutanlık ilkesinin reddi de TİP'in geçici önlem paketinde yer almaktadır (Aybar, 1968: 379-380).

TİP'in ABD - Türkiye ilişkileri konusunda siyaset sahnesindeki diğer yasal siyasal partilerden öзде farklı olan bu duruşu özellikle TBMM' deki iktidar partisi olan Adalet partisi milletvekillerinden yoğun tepki almıştır. Aybar'ın TBMM'de Amerikan üsleri konusundaki açıklamaları bir çok milletvekilinin "yalan ! konuşurmayın ! Utanmaz herif ! Sözüünü geri alsın" diye bağırmasını, Demirel'in "üs değil tesis!" diye seslenmesi ve TBMM başkanının "tavzih ediniz" diyerek Aybar'ın sözünü kesmesi (Aybar, 1988a: 230, Altan, 1976: 60) bu tepkilerden bazılarıdır.¹⁴ Sağ ve sol kanatta yer alan bazı siyasal partiler, ikili anlaşmalar, Amerikan üsleri konularında TİP'in görüşlerinden etkilenmişlerse de, bu anlaşmaların tümünün feshedilerek NATO ve CENTO'dan çıkılması önerisine yani bloksuzluk siyasetine destek vermemişlerdir¹⁵. Bununla birlikte, iktidar partisi olan AP, TİP'in Parlamentoda, YÖN çevresi gibi bazı sol eğilimli basın organları ve gençlik hareketlerinin yani sol kamuoyunun ise Parlamento dışında yarattıkları baskı nedeniyle ikili anlaşmaların gözden geçirilmesi için Amerikan hükümetine başvurmak zorunda kalmıştır. Yapılan görüşmeler sonucunda 3 Temmuz 1969'da ikili anlaşmalar "Ortak Savunma ile ilgili İşbirliği anlaşması" adı altında tek bir anlaşma halinde toplanmıştır. Sonuçta, Aybar'ın "çerçeve anlaşması ile Amerikan üslerinin adı değişti, NATO ile ortak tesisler oldu. Bir de yanılmıyorsa Amerikalı nöbetçilerin yerini Mehmetçikler aldı..Bu üsler [halen] Amerikan üssüdür. Pentagon'a bağlı ileri karakollardır.." diye özetlediği bazı göstermelik değişiklikler gerçekleşmiştir (Aybar, 1988b: 126). Bununla birlikte, özellikle bugünden o günlere retrospektif bir bakış, ABD'yi masaya oturtabilen bir nesnel ve öznel koşullar dizinini ve bu koşullar arasında TİP ve Türkiye sol hareketinin etkinliğini gözönüne sermektedir.

Bu noktada, TİP'in anti-emperyalist mücadele stratejisine göz atmakta yarar vardır. TİP, emperyalizmi öncelikle bir iç olgu olarak görmekte ve Amerikan emperyalizminin Türkiye'deki yerli ortakları olarak tanımladığı komprador burjuvazi, ağa ve bürokrat üçlüsünden oluşan gerici ittifakın anayasal yollar-

dan alaşağı edilmesi gerektiğini düşünmektedir. Önce emperyalizmin iç ortakları yenilecek, ardından ABD emperyalizmi yurttan atılacaktır. Parti, 10 Temmuz 1966'da Mersin'de bir "pasif direniş" kampanyası başlatmıştır. Kampanyayı açan Aybar, İkinci Ulusal Kurtuluş savaşı gereksinimine değinerek yurdumuzdaki Amerikalılarla her türlü ilişkinin kesilerek "gittikçe daralan bir nefret çemberi" içine alınmalarını, hiçbir vatandaşın Amerikalıların yanında çalışmaması, onlarla alışverişte bulunmaması, hizmet kabul etmemesi gerektiğini söylemiş ve pasif direniş kampanyasının Milli Kurtuluş hareketinin ilk adımı olacağını ifade etmiştir (Aybar, 1968:464). Resmi görevliler dışında tüm halkı bu "savaş"a katılmaya çağıran TİP'in kampanyası, TİP dışı sol tarafından bir çok açıdan eleştirilmiştir.¹⁶ İlginç bir ideolojik eleştiri ise dönemin TİP yöneticisi olan Sadun Aren'den gelmiştir. Aren, emperyalizmi "salt bir dış güç olarak değil ama asıl egemen güçler tarafından benimsenmiş ve onlar tarafından temsil edilen bir iç güç" olarak gören TİP'in, pasif direniş kampanyası ile ABD'ye karşı mücadeleyi ön plana çıkararak kendi stratejisiyle çelişkiye düştüğünü ifade etmektedir (Aren, 1993: 117). TİP'in stratejik bakışında bir başka önemli nokta, anti-emperyalist ve anti-kapitalist mücadelenin birarada yürütülmesine yapılan vurgudur¹⁷. Ayrıntılarına girmeyeceğim bu stratejiye ilişkin ve ulusal burjuvazinin varlığı gibi bazı konularda TİP ve solun diğer kesimleri arasında ciddi ayrışmalar ve yorum farklılıkları oluşmuştur.

TİP ve Avrupa Ekonomik Topluluğu

TİP dışındaki tüm siyasi partilerin Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) üyeliğine tam destek verdiklerini ve Ankara Anlaşmasını onayladıklarını görmekteyiz.¹⁸

Amerika - Türkiye ilişkilerinde olduğu gibi AET konusunda da tek gerçek muhalefet TİP, YÖN ve sosyalist solun diğer kesimlerinden gelmiştir. Örneğin İlhan Selçuk Ortak Pazar'ı "kapitalist emperyalizmin örgütü" olarak tanımlamakta ve Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğuna üye olmak yerine yerli sanayiini güçlendirmesinin daha doğru olacağını söylemektedir (aktaran Aytemur, 2000: 126).

TİP programının AET'ye ilişkin paragrafında ise "ciddi bir sanayileşme programı ile çeliştiği" ve ülkeyi bir "yarı-sömürge" ekonomisi koşulları içinde yaşamaya mahkum edeceği için TİP'in Türkiye'nin Ortak Pazar üyeliğine yüzde yüz karşı çıktığı, ayrıca yerli sanayiın yabancı sermaye baskısına karşı gümrük duvarları ile korunması gerektiği belirtilmektedir (Aren, 1993: 66). M. Ali Aybar'ın konuya ilişkin açıklamalarında, parti organı Sosyal Adalet dergisinde çıkan bazı yazılarda ve TİP'in Ankara Anlaşmasının imzalanmasından hemen sonra yayımladığı "Ortak Pazara Hayır!" başlıklı bildiride TİP'in AET'ye temel karşı çıkış nedenleri sıralanmaktadır. 7 Mayıs 1963 tarihli Sosyal Adalet dergisindeki "Ortak Pazar Kalkınma Yolu değildir" başlıklı yazıda, altı kurucu üyesi de gelişmiş sanayi ülkeleri olan Ortak Pazarın aslında bu ülkelerin mali tekelleri arasında bir anlaşma olduğu, yani hükümetlerinin arkasında büyük tekeller ve onların çıkarlarının yattığı belirtilmektedir.

1970'lere ulaşılacağında Altılar arasında gümrük duvarları yıkılacak ve oluşacak yaklaşık ikiyüz milyonluk pazara Altıların malları, sermayeleri ve iş güçleri sunulacak ve diğer devletlere karşı ortak bir gümrük tarifesini uygulanacaktır. "Körpe" endüstrimiz, hele Türkiye ağır sanayii, serbestçe ithal edilecek Avrupa "mamul malları" ile rekabet edemeyeceği için yokolacaktır. Sonuçta, köylerden kentlere bir göç akını başlayacak ve bu işsizler ordusu emeklerini Avrupa'nın pazarlarında yok pahasına satacaklardır (Aybar, 1968: 289-290). TİP, Ortak Pazarın orta ve küçük işletmeler aleyhine bir kuruluş olduğunu vurgular. Kuruluş halindeki endüstriler, küçük işletmeler ve "prekapitalist" küçük ve orta tarım işletmeleri OP'nin koca tekelleri karşısında silinmeye mahkumdur. Sayıları "iki milyonu aşan köylü ailelerinin" geçim kapıları yavaş yavaş kapanacak, küçük ve orta işletmeler "büyük ölçüde kapitalist işletmeciliğe yönelecek olan toprak ağalarının" eline geçecektir (Aybar, 1968: 289). TİP, AET'ye girilmesi halinde ekonominin hızlanacağı görüşüne de karşıdır çünkü kapitalist sistemde "ekonomik gücü yüksek bir bireyle ekonomik gücü düşük bir birey" arasında kurulacak bir ekonomik birlik mutlaka güçlü olanın lehine işler (Sosyal Adalet, 7/5/1963). Türkiye gibi geri kalmış bir toplumun böyle bir ortaklığa katılması "kurt ağzındaki kuzunun yaşama hayalinden" farksızdır (Aybar, 1968: 290). Ortak Pazarın Türkiye için oluşturduğu asıl tehlike, ülkeyi "kapitalist sistem içinde" kalmaya zorlaması ve bağımlı bir toplum olarak yaşamaya mahkum etmesidir. Ortak Pazara girişle birlikte Türk egemen sınıfları daha da güçlenecek ve "emekten yana ve emekçilerin kendi elleri ile yürütüp denetledikleri planlı bir devletçilik ve emekten yana devletçi sektörün ağır bastığı bir karma ekonomiye" geçiş olanakları yani Türkiye'nin kapitalist olmayan gelişme yoluna geçişi zorlaşacaktır (Sosyal Adalet, 7/5/1963, Aybar, 1968: 284). Boran'a göre, Türk egemen sınıflarının Türkiye'nin "Avrupa'nın dışında kalamayacağı" çünkü "Batı medeniyetini seçmiş" olduğuna ilişkin tezlerle destekledikleri AET tercihi özünde "politik" bir tercihtir. "Batı" ve "Avrupa medeniyeti" sözcükleri ile kastedilen şey kapitalist Avrupa'dır. Sosyalizm de "Batı'nın ve Avrupa medeniyetinin bir ürünü" olduğu halde bu kavram Avrupa sözlüğünden daima dışlanmıştı (Boran, 1993: 342)¹⁹. TİP'in bu duruşu, bugünkü Avrupa Birliği tartışmaları da düşünülerek değerlendirildiğinde, bir çok önaçıcı unsur içermektedir.

TİP ve SSCB

TİP Sovyetler birliği ile iyi komşuluk ilişkilerini savunmuş²⁰ ve bu devlet ile dostluk ilişkilerinin yeniden kurulmasının Türkiye açısından hayati önem taşıdığını vurgulamıştır (Aybar, 1968: 351, Aybar, 1968: 341). Bunun yanı sıra, TİP'in SSCB'ye ilişkin tavrında, Aybar'ın deyimiyle "Ne Amerikan, ne de Sovyet peykliği" olarak özetlenebilecek ve "Sovyetler Birliği ile Amerika'dan aynı uzaklıkta bir politika" izlenmesini savunan bir anlayış mevcuttur (Aybar, 1968: 334, Aybar 1988c: 140-141). TİP'e göre, Sovyetler Birliği ile dostluk ilişkilerinin kurulması, Türkiye'nin Batı ile "eşitlik ve karşılıklı saygıya" dayalı ve "ulusal bağımsızlık ve egemenlik haklarımızla çelişmeyen" dostluk ilişkilerini engellememelidir²¹.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

TİP Çekoslovakya olayını şiddetle eleştirmiştir. Aybar'a göre, TİP programında "kayıtsız, şartsız bütün milletlerin eşitliği ve bağımsızlığı ve içişlerine karışmaması esası benimsendiği" için Çekoslovakya'nın "yabancı bir devlet" tarafından "fiilen işgaline karşı" TİP'in sesini en yüksek perdeden duyurması gerekmektedir (Aybar, 1988c: 44). Varşova Pak'tı üyelerinden dördünün Prag'a müdahale ettiği 21 Ağustos 1958 günü, M. Ali Aybar parti adına yayınladığı basın bülteninde "sosyalist devletler arasında müdahaleye yer olmadığı"nı vurgular ve "sosyalizmin güler yüzüne gölge düşmesine" izin verilmemesi gerektiğini yazar. İki gün sonraki bir başka bülte de, Çekoslovakya olayının "küçük devletlerin" bloklara girdikleri anda bağımsızlıklarını kaybettikleri ve askeri blokların büyük devletlerin çıkarları doğrultusunda işlediğine ilişkin TİP tezinin bu olay vesilesiyle doğrulandığı belirtilir. Boran, 27 Ağustos 1968 tarihli Milliyet gazetesindeki yazısında "Sovyetler Birliği'nin, Varşova Pak'tının diğer dört üyesi ile birlikte Çekoslovakya'ya yaptığı askeri müdahalenin hiçbir yönden haklı, hatta gerçekçi politika bakımından geçerli görülebilecek tarafı yoktur" diyerek Aybar'ı destekler (Aybar, 1988c: 18-19). Bununla birlikte, 1980 darbesini izleyen yıllarda yurt dışına çıkan Boran, Uğur Mumcu ile yaptığı röportajda, Çekoslovakya olayının, kapitalizmin hortlatılmasına çabalarına karşı bir "enternasyonal dayanışma ve yardımlaşmanın gereği" olduğunu, Milliyetteki açıklamasının ise "durum ve gelişmelerin içyüzünü bilmemek"ten ve "Batılı komünist çevrelerde Dubçek'in desteklenmesi (..)nden kaynaklandığını belirtmiştir (Mumcu, 1997: 56). Sadun Aren ise, yakın tarihlerdeki bir röportajında, Çekoslovakya'nın "işgal edilmediğini, geri alındığını", 1960'larda "SSCB yandaşı gibi gözükmemek için sessiz kalmak durumunda" kaldığını söylemiştir (Ünlü, 2002: 262).

Bir çok konuda olduğu gibi, Çekoslovakya olayında da, Türkiye sol hareketinde bir fikir birliğinden söz etmek mümkün değildir²².

TİP ve KIBRIS

TİP "Yabancı üslerden temizlenmiş, silahsızlandırılmış ve milletlerarası garanti altında her iki topluluğun haklarına eşit saygı gösterilen bağımsız, federatif bir Kıbrıs" tezini savunagelmıştır. Bunun yanı sıra, TİP, Türkiye'nin, Yunanistan'ın ve Kıbrıs'taki Türk ve Yunan topluluklarının temsilcilerinin ve BM'lerden bir temsilcinin katılımıyla düzenlenecek bir yuvarlak masa toplantısı ile sorunun tartışılmasını ve nihai bir çözüme ulaşılmasını önermektedir (Aybar, 1968: 349, Boran, TBMM Tutanakları, 5/1/1967, oturum 2, birleşim 29, sayfa 81, Aybar, TBMM Tutanakları, oturum 1, birleşim 28, sayfa 33).

TİP'in Kıbrıs'a ilişkin tutumunda iki farklı yaklaşımdan sözedilebilir. Partinin Kıbrıs konusundaki düşüncelerini de içeren 1964 Bursa açıklamasının ve M. Ali Aybar'ın Nihat Sargın'ın kitabında özetlenen Kıbrıs sorunu konusundaki ilk düşüncelerinin, bazı açılardan, daha sonraki yıllarda değinilmeyen ya da vurgulanmayan bazı noktaları içerdiği görülmektedir. Sargın, TİP'in Kıbrıs konusunda açıklama yapmak için acele etmediğini, kendi deyimiyle bu "netameli" konuda Aybar'ın sıkıntılı olduğunu ve "sesli düşündüğü" dönem-

lerde ise, Kıbrıs Türklerinin “Rumlarda olduğu gibi” İngiliz iktidarına karşı çıkma ve Türkiye ile bütünleşme “isteklerinin belirtisinin hiç görülmediğini, Türkiye’nin ise “Milli Misak’a bağlı kalarak” kendi toprakları dışında hiçbir toprakta “gözü olmaması” gerektiği gibi fikirlerle sahip olduğunu aktarmaktadır (Sargın, 2001: 223). TİP’in 1964 Bursa GYK toplantısındaki dış politika açıklamalarının Kıbrıs’a ilişkin bölümünde, Genel başkan M. Ali Aybar, Kıbrıs’ta Türklerin nüfusun beşte birini teşkil ettiklerini, Londra/Zürih anlaşmalarından ve Kıbrıs Anayasasından “Türk azınlığının” memnun ama Rumların “şikayetçi” olduğunu, Kıbrıslı Türklerin “kuşaktan kuşağa miras kalmış, yolunda dövüşülüp ölmüş bir ‘Avanatana iltihak’ ülküleri olmadığı”nı, Makarios’un kanlı olaylardan önce de Zürih ve Londra anlaşmalarından ve Kıbrıs Anayasasından şikayet ettiğini belirtmiştir. TİP’e göre, kanlı olaylar emperyalizmin oyunudur ve Kıbrıslı Türklerin can ve mal emniyetine, insanca yaşamanın şartı olan temel haklara kavuşturulmaları gerekmektedir. Çözüm yolu olarak vurgulanan, “Milli Misak ışığı” altında yürütülecek “kişilikli bir politika”dır (Sargın, 2001: 225)²³. Açıklamanın Milliyet gazetesinde yayımlanmasının ardından TİP’e karşı ciddi tepkiler doğmuş ve partiden istifalar olmuştur. Yayımdan iki gün sonra Parti ikinci bir açıklama yapmış ve “Kıbrıs’lı Türklerin, yolunda kanlarını akıttıkları” tüm temel haklarına, mal ve can emniyetine kavuşturulmaları ve bu hakları güvenlik altına alan bir düzenin korunması gerektiği” vurgulanarak BM silahlı kuvvetleri (...) adada kan dökülmesini önleyecek kesin tedbirleri almaya çağırılmış, konunun “Misak-ı Milli” ışığında yürütülen “kişilikli” bir politika ile çözüleceği belirtilmiştir (Sargın 2001: 226).

Bununla birlikte, TİP’in Kıbrıs yaklaşımının, özellikle 1965’te Parlamente’ye girişinden itibaren, daha milliyetçi ve askeri çözümü olumlayan bir retorikle donatıldığı gözlemlenmektedir. Bu farklılığın temel noktaları şunlardır : Londra/Zürih anlaşmalarının koşulsuz desteklenmesi, Kıbrıs olaylarının çözümüne ilişkin yapılması önerilen müzakerelerde (yuvarlak masa) Kıbrıs Devlet başkanı Makarios’un değil ama Yunanistan’ın muhatap alınması, Türkiye’nin Kıbrıs’a askeri müdahalesinin savunulması, ayrıca Kıbrıs’taki Türk birliğine ya da Kıbrıs Türklerine yapılacak bir saldırının **casus belli** yani Yunanistan’la savaş nedeni sayılacağına Yunanistan’a bildirilmesinin istenmesi. Gerek M. Ali Aybar’ın ve gerekse Behice Boran’ın 1969’a dek konuya ilişkin yaptıkları konuşmalarda bu noktaların yinelenildiği görülmektedir.

Konuya ilişkin iki örnek vermek istiyorum. Bunlardan birincisi 27/12/1965’de M. Ali Aybar’ın Kıbrıs’a ilişkin bir önerge üzerine yaptığı konuşmadır. Tüm partileri “bu mesele vesilesiyle, kısır çekişmeler bir yana bırakılarak milli menfaatler mihveri etrafında elbirliği ile geçerli bir çözüm” bulmaya davet ederek konuşmasına başlayan Aybar, uzun bir Kıbrıs tarihçesi ve Türk tezleri özetinden sonra şu noktaları vurgular. Londra/Zürih ve Lefkoşe anlaşmaları “hukuken muteberiyetlerinden hiçbir şey kaybetmemişlerdir”. Makarios hükümeti “meşru bir hükümet” değildir, “fiili” bir hükümettir dolayısıyla Türkiye hükümeti “Makarios hükümetini muhatap saymadığını” ilan

etmelidir. Aybar'a göre, tescil ettirilmiş bir anlaşmayı hiçe saydığı için "Birleşmiş Milletler'de Makarios'u muhatap kabul etmemelidir". Türkiye Cumhuriyeti Kıbrıs'taki birliğini muhafaza etmeye devam etmeli, zamanı gelince birliği değiştirmeli ve Yunanistan'ı "muhatap" sayarak, Kıbrıs'taki Silahlı kuvvetlerimize ve soydaşlarımıza yapılacak "bir silahlı saldırının cevapsız kalmayacağını, bunun bir savaş sebebi (casus belli)" sayılacağını Yunanistan'a açıkça anlatmalıdır (Aybar, TBMM Tutanakları, Oturum 1, birleşim 28, sayfa 32-33)²⁴. Boran'ın 4/12/1967 ve 20/8/1968 tarihli TBMM konuşmalarında da aynı noktaların vurgulandığını görmekteyiz.

TİP'in bu son duruşuna ilişkin bazı sol çevrelerde örneğin YÖN çevresinde farklı duruşlar ya da farklı çözüm önerileri olduğu söylenebilir. Örneğin YÖN'de İbrahim Çamlı'nın Kıbrıs yorumları irdelendiğinde, Londra/Zürih anlaşmalarının ve Kıbrıs Anayasasının değişmesi gerektiği, Makarios'un anti-emperyalist yönleri vurgulanarak Yunanistan'la aynı kefeye konulacak bir kişilik olmadığı, Türkiye'nin Makarios'la görüşmemekle hata yaptığı, Kıbrıs Türk topluluğunun İngiliz sömürgeciliğine karşı verilen mücadelede sadece gözlemcilik yaptığı, Türk topluluğunun anti-kolonyal mücadeleye Enosis karşıtı kanatla birlikte katılmış olması halinde Enosis tehdidinin ortadan kalkması olabileceği, Denktaş'ın bazı anayasal değişikliklere evet demiş olması halinde ise Türk topluluğunun haklarının korunmuş ve Enosis'in engellenmiş olabileceği gibi düşüncelere yer verildiği görülmektedir. Bu düşüncelerin bazıları Aybar'ın Bursa konuşması ile paralellikler taşıdığına dikkat çekmek isterim. Bunun yanı sıra, Makarios'u Kıbrıs Rum toplumunun sözcüsü olarak kabul eden YÖN'ün askeri çözüm ve müdahale yerine diplomatik çözüme ağırlık verdiği görülmektedir.²⁵

TİP'in Kıbrıs konusuna ilişkin milliyetçi ve askeri müdahaleyi öngören söylemlerini çok kısaca birkaç açıdan irdeleyebiliriz. Parlamenter mücadeleyi amaç edinen bir siyasal partinin meşruiyet arayışı içinde olması bunlardan birisi olabilir. Diğer bir açıklama ise, o dönem sosyalizm anlayışının özellikle az gelişmiş ülkelerde milliyetçi öğelerle içiçe geçmiş yapısıdır. Bu yapı, TİP'in önce taşıdığımız Türk - Amerikan ilişkileri, AET gibi konulardaki tavrı ile de ilintilidir. Artun Ünsal, TİP'in Ulusal bağımsızlık anlayışının arkasında "kemalist milliyetçilik, sosyalizm ve geri kalmışlıktan kurtulma özlemi" gibi üç kaynağın yattığını ve 1960'lı yıllara dönüldüğünde "geri kalmışlıktan kurtulma isteği" ile "ulusal bağımsızlık ve sosyalizm" arasındaki ilişkilerin birbirinden ne denli "ayrılmaz" olduğunun daha net görüldüğünü belirtmektedir. Ünsal ayrıca TİP'e göre Türkiye'nin kurtuluşunun ekonomik kalkınmadan geçtiğini ve bu bağlamda sosyalizmin ister istemez söz konusu kalkınma ideolojisinin yani "kapitalist olmayan kalkınma yolu"nun "araçsal bir parçası" olduğunu iddia etmektedir. Anti-emperyalist mücadele ile kalkınmayı öneren bu yola göre kalkınma, ekonomi ve siyaset "milliyetçi" olmak zorundadır. Dolayısıyla TİP'in, programlarında yer alan "yüzde yüz milli, bağımsız ve barışçı, uluslar arası ilişkilerde eşitlikçi" söylemleri ve emperyalizme ve sömürgeciliğe karşı olma ilkeleri gözönüne alındığında, "üçüncü dün-

ya milliyetçiliğinin ana özlemleri"ni paylaştığı söylenebilecektir (Ünsal, 2003: 247-8). Kanımca, Aybar'ın düşüncesinde "bağımsızlığın, Türkiye'nin kendine özgü koşulları içinde, Atatürkçülüğe; demokrasinin, halkçılığa; sosyalizmin de milliyetçiliğe dönüştüğü" görüşünü savunan belirten TİP Bilim kurulu üyesi Kenan Somer'in Ünsal'ın yukarıda aktarılan düşüncelerini paylaştığını söylemek mümkündür (Somer, 2003: 43). Somer'in, Aybar'ın 18 Haziran 1967 tarihli konuşmasından alıntıladığı bölüm de bu anlayışın güzel bir örneğini oluşturmaktadır. Aybar'a göre, geri kalmış ülkelerde sosyalizm ve milliyetçilik aynı anlama gelmektedir çünkü "çağımızda milliyetçi olmak, özellikle geri kalmış ülkelerde ancak ve ancak sosyalist olmakla mümkündür". Aybar'a göre bunun nedeni "milleti bir avuç iç ve dış sömürücünün pençesinden kurtarmak için en ön safta" sosyalistlerin çarpışmasıdır. "Milliyetçi" olmak, yabancıya aracılık ederek halkı "geri ve yoksul yaşatan toprak ağaları, kompradorlar ve bunların efendileri olan emperyalizmle" savaşmaktır (Aybar, 1968: 563). Ünsal haklı olarak, Aybar'ın, bağımsızlık ve milliyetçiliği "sosyalizmin temel direkleri" olarak gördüğünü söylemektedir (Ünsal, 2003: 47). Kıbrıs olayı ile Türkiye solunun emperyalizm eleştirisi arasındaki etkileşimi yorumlayan Melek Fırat ise, Batı ile ilişkileri eleştirebilmenin koşunun, "Kıbrıs konusundaki resmi görüşü benimsemek" ve bu alanda "milliyetçiliği"ni kanıtlamak olduğunu belirtmektedir. Yine Fırat'a göre, 1960lı yılların sonuna doğru Türk solu bu bağlamda "milliyetçi çizgiler" kazanmış ve anti-emperyalist söylem milliyetçi söylemle örtüşmüştür (Fırat, 1997: 284). Bu olgulara sadece TİP'de değil, AKEL gibi Sovyet yanlısı ve halk desteği çok güçlü olan bir komünist partide bile rastlamamız bu çözümlemelerin en iyi göstergesidir (Bernandez, 1988: 1988-1989).

Bu bağlamda vurgulanması gereken, 1960'lı yılların milliyetçilik ve sosyalizm amalgamına olumsuz bir anlam yüklenmemesi gerektiği ve bu durumun o dönemin iç ve dış koşullarından kaynaklandığı gerçeğidir.

Sonuç

SSCB'nin sönmülmesinden sonra NATO'nun Güney'i hedefleyen yeni yayılma stratejileri, Irak'ın ve Afganistan'ın ABD tarafından işgali öncesi ve sonrasında İncirlik üssünün kullanımına ilişkin olaylar, yine son aylarda ABD'nin Türkiye'deki üs ve havaalanlarını TBMM'yi de devre dışı bırakmak suretiyle Genişletilmiş Ortadoğu Projesi çerçevesinde kullanma planları ve Türkiye'ye yapılan baskılar²⁶ düşünülecek olursa, başta TİP olmak üzere Türkiye sosyalist hareketinin, ABD, NATO, ikili anlaşmalar ve Amerikan üsleri konularındaki perspektiflerinin bugünün mücadelesi açısından önacı bir çok ögeyi içinde barındırdığına inanıyorum.

Hepinize teşekkür ediyorum.

Kaynakça:

- Ahmad. Feroz (1977), *The Turkish Experiment in Democracy 1950-1975*, C. Hurst & Company, London
- Altan. Çetin (1976), *Ben Millervekilim iken*, Bilgi Yayınları, İstanbul
- Aren. Sadun (1993), *TİP Olayı (1961-1971)*, Cem Yayınevi, İstanbul
- Aslan, İffet (1965), "Partilerin Kaptan Köşkünde" *Meydan*, 1(15): 8-9
- Aybar, M. Ali (1968), *Bağımsızlık, Demokrasi, Sosyalizm*, Gerçek Yayınları, İstanbul
- Aybar, M. Ali (1988a), *Türkiye İşçi Partisi Tarihi 1*, BDS Yayınları, İstanbul
- Aybar, M. Ali (1988b), *Türkiye İşçi Partisi Tarihi 2*, BDS Yayınları, İstanbul
- Aybar, M. Ali (1988c), *Türkiye İşçi Partisi Tarihi 3*, BDS Yayınları, İstanbul
- Aydemir, S. Süreyya (1967), "Türk Solunun dört zayıflığı-111" *KİM*, 9(476): 8-9
- Aytemur, Nuran (2000), *The Turkish Left and Nationalism: The Case of YÖN*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) , Ankara, ODTÜ
- Balbay, Mustafa (24 Mayıs 2004), "Tarihi Belgeler", Cumhuriyet Gazetesi, s. 1-8
- Balbay, Mustafa (18 Mayıs 2004), "ABD yeni üsler istiyor", Cumhuriyet Gazetesi, s. 8
- Bernandez, George (1988), "Kıbrıs Komünist Partisi ve Milliyetçilik", Sosyalizm ve Sosyal Mücadeleler Ansiklopedisi, Cilt 6 : 1988-1989.
- Boran, Behice (1992), *Türkiye ve Sosyalizm Sorunları*, Sarmal Yayınevi, İstanbul
- Çamlı, İbrahim (1964a), "Kıbrıs gerçeği", *YÖN*, 3 (78): 4-5, 3(79): 8-9
- Çamlı, İbrahim (1964b), "Türk Dış politikası belirli bir felsefeye dayanmalıdır", *YÖN*, 3 (86): 3
- Çamlı, İbrahim (1965a), "Kıbrıs içinde gene yanlış ve tehlikeli bir yoldayız", *YÖN*, 4 (95): 13
- Çamlı, İbrahim (1965b), "Kıbrıs içinde Hayal ve Gerçek", *YÖN*, 4 (97): 7
- Çamlı, İbrahim (1965c), "Yalnızlığa doğru", *YÖN*, 4 (107): 16
- Çamlı, İbrahim (1965d), "Kıbrıs meselesinin çözümü Üçüncü Dünyanın içerisinde", *YÖN*, 4 (108): 7
- Çamlı, İbrahim (1965e), "Biraz itidal, biraz akıl", *YÖN*, 5 (143): 3-4.
- Erdoğan, Vahap (Kasım 1968), "Çekoslovakya'da Sosyalizm ve karşı devrim", *Aydınlık*, 1(1): 45-61 and 81-88.
- Erhan, Çağrı (2002), "ABD ve NATO ile ilişkiler", *Türk Dış Politikası*, Cilt 1, Baskın Oran (ed.) içinde, İletişim Yayınları, İstanbul
- Fırat, Melek M. (1997), *1960-71 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu*, Siyasal Kitabevi, Ankara
- Günlübol, Mehmet (1982), *Olaylarla Türk Dış Politikası, Cilt:1, (1919-1973)*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara
- Koçer, Gökhan (1993), *Türkiye'de Dış Politika ve Parlamento*, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul
- Lipovsky, Igor (1992), *The Socialist Movement in Turkey 1960-80*, E.J. Brill, Leiden, Netherlands.
- Mumcu, Uğur (1997), *Bir Uzun Yürüyüş*, Umag Vakfı Yayınları, Ankara
- Sargın, Nihat (2001), *TİP'li Yıllar (1961-1971)*, Felis Yayınevi, İstanbul
- Somer, Kenan (2003), "Aybar'ın düşüncesinde Atatürkçülük, halkçılık ve milliyetçilik izleklerinin yeri" *Mehmet Ali Aybar Sempozyumları 1997-2002*, Gündüz Vassaf (ed.) içinde, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih vakfı yayınları, İstanbul, 43-50
- Sosyal Adalet dergisi (1963), "Ortak Pazar Kalkınma Yolu değildir", 7 Mayıs
- Ünal, B. Cahit (1964), "Kıbrıs Çıkmazı Dış politikamızın Çıkmazıdır", *Sosyal Adalet dergisi*, 8 August, No. 5, s. 4-5.
- Ünlü, Barış (2002), *Bir Siyasal düşünür olarak Mehmet Ali Aybar*, İletişim Yayıncılık A.Ş. İstanbul
- Ünsal, Artun (2003), "TİP'in Ulusal Bağımsızlık Anlayışı", *Mehmet Ali Aybar Sempozyumları 1997-2002*, Gündüz Vassaf (ed.) içinde, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih vakfı yayınları, İstanbul, 247-252.

Dipnotlar:

- 1) ABD Dışişleri bakanlığı açıklamasında bir U-2 uçağının muhtemelen demirperde gerisinde bazı gizli bilgileri elde etmek için uçuşu olabileceği ve 'hür dünyanın' sınırları boyunca son dört yıldır uçtukları kabul edilmektedir (Gönlübol, 1982: 328).
- 2) Topraklarında nükleer başlıklı füzelerin konuşlanmasına izin veren üç NATO üyesinden birisi Türkiye'dir. Fransa ve Yunanistan bu kuruluşu reddettiler (Gönlübol, 1982: 328).
- 3) Amerikan ambargosuna ilk katılan ülke Türkiye'dir.
- 4) Mektupta konuyla ilgili bölüm şöyledir ("...") Türkiye ile [ABD arasında] mevcut Temmuz 1947 tarihli anlaşmanın IV. Maddesi gereğince, askeri yardımın, verilmiş amaçlarından ayrı gayelerle kullanılması için [Türk hükümetini] ABD'nin muvakatını alması gerekmektedir. (...)Mevcut koşullar altında Türkiye'nin Kıbrıs'a yapacağı bir müdahalede Amerika tarafından sağlanmış olan askeri malzemenin kullanılmasına ABD muvafakat (...) etmemektedir (Erhan, 2002: 687).
- 5) Aren'e göre, TIP programının başına TBMM'nin 21 Ekim 1920 tarihli beyannamesinin ve tüzüğünün başına Atatürk'ün 1 Aralık 1921 tarihli konuşmasının konulmasının amacı, TIP ile başlatılan hareketin "Kurtuluş savaşındaki Kuva-i Milliye ruhunun bir devamı olduğu izlenimini ve inancını" kitlelere aşlamaktır (Aren, 1993: 56).
- 6) Programın Dış Politika ve Milli Savunma başlıklı bölümünden Aybar'ın yaptığı alıntı şöyledir: "TIP milli bağımsızlığımızı, egemenlik haklarımızı ve Cumhuriyetimizi kışkırtıcı korur. Bunları bir Milli Kurtuluş savaşı vererek kazanmış olmanın tam bilinci ile milli bağımsızlığımıza, egemenlik haklarımıza ve Cumhuriyetimize gölge düşürülmesine asla göz yummaz. Bağımsızlığımızdan, egemenlik haklarımızdan en küçük fedakarlığa razı olmaz. Anavatan topraklarının ilk hedef teşkil etmesini veya geçici bir süre için de olsa, topraklarımızın düşman kuvvetlerine bırakılmasını öngören ittifaklara, TIP kesinlikle karşıdır. Savunma politikamızın amacı, bağımsızlığımızı, milli varlığımızı, Anayurt topraklarımızın bütünlüğünü ve Cumhuriyetimizi korumak ve savunmaktır" (Aybar, 1988: 82-83)
- 7) Aybar'ın 6/8/1964 Ankara GYK Toplantısında yaptığı konuşmaya ve 17/9/1964 tarihinde Cumhuriyet gazetesinin bir muhabirinin sorularına verdiği yanıtına bakınız (Aybar, 1968: 322-336 ve 337-343).
- 8) Aybar burada 5 Mart 1959 ikili anlaşmasına atıf yapmaktadır.
- 9) Behice Boran, 5/1/1967 tarihli TBMM konuşmasında, TIP'in, TBMM'ye girdikten hemen sonra verdiği ve ictidarı tarafından bir türlü yanıtlanmayan bu sözlü soruyu yineler. Boran'ın aktardığı soru öngergesinde yer alan sorular şunlardır:
 1. İkili anlaşmaların hepsi TBMM'nin onayından geçmiş midir? TBMM'nin onayından geçmemiş olanlar varsa bunlar hangileridir? Hepsini yürürlükte midir? Değil ise hangileri yürürlüktedir? TBMM'nin onayından geçmemiş ikili anlaşmalar varsa bunlar arasında bakanlıklarca imzalanmış, örneğin Milli Savunma bakanlığımız, Maliye bakanlığımız, İşçileri bakanlığımız tarafından imzalanmış olanlar var mıdır? Varsa bunlar hangileridir? Hangi bakanlıkta, hangi tarihte imzalanmıştır? Bunlar hangi kanunun verdiği yetkiye göre imzalanmışlardır?
 2. ABD'ye İkili anlaşmalardan her hangi birinin hükümlerini genişleten veya yeni imkanlar sağlayan şifahi müsaadeler tanınmış mıdır? Tanınmış ise bunlar nelerdir? Hangi tarihlerde ve kimler tarafından tanınmıştır? Bu fiili durumlardan hangileri devam etmektedir?
 3. Türkiye'de ABD'ye radyo ile yayın izni verilmiş midir? Verilmiş ise bu izni hangi anlaşma ile hangi tarihte ve hangi makam tarafından verilmiştir? Verilmemiş ise, Amerikalılar tarafından fiilen radyo yayını yapılmakta mıdır?
 4. İkili anlaşmalarla ABD'ye Türkiye topraklarında askeri üsler ve tesisler kurmak ve kullanmak hakkı tanınmış mıdır? Tanınmış ise bu hakkın mahiyeti ve şumulu nedir? Amerika'ya Türkiye'de askeri üsler ve tesisler kurmak ve kullanmak hakkını veren İkili anlaşma hangi tarihlerde imzalanmıştır? Bunlar kaç tane, süreleri ne kadardır? TBMM'nin onayından geçmiş midir?
 5. Bu üslerdeki Amerikan komutanlığı Pentagon'a mı, yani Amerikan Genel Kurmayına mı, bizim Genel Kurmay başkanlığımıza mı bağlıdır?
 6. Bu üsler Amerika tarafından ortaklaşa kullanılıyorsa bu ortak komandanlığın adı nedir? Teşkilatı hangi kanunla kurulmuştur? Türk ve Amerikan komutanları arasında yetkiler nasıl bölüşmüştür? Son karar verme yetkisi Türk Komutanlığına mı, Amerikan komutanlığına mı aittir?
 7. Bu üslerin dış güvenliğini sağlamakla ödevli olanlardan başka, üslerin içinde Türk komutan, subay, astsubay ve erleri var mıdır? Varsa, üslerdeki istisnasız bütün silahların ve araçların muhafazasında, bakımında, eğitim, haber alma veya savaş amacıyla kullanılmasında Türk komutan, subay, astsubay ve erleri Amerikalılarla fiilen eşit durumda mıdır? Üslerdeki istisnasız bütün silah, araç ve tesisleri Türkler de fiilen kullanırlar yetkisine ve selahiyetine sahip midirler? Bu yetki ve imkanlardan yoksun bulunuyorlarsa Türk hükümeti bu üsleri denetlemek ve bu üslerde cereyan eden olayların devamlı şekilde ve doğru olarak öğrenip bilgi alma imkanlarına, hukuken, fiilen malik midir? Özellikle bu üslerdeki silah, araç ve tesislerin bilgimiz ve onayımız dışında Amerikalılarca kullanılmasından doğabilecek vahim neticeleri, hele bir savaş sebebi teşkil edecek fiil ve hareketleri, önceden öğrenmek ve önlemek imkanları Hükümetimiz için mevcut mudur? Mevcutsa bunlar nelerdir? Bu imkanlar ne gibi fiili ve hukuki teminata bağlanmıştır?

8. Amerikan Savunma bakanlığı yetkililerinden biri tarafından açıkladığı gibi, Türkiye'de atom başlıklı füze bombalar var mıdır? Bunların Amerikalıların muhafazı altında bulunduğu ve ancak Amerikan Cumhurbaşkanı emriyle kullanılabileceği doğru mudur?.....
9. İkili anlaşmalarla kurulmuş askeri üs ve tesislerin toplam olarak yüzölçümü ne kadardır? İşgal ettikleri topraklar için ABD Türkiye'ye kira veya tazminat şeklinde bir meblağ ödemekte midir? Ödemekte ise bunun yıllık tutan nedir?
10. Türkiye'de bulunan Amerikan görevlilerinin aile ve yakınlarının ihtiyaçları için yurdumuza ithal edilen mallara tanınan gümrük muafiyeti 1947 yılından bu yana Hazineye yaklaşık olarak ne kadar vergi kaybına sebep olmuştur?
11. 1947'den bu yana yurdumuzda suç işlemiş fakat Türk mahkemelerince yargılanamamış olan Amerikalıların sayısı nedir? Amerikan mahkemeleri bunlardan kaçını cezalandırmış ve ne gibi cezalar verilmiştir? Bu suçların Türk kanunlarına göre cezaları nelerdir? Suçtan zarar görmüş vatandaşlarımıza veya ailelerine Amerikan makamlarınca herhangi bir tazminat ödenmiş midir? Ödenmiş ise tazminat bedelleri, benzer hallerde Amerikalılara ödenen tazminat bedellerine muadil midir?
12. TUSLOG'un yetki ve görevleri nelerdir? TUSLOG hangi genel kurmay başkanlığının emrindedir? Başında bulunan komutan Amerikalı mıdır, Türk müdür, hangi tarihte kurulmuştur?
13. TUSLOG işveren sıfatıyla Türk işçisi çalıştırıyor mu? Çalıştırmışsa Türk işçisinin kanuni haklarına saygı göstermiş midir? Yetkili sendikalarla toplu sözleşmeler imzalamış mıdır? İmzalamış ise toplu sözleşme hükümlerine uyum sağlamış mıdır? Türk işçileri ve sendikaları tarafından TOSLOG aleyhine dava açılmış mıdır? Açılmış ise TUSLOG Türk mahkemesinin yargı hakkını kabul etmiş midir? Türk mahkemelerince verilmiş ilamların icrasına karşı koymuş mudur?
14. Tumpene ne maksatla kurulmuştur? Hakiki hüviyeti nedir? Bu kuruluşun kanunlarımız karşısındaki durumu nedir?
15. Hükümetimiz, ABD ile imzalanmış bütün ikili anlaşmaların milli bağımsızlık ve egemenlik haklarımızla tamamen bağdaştığına inanmakta mıdır? Değilse, bunlar arasında bağımsızlığımız ve milli egemenliğimizle bağdaşmayanlar hakkında ne düşünülmektedir? Bu gibi anlaşmaların yürürlükten kaldırılması için Hükümet ne gibi teşebbüslere girişmiştir?
- Boran son olarak bir soru daha olduğunu ve o sorunun da üslerden ayrı olarak mevcut olan radar şebekelerine ilişkin olduğunu söyler ve aldıkları bilgiye göre bu şebekelerin aldıkları bilgileri doğrudan doğruya Pentagon'a ilettiklerini anlatır (TBMM zabıtları, 5/1/1967, oturum 2, birleşim 29, sayfa 85-87).
- 10) Aybar, "TIP Tarihi-2"de Cüneyt Arcayürek'ten yaptığı aktarmada, Demirel'in ikili anlaşmaların sayısını bile bilmediğini, bilene de rastlamadığını ifade ettiğini ve TIP'ın önergesinden sonra Çağlayangil ile arşivlere bakan Demirel'in, Türkiye'nin Amerika ile yapılmış olan ikili anlaşmaların tümünü kapsayan bir dosyasının bile olmadığını gördüklerini ve "küçük rütbeli bir subayın, yüzbaşı düzeyinde bir Amerikalının imzaladığı anlaşmalardan tutun da, Türkiye'nin ABD'ye neler verdiğini içeren önemli anlaşmalardan hiçbirinin metninin" Türkiye'nin elinde olmadığını söylediğini belirtmektedir (Aybar, 1988b: 260).
- 11) Önemli ikili anlaşmaların tama yakın metinleri için Haydar Tunçkanat'ın "İkili Anlaşmaların İçyüzü" adlı eserine bakılabilir.
- 12) 110. maddeye göre TSK Başkomutanı Türk Genel Kurmay başkanıdır.
- 13) Aynı görüşü M. Ali Aybar da savunmaktadır (Aybar, 1988a : 229).
- 14) Çetin Altan'ın üslerle ilişkin konuşmalarından birinde Milli Savunma bakanı Ahmet Topaloğlu'nun yerinden "yalan !" diye haykırması ve AP milletvekillerinin "namussuz köpekler, komünist ajanlar, haydut sürüsü.." gibi bağışmalarla Altan'ın konuşmasını doğrulamaya çalışan İrfan Solmaz'ın ve bazı CHP'lilere saldırımları, TIP'ın TBMM'deki mücadelesinin ne denli çetin geçtiğinin bir göstergesidir (Altan, 1976: 78).
- 15) Çetin Altan'ın "Zaten Parlamentoda NATO ve Amerika'ya karşı tek grup bizimkiydi. CHP, NATO'ya da, Amerika'ya da karşı değildi. Sadece daha kişiliği olan bir politika izlenmesini öneriyordu. Yani prensip olarak emperyalizme karşı çıkmıyor, sadece AP'ye kıyasla bir üslup farkına ihtiyaç olduğunu ileri sürüyordu" demesi bu durumu çok iyi özetlemektedir (Altan 1976: 170).
- 16) Örneğin İlhan Selçuk, YÖN'de yayımlanan 4 Kasım 1966 tarihli "Vatan haini vatan hainidir" adlı makalesinde TIP'ın Amerikalılarla teması kesmeyi kendi üyeleri arasında bile başaramadığını ve Türkiye'de 1.5 milyon işsiz varken böyle bir önerinin gerçekçi olmadığını yazmaktadır (Selçuk, 1966:3) . Ayrıca 14 Ekim 1966 tarihli YÖN'deki "Bir sosyalist stratejinin esasları" adlı yazısında Doğan Avcıoğlu da kampanyanın başarısızlığına değinerek ABD sermayesinin Türkiye'yi işgalinin hızlandığını, Amerikalıların gittikçe daralan bir yalınlık çemberine girerek şöyle dursun kendilerini çok rahat hissetmeye başladıklarını ve işçi ve köylülerin ise Amerikan ve Alman firmalarında iş bulabilmek hayali içinde yaşadıklarını yazmaktadır (Avcıoğlu, 1966: 8-9). 28 Ekim 1966 tarihli YÖN dergisinde "TIP'in İstanbul II kongresi" başlıklı haberde ise MDD tarafından Dr. Sevinç Özgüner'in Milli Kurtuluş savaşında TIP'ın dostlarını ve düşmanlarını belirlemesi durumunda pasif direniş kampanyasının havada kalmayacağına dair görüşlerine rastlanmaktadır. (Özgüner, 1966: 6-7) Bir yabancı araştırmacı olan Lipovsky ise TIP'ı anti-emperyalist mücadelenin hiçbir aşamasında "silahlı mücadeleye yer vermemek"le eleştirmektedir (Lipovsky, 1992:46-7).

- 17) TİP'e göre Türkiye İkinci bir Milli Kurtuluş mücadelesi vermek zorundadır. Bununla birlikte birinci ve ikinci Milli Kurtuluş mücadeleleri arasında önemli farklılıklar vardır ve bunlar TİP'in mücadele stratejisinin temelini oluşturur. TİP'e göre birinci Milli Kurtuluş mücadelesi "emperyalizmin mağası olan bir devletin silah yoluyla ülkeyi istila etmesi" üzerine başlamıştır. 1968'lerde ise böyle bir durum yoktur. 68'li yıllarda Amerikan emperyalizminin ve uluslararası kapitalizmin nüfuz ve tesiri altında bulunmanın anlamı farklıdır. Bu etki ve nüfuz Amerikan emperyalizmine ve uluslar arası kapitalizme aracılık eden sınıf ve tabakaların" yani "Komprador- Ağa-Bürokrat" ilişkisinin etyle gerçekleşmektedir (Aybar, 1968:607). Ülke- de bir silahla işgal durumu yoktur yani ikinci Milli Kurtuluş mücadelesinin başlangıcı ve nedenleri birincisinden farklıdır. Ayrıca birinci kurtuluş mücadelesi "gayet keskin ve herkesi bilinçlendirebilecek, herkesin düşmana karşı silaha sarılmasını sağlayacak bir sertlikte yurdumuzun üzerine çökmüş" iken, ikinci milli kurtuluş mücadelesinde, emperyalizm, ülke içine "sızma", dostluk kurma (..) gibi yollarla sızmıştır. Bu nedenlerle 1968li yıllarda verilecek anti-emperyalist mücadelede halkı bilinçlendirmek ve örgütlemek ilkinde göre çok daha zordur. Amerikan üslerini, ikili anlaşmaları, askeri ve siyasi ilişkilerin yanı sıra mali ve iktisadi ilişkileri "6. Filo gibi hemen görüp kavramak "olanaksızdır. Aybar'a göre, 1968'in mücadelesinde "zaferi kazanmak için mutlaka emperyalizmin yurt içindeki aracısını etkisiz hale getirmek" gerekmektedir. Bu, TİP'in sosyalizminin bir özelliği olarak gösterilmektedir yani Türkiye'de sosyalizmin zafere ulaşması, "emperyalizmin ve yerli ortakların" yenilmesine bağlıdır. Bu ise Partinin parlamenter yolla iktidara gelip sosyalizmi kurması sonucunda gerçekleşecektir. Bu anlayışın önemli bir başka sonucu, Amerikan emperyalizmine karşı verilecek mücadelede iç faktörün yani emperyalizmin yerli ortaklarına karşı mücadelenin önceliği ve anti-emperyalist ve anti-kapitalist mücadelelerin bir arada yürütülmesi zorunluluğudur. ABD' yi yurttan atmak, iktidara gelerek sosyalizmi kurdurtan sonraki işler (Aybar, 1968: 658-660, 500-501).
- 18) Dönemin Parlamento tartışmaları incelendiğinde, CHP milletvekilleri, Ortak Pazar(OP) ve Avrupa Ekonomik Topluluğunun (AET) Türkiye'nin politik ve ekonomik geleceği açısından önemiye işaret ederek "tek bir Avrupa milleti"nin kurulmasıyla birlikte Ortak Pazar ülkeleri arasındaki dayanışmanın güçleneceğini belirterek Yeni Türkiye Partisi sözcülerinin Avrupa Ekonomik Topluluğu dışında kalacak bir Türkiye'nin "sudan çıkmış balığa" döneceğini iddia ettikleri görülmektedir. AP hükümeti de Ankara anlaşmasını Türkiye'nin en önemli Batılılaşma adımlarından biri olarak görmektedir (Koçer, 1993: 209) CHP'nin 17. Parti Konseyinde konuya ilişkin hazırlanan raporda Avrupa Topluluğu üyeliğinin "kaçınılmazlığı"na işaret edilmektedir. Ecevit ve etrafındaki bazı milletvekillerinin Türkiye'nin sanayileşme sürecine Ortak Pazar üyeliğinin olumsuz etkilerine ilişkin önemli soruları gündeme getirmekle birlikte son tahlilde katılıma karşı çıkmak yerine bir süre için ertelenmesinden yana oldukları görülmektedir. (İnce, 1975: 262-3)
- 17) TİP'in ve Türk sol hareketinin 1960larda Türk siyasal yaşamındaki etkisine işaret etmesi açısından önemli olan bir başka olay, TİP'in, henüz Parlamentoda temsil edemediği halde, 14/9/1963 tarihli "Ortak Pazar Hayır!" başlıklı bildiri nedeniyle Mecliste AP ve CKMP milletvekilleri tarafından eleştirilmesidir (Koçer 1993, 211).
- 20) TİP Genel başkanı Aybar'ın 17 Ekim 1964 tarihinde Cumhuriyet gazetesinin sorularına verdiği yanıtlarda (Aybar, 1968: 317-336), 6 Eylül 1964 tarihli Ankara GYK toplantısının açık oturumunda dış politikaya ilişkin açıklamaları (Aybar, 1968 : 336-343), yine M. Ali Aybar'ın 10 Ocak 1965 tarihli GYK toplantısında yaptığı konuşmada (Aybar, 1968: 344- 368) partinin SSCB'ye ilişkin görüşleri ayrıntılı olarak yer almaktadır.
- 21) M. Ali Aybar'ın bu genel duruş dışında Sovyetler Birliğinin o dönem dış politikası ve SBKP konusunda çok farklı görüşleri vardır. Bu çalışmada bu görüşlere yer verilmeyecektir.
- 22) MDD hareketinin önemli isimlerinden Vahap Erdoğan, Aydınlik dergisinde yazdığı "Çekoslovakya'da Sosyalizm ve Karşı Devrim" adlı yazısında 1940-1960lı yıllar arasındaki dönemde Doğu Avrupa ülkelerinin sosyo- ekonomik ve siyasal koşullarını mercek altına alarak işgalin nesnel ve öznel nedenlerini incelemiştir. Erdoğan'ın o tarihteki incelemesindeki görüşler ile Boran'ın 1980 sonrası duruşu arasında bazı paralellikler göze çarpmaktadır.
- 23) 8/8/1964 tarihli Sosyal Adalet dergisinde yer alan Burhan Cahit Ünal imzalı "Kıbrıs çıkmazı dış politikamızın çıkmazıdır" başlıklı yazıda Londra/Zürich anlaşmalarının emperyalizmin ürünü olduğu ve bu anlaşmaların Türkiye'ye tanıdığı hakların "İngiltere'ye yapılan hizmetin bir karşılığı" olduğu söylenmektedir. (Sosyal Adalet, 8/8/1964, No. 5, sayfa 4-5)
- 24) Aynı tavrı 5/1/1966 günü Tank Ziya Ekinci'nin TBMM konuşmasında da yinelenmiştir.
- 25) İbrahim Çamlı'nın YÖN'de yayımlanan "Kıbrıs gerçeği", "Türk Dış politikası belirli bir felsefeye dayanmalıdır", "Kıbrıs işinde gene yanlış ve tehlikeli bir yoldayız", "Kıbrıs içinde Hayal ve Gerçek", "Yalnızlığa doğru" ve "Biraz itidal, biraz akıl" adlı makalelerine bakınız.
- 26) Mustafa Balbay'ın Cumhuriyet'te yayımlanan "Tarihi Belgeler", "ABD yeni üsler istiyor" adlı haber ve yazılarına bakınız.

Bizde Serpil Hanıma çok teşekkür ederiz. Özellikle bu sosyalist hareket içerisinde daha o zamanlardan milliyetçiliğin sızmış olmasının altını çizmesi bence çok önemli; çünkü şu sırada, görebildiğim kadarıyla, sosyalizme en büyük rakip, hatta bence düşman bir milliyetçi akım geliyor ve dahası bu milliyetçi akım kendisini anti-empyrialist olarak sunduğu, yaptığı anti-empyrializm çoğu zaman yabancı düşmanlığına dönüştüğü halde bir ilericilikmiş gibi sunulabiliyor; üstelik taraftar da bulabiliyor.

Milliyetçilik belli tarihi koşullarda, kapitalizmin gelişmesinde ve ulusal devletlerin oluşmasında çok ileri rol oynamıştır; ama, Batı'da takriben 1890'lardan itibaren, örneğin Fransa'da Dreyfus olayı ile, Almanya'da da II. Wilhelm'in işbaşına gelmesiyle başlatılan politikalarda olduğu gibi gerici bir ideoloji olmaya başlamıştır. Özellikle de 2. Dünya Savaşı'ndan sonra da milliyetçilik itibarını tamamen yitirmiştir. Bu tabii Batı'da milliyetçilik bitti anlamına gelmiyor. Fakat artık Batı'da faşist partiler bile kendilerine milliyetçi demiyorlar; kamufle ediyorlar gerçek kimliklerini; "Milli cephe", "halkçı parti", "cumhuriyetçi parti" gibi etiketler arkasına sığınıyorlar. Fakat, biraz önce de söylediğim gibi, bizim yapısal durumumuz, tarihi Kemalizmin doğuş şartları, devrimci burjuvazinin yerini orta sınıf kökenli, asker-sivil Kemalist ekiplerin almasına yol açtı ve onlar da saltanat ve hilafeti ilga ederek tarihte ilerci bir rol oynadılar. Fakat daha sonraki gelişmeler nasıl oldu? Tabii o çok tartışmalı. Şu anda benim kanaatime göre anti-empyrializm adına yabancı düşmanlığı yapılıyor. Anti-empyrializm bir sistem kavgasıdır. Halklara, uluslara düşmanlık değildir. Hatta Amerikan düşmanlığı bile değildir anti-empyrializm. Veya Avrupa düşmanlığı da değildir. AB'ye karşı çıkmayı Avrupa düşmanlığı haline sokarsanız, bu ilericilik olmaz. Avrupa'da işçi sınıfları var; halk sınıfları var. Bizim ilericilerimizin söylediği fikirleri orada kendi ülkelerinde bizden daha nüanslı ve düzeyli söyleyenler ve de bunların daha iyi mücadelesini yapan örgütler, aydınlar ve militanlar var. Onun için Avrupa, Amerika eşittir empyrializm denemez. Empyrializm bir ekonomik sistemdir. Kapitalizmin bugünkü işleyiş şeklidir ve en ileri şeklidir, finans egemenliğidir; bunu analiz edip bunun Türkiye'deki somut bağlantılarını ortaya koyup onu anlatmak lazım Türkiye'de. Bunu söyleyeyim dedim; çünkü, Türkiye'de ne zaman milliyetçi bir dalgalanma olsa, histeriye dönüşüyor ve sola karşı, halk sınıflarına karşı çok ters bir akım olarak ortaya çıkıyor.

Şimdi burada konuşmacıların girişleri bitti. Fakat sizlerin de elbette söyleyeceği şeyler var. Arkadaşlarımızın açıklamalarına yanıtlar, sorular şeklinde... Epeyce de vaktimiz var. Ben arkadaşları sıkıştırma sıkıştırma sizlere daha çok zaman bıraktırdım. Fakat tabii yine onlar cevap verecekler. Şimdi nasıl yapalım? Ara vermeyelim. Dağılınca toparlanma zor olur. Söz almak isteyenler... İsterseniz sorular sorulsun, arkadaşlarımız bunları dinlesin ve ilgili konuşmacı yanıtlasın.

Söz almak isteyenler?

Masis KÜRKÇÜGİL

Teşekkürler. Serpil Hanıma: Biraz soru biraz da açıklama ile Kıbrıs konusuna değineceğim. O dönemde Yunanistan'da Albaylar Cuntasının olduğunu hatırlamak gerekecek. Sanıyorum TİP'in Kıbrıs konusundaki tutumunun, yani Kıbrıs'ı şu veya bu şekilde Enosis'e yol açmadan çözmeye veya oradaki Yunan askerlerinin geri çekilmesini sağlama perspektifi var. Sizin söylediğinizde bir gerçeklik var. Bazı beyanlarda- gördüğünüz gibi ben de dersime çalıştım- askerinin oraya çıkmasında hayırlı bir durum gösteriliyor ve yürüttüğünüz bazı tırmak içindeki ideolojik değinmelerde, genellikle MDD Hareketinde bulunan görüşün benzerini bütçe tartışmalarında TİP milletvekillerinin Türk ordusunun bir halk ordusu olduğuna dair sözlerinde bulmak mümkün. Bu onlara özne olarak bir şeyler yüklemek için değil ama, kökenleri açısından, askeri okullara yoksul çocukların gidebilmesi açısından belirtiliyor ve nihayetinde de bir halk hükümeti tartışması var, Mustafa Kemal'den naklen TİP tarafından dile getirilen. Böyle bir problem var. Sanıyorum burada bu dış politika konusundaki bu kampizmin de, –yani ABD bir tarafta ise bir tarafı destekliyorsa öbür tarafa yatmak– etkisi var. Ama dediğiniz gerçekçidir, sık sık Bandung Konferansı'na gönderme var, bu önemli bir şey.

Ama ben esas olarak konuşmacılardan –öğleden sonra da konuşacağım biraz arsızlık ediyorum kusura bakmayın- Parlamentoda 40. Yıl başlığına dönmelerini rica edeceğim. Parlamento faaliyeti Türkiye İşçi Partisi'nin daha sonra dağılmasına –size veya Ercan Beye göre–başarısızlığa uğramasına ne kadar etkili oldu? Yoksa garip bir durumla mı karşı karşıyayız? Çok başarılı bir parlamento çalışması. Tabii ki bir siyasi partinin faaliyeti yalnızca parlamento faaliyetinden müteşekkil değil, onun dışındaki unsurlar, kendi iç sorunları, dışarıdaki gelişmeler de önemli. Ama yalnızca parlamento çalışmalarına bir değinme yapsak; hele hele biz şimdi tartışıyoruz, değerli konuşmacı arkadaşlarımız bu mirasın değerli bir miras olduğunu dile getiriyorlar, oysa onların hemen hemen devir aldıkları herhangi bir mirasın bulunmadığı düşünülürse, gerçekten ilginç bir durumla karşı karşıya bulunuyoruz gibime geliyor. Bunu değerlendirebilir miyiz? Sanırım, Behice Hanımın değerlendirmesiydi; 1965'de 1969'daki seçim sistemi olsaydı yine iki milletvekili çıkarırdık. Ama 1965'de seçim sistemi değişik olsaydı iki milletvekili çıkarsaydı biz Türkiye İşçi Partisi'ni bugünkü gibi mi tartışacaktık? Çünkü bu Meclis faaliyeti, hatırlayanlarımız veya üzerine çalışanlarımız da bilir, bu Meclis faaliyeti olmasaydı Türkiye İşçi Partisi'nin faaliyetlerinden önemli bir kısmından söz etmiyorduk bugün. Bütün bu bahsettikleriniz, altını çizdiğiniz meseleleri taşıyan üç bin, beş bin satan dergilerde olsaydı aynı yankıyı uyandırmazdı. Yani o oram 1969'da da aynı; tabii ki Cumhuriyet Halk Partisi'nden Güven Partisi ayrılmış, Milli Nizam Partisi kurulmuş, Demokratik Parti kurulmuş, yani merkezin de parçalandığını düşünürseniz aslında paradoksal başka bir

şey de var: % 3 konsolidasyon mu, başarısızlık mı? Değerli arkadaşım ÖDP'yi sordu. Ben her zaman ÖDP üyesiyim, biz % 0,8'i konsolide edemedik mesela. Konsolide edebilseydik büyük bir başarıydı. Veyahut da bir kez daha TİP seçime girebilseydi o 1969 seçim sonuçları başka türlü değerlendirilirdi. Ne açıdan diyorum; bütün bu iç gerilimlere rağmen bütün sosyalist hareketteki dağılmalara veya çeşitlenmelere rağmen gençlik hareketine rağmen halkın teveccühü eskilerin tabiriyle devam ediyordu.

Oturum Başkanı: Taner TİMUR

Teşekkür ederiz. Bu toplantıya bir katkıydı.

Serpil GÜVENÇ

Söz alan arkadaşların konuşmaları TİP'in Kıbrıs konusundaki tutumunu biraz daha açmamı gerektiriyor. Nihat Sargın'ın kitabında anlattığı gibi M. Ali Aybar'ın Kıbrıs konusunda bir rahatsızlığı var ve açıklama yapmayı geciktiriyor. Ve Bursa konuşmasında, yani TİP'in ilk Kıbrıs açıklamasında Misak-ı Milli sınırları konusunun vurgulandığını, yani TİP'in bu sınırların zorlanmamasını düşündüğünü görüyoruz. İkincisi, Kıbrıslı Türklerin anavatanına gelmek için ya da ilhak için kan dökmediklerini ya da bunu yapmayı çok istemediklerine değiniyor. Ayrıca Londra/Zürih anlaşmalarından ve Kıbrıs Anayasasından Kıbrıslı Türklerin çok mutlu ama Kıbrıslı Rumların rahatsız olduklarını belirtiyor. Bu konuşmadan sonra Türkiye çapında tepkiler doğuyor, kıyamet kopuyor, parti içinde sorun çıkmıyor ama parti dışında çok sorun çıkıyor. Aslında TİP'in genel tezi son derece doğru, ilk konuşmamda da söylediğim gibi hiç sorun yok. Bursa konuşmasında daha sonra yinelenmeyen bazı çizgiler mevcut. 1965'de TİP'in TBMM'ye girmesinden itibaren vurgulanan birkaç husus var. TİP sözcüleri Londra/Zürih anlaşmalarının hala geçerli olduğunu söyleyerek Kıbrıs Anayasasını savunuyorlar. Makarios'un devlet başkanlığının tanınmaması gerektiğini çünkü Kıbrıs'da de-facto bir devletin var olduğunu söylüyorlar. Türkiye'nin askeri müdahalesini savunuyorlar. Madem ki TBMM bu hakkı size verdi, o halde yapın bu işi diye dönemin iktidarı zorlanıyor. Önemli bir başka nokta da şu: Kıbrıs olayının Türkiye ile Yunanistan arasındaki bir mesele olduğunu, Türkiye'nin müdahale hakkını kullanması gerektiğini ve Kıbrıs'taki Türk birliğine ya da Kıbrıslı Türklerle bir saldırı vuku bulacak olursa bunun Yunanistan'la Türkiye arasında bir savaş nedeni, yani *casus belli* olarak kabul edileceğinin Yunanistan'a da bildirilmesini istiyorlar. Bunu Aybar da, Boran da TBMM konuşmalarında ifade ediyorlar. Ben bunları neden söylüyorum? O dönemde YÖN hareketinin farklı bir tavrı var. Bu tavrı YÖN hareketinden beklerken Türkiye İşçi Partisi'nde buluyorum. Gökhan arkadaşım daha iyi bilir, İbrahim Çamlı'nın Kıbrıs konusundaki görüşleri –ki bunları YÖN kendi görüşleri olarak kabul ediyor- dergi-

de yayımlanıyor. Kıbrıs devletinin Londra/Zürih anlaşmaları ve Kıbrıs Anayasasına göre yönetilmesi mümkün değildir deniliyor. Ayrıca Londra/Zürih anlaşmalarının çok önemli iki maddesi var. Bunlardan bir tanesi bir centilmen anlaşması. Bu anlaşma ile Türk ve Yunan tarafları Kıbrıs'ta komünist faaliyetlerin ve AKEL'in ortadan kaldırılması, en azından engellenmesi üzerine karar veriyorlar. İkincisi, Londra/Zürih anlaşmaları temelde Kıbrıs'taki çatışmayı yaratan, emperyalizmin hazırladığı anlaşmalar. *YÖN*, bu anlaşmaların müzakereler yoluyla değiştirilmesi gerektiğini söylüyor. *YÖN*, ayrıca Makarios'un karşıya alınmaması gerektiğini, Kıbrıslı Rumların temsilcisi olduğunu söylüyor ve *TİP*'in Makarios'un muhatap kabul edilmemesi yolundaki düşüncesine de karşı çıkıyor. Çünkü *YÖN*'e göre böyle bir tavır, yapılacak görüşmelerde Rum tarafının temsil edilmemesi ve askeri çözüm dışındaki bir çözümün kabul edilmemesi anlamına geliyor. Yani *YÖN*'ün farklı bir tavrı var. Türkiye İşçi Partisi'nin de askeri çözümü olumlayan daha milliyetçi bir tavrı var. Bu ters değil. Bence burada gerçekten bir meşrulaşma isteği var. Ayrıca ulus devlet çıkarlarına yakın olma, sosyalizmle milliyetçilik olayının içiçe geçmesi gibi başka nedenler de var. Kıbrıs konusunda *TİP*'in tavır değişikliğine değinmemin nedenleri bunlardır.

Oturum Başkanı: **Taner TİMUR**

Zaten sanıyorum bu öğleden sonraki oturumda da konuşulacak tartışılacak bir boyutu var. Yapılan katkının. Buyurun..

Mehmet ATAY

TÜSTAV'a teşekkür ederim. Bu 40. yılı hatırlatma babından. Konuşmacılara bakıyorum ikisi bizim kuşaktan. Ercan bizden biraz daha genç sayılır ama iki arkadaşımız da 80'li yıllarda öğrenci konumunda olan arkadaşlar. Bu açıdan da iyi bir kuşaklar arası geçiş oluşturulmuş. Ben 1962 yılından itibaren kendimi Türkiye İşçi Partili görmeye başladım. Muğla Lisesinde öğrenciydim. *Sosyal Adalet* Dergisini okumaktan kaynaklanıyordu bu. *İmece*, *Çaltı* gibi dergilerden sonra. Sonra da radyo konuşmalarından etkilendim. İki dönemde de *TİP* üyesi oldum. 1980'li yıllarda da *DİSK* açıldı orada da görev aldım daha önceden olduğu gibi. *ÖDP*'nin kuruluş aşamasıydı benim Genel Sekreter olduğum dönemde. *ÖDP Tartışmaları* kitabında da vardır. İlk tartışma başladığında ben şunu söylemişim – kitapta da yazıyor- bugünün koşullarında bir *TİP* kurmak. *TİP*'i yaratmak demiştim. Tartışmayı da kendi adıma bu şekilde götürmeye çalıştım. Başardık başaramadık bu ayrı, halen *ÖDP*'nin üyesiyim. Yönetim görevinde olmamakla birlikte. Hasbelkader bir katkıda bulunmak için şunu belirtmek istiyorum. Türkiye İşçi Partisi bir ezber bozanlar partisidir. Deminden beri anlatılan çerçeve içerisinde. Toplumun şartlanması, ideolojik hegemonya yaratılmaya çalışıldığı dönemde farklı söylemekle ilgili-

dir. Bu farklılı söylemenin de halk nezdinde, halk kitleleri içinde etkili olabildiği kadariyladır. 40 yıldır, öğrencilik dönemimizin beri aynı kulvarda koşmaya çalıştığımız Masis'in -FKF-TİP hep beraber geldik- bıraktığı yerden bir şey söylemek istiyorum. "İki tane milletvekili çıkarsaydı TİP aynı şeyleri tartışıyor olacak mıydık?" Şu ezber bozanlar bakımından da önemli bu. Türkiye İşçi Partisi, Türkiye'de parlamentonun önemini, yani o yüksek yerde duran kürsünün önemini ortaya çıkardı. Çünkü söyleminiz ne kadar güçlü olursa olsun, söyleyebileceğiniz aracı en yüksek kürsüde durarak en geniş kitlelere sözünüze ulaştırma ve gündemi belirleme, gündemi etkileme anlamında çok önemli oldu. O bakımdan parlamentonun önemi ortaya çıktı. Keşke ÖDP döneminde de biz bunu aşan, çıtayı daha da yukarıya çıkaran bir yerde olabilseydik. Erkan arkadaşımızın konuşmasını Filipin diye düzeltme zorunda kaldım kusura bakmasın sürçülisan yaptı. Aslında Filipin Demokrasisi lafının hem doğru, hem yanlış tarafları vardı. Bir anektot olsun diye aktarıyorum. Bilenler bilir. Bu lafı ilk kullanan İlhan Selçuk diye bilinin; halbuki ilk kullanan Refik Erduran'dır. *Milliyet*'de yazdığı dönemlerdir.

Oturum Başkanı: Taner TİMUR

İlhan Selçuk "Cici Demokrasi" diyordu.

Mehmet ATAY

Filipin Demokrasisi deyimini de kullandı. Ama ilk kullanan Refik Erduran'dı. O hep, ilginç, aykırı bir insandır. Böyle ilginç yanları vardır. Ben şimdi o günkü TİP'in söylemleri milliyetçilik konusunda, düzeltme değil de şöyle bir şey söylemek istiyorum. Yanlış anlaşılmasın diye. 60'lı yıllar hem sosyalizmin, hem sosyalist sistemin bir yükselişi, ama kurtuluş savaşlarının da iyice gündeme girmesi nedeniyle yükselişidir. Eğer ortada tınak içinde bir milliyetçilik söylemi diye bir şeyden söz edilecekse, kurtuluş savaşlarının o yıllarda dünyadaki devrimci mücadeleye sosyalist mücadeledeki yeri bakımından damgasını vurmasından, bir de üçüncü dünya denilen ülkelerin, yani Tito'nun, Gandi'nin, Nehru'nun başını çektiği bir hareket olmasının da getirdiği bir şey olarak görüyorum. O dönemdeki TİP'in söylemindeki milliyetçilik anlayışının veyahut da kendine meşruiyet kazandırma, ilk defa kapalı bir av sahası içerisine girmişsiniz herkesin ezberini bozuyorsunuz böyle değerlendirmesi gerektiğini düşünüyorum. 1967 yılında Yunanistan Cuntasının da bulunması o söylemdeki vurguyu artırmıştır Masis'in söylediği gibi. Teşekkür ederim.

Oturum Başkanı: Taner TİMUR

Bizde teşekkür ederiz. Sırayla söz veriyorum buyurun.

Özellikle üçüncü ve dördüncü konuşmacıları tebrik ediyorum. Bana en çok onlar hitap etti diyeceğim geliyor. Fakat, iki küçük nokta üzerinde durmak istiyorum. Bir tanesi şüphesiz Türkiye İşçi Partisi'nin Mecliste verdiği mücadele müthiş bir mücadele. Ve iktidarın, belki bir kelime ile özetleyebileceğimiz "üs yok, tesis yok" gibi ancak saçmalıklarla cevap verilmesi, çok önemli bir şey. Birincisi o zamanki basının durumu, partinin iç durumu dolayısıyla Meclisin içinde verilen mücadele kamuoyuna yeterince aksettirilmedi. Bu partinin kusuru değildi. Medyanın vs. nin belki parti teşkilatının yeteri kadar güçlü olmamasının neticesi olabilir. Böyle bir durum var. Hakikaten Mecliste çok büyük bir mücadele verildi. Fakat bu mücadele yeterince kamuoyuna aksettirilemedi. İkinci nokta; Serpil arkadaşımıza cevap vermek istiyorum, çok doğru bir şey söyledi. Elbette biz Meclise 15 milletvekili getirdiysek, milli bakiyeli sistem sayesinde. Yani oy miktarınca milletvekili çıkması sayesinde Meclise girip bir gurup kurabildik. Mesele sadece Meclise girebilmek değil Mecliste gurup kurabilmektir. Gurup olmayınca bir parti Mecliste layıkıyla konuşamaz dahi. Serpil arkadaşımıza verdiğim cevap şu; 1969 senesinde kanun değişikliği yüzünden gurup kuramadık. Fiilen de neticeyi biliyoruz. İki milletvekili Sayın Aybar ile Sayın Rıza Kuas girebildi. Bence bu değerlendirme eksik bir değerlendirme. Çünkü bence 69 seçiminde, şüphesiz Aybar'ın fantezisi gibi "69'da başa güreşeceğiz" değil ama, bence Meclise girebilirdik ve gurup kurabilirdik. Bunu vurgulamak lazım zannediyorum. % 3'e yakın oy ile 15 milletvekili aldık. Fakat ondan sonra Senato seçimi oldu, başka seçimler oldu; oylarımız % 5'i aştı. Trend olarak TİP yükselen bir trend içindeydi. O oy artışı devam etseydi yeni kanuna göre dahi gurup kurulabilirdi. Bence burada çok önemli bir faktör var. O da parti içindeki bölünmeler, parçalanmalar, ihraçlar. Özellikle Malatya Kongresi'nden sonraki ihraçlardan bahsediyorum. Çünkü bildiğiniz gibi İzmir Kongresi'nden sonra da ihraçlar, belki daha da önemli ihraçlar vardı. Fakat kitlesel ihraç değildi. O ihraçlardan sonra aynı derecede önemli 5'li Takrir, yani bu sefer partinin üst yönetiminin bölünmesi. Bence partinin trendini düşüren, Meclise girmesini aksatan parti içindeki bu bölünme ve ihraçlar ve ondan sonra 5'li Takrir ile Aren, Boran, Sargın, Erik ve Minetullah'ın Aybar'a karşı gelmesi parti içinde bir kriz doğurdu. Ve arka arkaya olağan ve olağanüstü kongreler oldu. Bu bölünme konjonktürü, o trendin yükselmesine ve gurup kurmamıza mani oldu. Ve zannediyorum ki bu olmasaydı bütün Türkiye'nin politik tarihi değişik olabilirdi. Ve hele bugünkü Türk solunun ufalanması ve yok olması önlenmiş olurdu. Belki parti 1970'de kapatılırdı ama ondan sonra daha canlı ve birlik olarak mücadelesine devam ediyebilirdi. Bunu ikinci TİP'e giren bir vatandaş olarak söylüyorum.

Oturum Başkanı: Taner TİMUR

Teşekkürler, Rasih Nuri Bey ilginç bir tartışma başlattı. Şimdi bunlar öğleden sonra da tartışılabilirler şeyler. Şimdi Sayın Tarık Ziya.

Ben yorum yapmayacağım iki soru sormak istiyorum. Türkiye İşçi Partisi'nin kurulduğu dönemlerde ve mücadele yıllarında dünya sosyalist sisteminin rolü ve Türkiye'de ki etkileri, TİP'in örgütlenmesi sürecindeki etkileri nelerdir? Bu konuda hiç bir arkadaş açıklama yapmadı. İkincisi Türkiye İşçi Partisinin sosyal tabanı neydi? Gerçekten işçi sınıfına dayanan bir parti miydi, yoksa işçi sınıfı ile birlikte başka sınıf ve katmanların da katıldığı, kapsandığı bir tabana mı dayanıyordu? Bu konular açıklığa kavuşmadı. Bunların önemli olduğunu düşünüyorum. Bunu Ercan Bey arkadaşımız açıklayabilir; diğer konuşmacılar da açıklayabilir.

Oturum Başkanı: Taner TİMUR

Teşekkürler. Gerçi soru birkaç cümle ile açıklanabilir bir soru değil. Ama buyurun.

Ercan EYÜBOĞLU

Bu fırsatı bekliyordum. Birkaç cümle daha söyleyebilmek için. Tarık Ağabey'e teşekkür ediyorum. Çok kısa dönem içinde uluslararası işçi sınıfı hareketi ile Türkiye'deki sosyalizm mücadelesi ve TİP'in mücadelesini özetlemek mümkün değil, ama şunu söylemek mümkün. Bir konuya hiç birimiz değinmedik. Kıbrıs'a değindik ama, Çekoslovakya olaylarına değinmedik. Benim çalışma yaparken üzerinde durduğum ve cevabını bulamadığım bir sorudur bu. Yalçın Küçük'ten, Uğur Mumcu'dan, Behice Hanım'dan, yazılmış ne varsa okudum, karıştırdım, Parti'deki bölünmeyi Çekoslovakya'ya "müdahale"ya bağlayanlar olduğu gibi, bunun belirleyici olmadığını söyleyenler de var. Kesin olarak bildiğim ise şu: Türkiye'de o zaman TİP-TKP arasında, "kardeş parti" sıfatını hak etme, onu kapma, uluslararası işçi sınıfı hareketinin muteber muhatabı olma kavgası yaşandı ve bu "kavga" hem Türk solunun gelişimine, hem de TİP'nin gelişimine önemli ölçüde zarar vermiştir. Bunu tarihsel bir gerçek olarak kabul etmek gerekir. Bir kelime oyunuyla da ben bunu yapmışımdır, Türkiye'de ilk Gorbaçov'cu Aybar'dır, son Aybar'cı da Gorbaçov'dur. 1968 yılında Türkiye İşçi Partisi'nin Çekoslovakya'da, ünlü Prag Baharına karşı takındığı olumlu tavır, sonradan gelen Sovyet müdahalesine karşı takındığı olumsuz tavır, Türkiye İşçi Partisi'nde kimilerine göre "sonun başlangıcı" olmuştur. Ben burada çok özetle geçmiştim, nesnel ve öznel faktörler. İnsanların iradesinden kaynaklanan nedenler partinin gerilemesinde, bölünmesinde bence önemli rol oynamışlardır. TİP ve TKP kavgasının ötesinde bütün Batı Avrupa Komünist Partileri, 1950'lerdeki Macaristan, Polonya ve Doğu Almanya müdahaleleri-işgalleri yüzünden çok büyük kahırlar çekmişlerdir.

İzin verirsiniz yine Aragon'dan bir olay aktaracağım size. Aragon ile Eluard'ın 1939 yılında kurdıkları *Lettres Françaises*, Fransız Edebiyatı adlı bir dergileri var. Bu dergi dışarda çok prestiji olan, itibarlı bir dergi. Ve Fransız Edebiyatını özellikle Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkelere abone yoluyla ulaştırır, dergi ayrıca buralarda satılırdı. Ve oralarından gelen abonelerle bu dergi ayakta kalırdı. Varşova Paketi ülkelerinin Çekoslovakya'ya müdahalesine *Lettres Françaises*'in ve Aragon'un sert tepki göstermesi sonucunda, süresi biten abonelikler yenilenmedi. Dolayısıyla dergi kapanma noktasına geldi. Ve dergi kapandı 1972 yılının Ekim'inde. Aragon "batıyoruz" anlamında serzeniş yüklü bir başlıkla bir elveda yazısı yazdı son sayıda, şunu dedi, "dostlarım, heder olmuş bir yaşamın sonunda acı çekerken bile feryat etmemesini öğrendim". Üzerinde çok düşünülmesi gereken, uluslararası işçi sınıfı hareketinin iç dinamikleri hakkında acı veren, bu arada derginin kapatılması na da, belli bir biçimde açıklayan sözler.

Şimdi, Çekoslovakya olayı, Kıbrıs konusu, Sovyetler Birliği ile ve uluslararası işçi sınıfı hareketi ile ilişkili olarak benim de herkes kadar, hepiniz kadar söyleyecek şeyim var, fakat vakit meselesi. Ancak, izin verirsiniz, kısaca değinmek istediğim iki nokta var; Tarık Ziya Ekinci ağabeyimizin sözünü ettiği ve Serpil arkadaşımızın da değindiği ilk nokta şu: Evet gerçekten de ulusal kurtuluş hareketleri, ulusalçılık, üçüncü dünya sosyalizmi vb. 1960'larda Yön'de çok tartışıldı. Özellikle Niyazi Berkes'in kuramsal yazıları, Nasır sosyalizmi, Cezayir sosyalizmi vb. konusunda ufuk açıcı oldu. Ama tenzih ederim, Türkiye İşçi Partisi bir işçi sınıfı partisidir. İşçi sınıfı onu yeterince, hatâ hiç desteklememiş olsa bile, TİP, Marksist bir partidir. Türkiye İşçi Partisi hani o Mustafa Kemal'in salyangoz sattığı, pozitivist falan diye belki haklı olarak eleştirdiğimiz Kemalist Cumhuriyet'in laikleşmiş değerleri üzerinden, modern paradigmalardan kurulmuş bir partidir. Sınıf partisi olduğunu ileri sürmektedir. Tabii, "Kapitalist Olmayan Yoldan Kalkınma" lafları ediliyor, ama Nasır sosyalizmi ile hele hele Cezayir ile, yani Anayasası Kuran ile başlayan Cezayir İşçi Partisi ile, Bumedyen ile nasıl karşılaştırılabilir? Bu mümkün değildir. Bunu açıklığa kavuşturmak gerekir. TİP'in 1964 Program'ı Bilimsel Sosyalizmi rehber edinmiştir, Parti, o terminoloji ile, o paradigmanın temelleri üzerinde kurulmuştur.

Sözü almışken bir cümle daha ilave etmek istiyorum. Bu da ikinci ve son nokta olacak. Amerikan emperyalizmi ile ilgili. Türk Hükümeti, 5 Mart 1959'da ABD ile bir gizli "İkili-antlaşma" imzalamıştır. Bunu bilirsiniz. Bu antlaşmaya göre, Şili'ye nasıl müdahale ettilerse, bunun gibi, Türkiye'ye de olası bir müdahalenin kuramsal ve hukuksal çerçevesi, bu antlaşmada çizilmiştir. Orada "iç düşman" kavramı vardır. İçeriden bir müdahale olursa ABD Türk Hükümetine yardım için müdahale edecek, Türk hükümetinin yanında yer alacaktır. Lübnan'da olduğu gibi. Irak'a etmeyi düşündüğü gibi 1958'lerde. Kimdir bu iç düşman? Dikkatinizi çekerim, daha TİP yok ortalıkta. İşte TİP benzeri bir hareket olursa. 1959 yılında ABD, Eisenhower Doktrini çerçevesinde Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile gizli antlaşma yapıyor ve bu

antlaşmaya göre, eğer Türkiye'de bir muhalif rüzgar eser de iktidara gelmeye yönelirse, bu antlaşma gereği ABD, Türk Hükümetinin yardımına koşacak. Tamamen yasal sınırlar içinde antlaşmalar gereği müdahale edecektir. Bunu da belirtmek istedim. TİP'in siyasal iktidar perspektifinde başının üzerinde asılı duran "*Demokles'in Kılıcı*" olduğu için.

Teşekkür ederim.

Can ATALAY

Merhabalar. Masis Kürkcügil'in söylediklerini öğleden sonraki oturumda tartışmak gerektiğini, hatta eniyle boyuyla tartışılması gerektiğini söyleyeceğim. İki sorum var bir tanesi Gökhan Atılğan'a, diğeri Erkan Doğan'a. Gökhan Atılğan'a sorum şu; Sadun Aren'den alıntıyla söylediği "sosyalist devrim meselesi aslında sonradan çıkan, bir karşı tez olarak çıkan bir şeydi" dedi. Bunu biraz açabilir mi. İkincisi de Erkan Doğan'a; Serpil Hanım Kıbrıs örneğinden çıkararak ve bu günden geçmişe bakarak somut örnekler göstererek TİP'in o türlü yöneliminin bir türlü milliyetçilik olarak nitelendirilebileceğini söyledi. Ben Erkan'a esas olarak bugünün kavramlarıyla o güne bakarak bu milliyetçilik tanımlamasının doğru olup olmadığını; doğruysa neden, değilse neden bu tanımlamayı yaptığını soracağım.

Gökhan ATILGAN

Sosyalist Devrim Tezinin, Milli Demokratik Devrim tezinin bir tepki olarak geliştiği tespitini Taner Hoca yapmıştı. Ama ben yine de bir değerlendirme yapabilirim bununla ilgili. Bu sadece Sadun Hoca'nın söylediği bir şey değil aslında Metin Çulhaoğlu ile Yalçın Küçük arasında yapılmış bir tartışma. Yalçın Küçük tersini savunuyordu. MDD tezi, Sosyalist Devrim tezinin tepki olarak gelişmiştir diyordu. Metin Çulhaoğlu aksini iddia etti. Sonra Yalçın Küçük de Metin Çulhaoğlu'na referans vermeden düzeltme yaptı kendince. Hangisi hangisine tepki olarak doğru, bence kıymetli bir tartışma konusudur. Ama bu tartışma yapılırken hep böyle 1965 yılı sonraları bu tartışmalar olgunlaşmış gibi varsayımlardan hareket ediliyor. Oysa tartışmanın kökü daha derinlerde 1960'lı yılların başında. MDD ile Sosyalist Devrim tartışmalarının, tezlerinin bütün ana temaları 1962 yılında *Yön* Dergisi ile Behice Boran arasında ki tartışmalarda kuruldu. Behice Boran o zaman *Vatan* Gazetesinde, haftalık yazılar yazıyordu. *Yön* Dergisinde de Cahit Tanyol, Şevket Süreyya Aydemir ve Doğan Avcıoğlu Milli Demokratik Devrim tezinin ana temalarını kurmaya başlamışlardı. Behice Boran'ın *Yön*'ün o en yüksek, en hızlı çıkışı yaptığı dönemde işçi sınıfı, sınıf aşırı bir sosyalizm fikrine müdahalesi oldu. Sosyalizmin bir işçi sınıfı hareketi ve işçi sınıfı ideolojisi olduğunu Behice Hanım, *Vatan* Gazetesindeki yazılarında vurgulayınca *Yön* Dergisi aksi yöndeki görüşlerini büyük bir hızla oluşturmaya başladı. Ve Behice Boran da

gerekli cevapları verdi. Bu tartışma daha sonra 1965 dönemine aktarıldı. İşin içine Mihri Belli, daha sonra MDD ve Mihri Belli'nin takipçisi olan başka genç aydınların da katıldığı bir tartışmaya dönüştü. Fakat tartışmanın kökü, ortaya çıkışı 1962'dir. Benim görebildiğim kadarıyla. Tartışmanın kökeninde de toplumu hangi kuvvet değiştirecek tartışması vardır. Behice Hanım Marksist bir aydın olarak işçi sınıfının toplumu değiştirebileceğini, toplumsal dönüşüme işçi sınıfının öncülük edebileceğini savunuyordu. Şevket Süreyya Aydemir, Cahit Tanyol, Doğan Avcıoğlu üçlüsü ise Türkiye'nin, Batının gelişmiş kapitalist ülkeleri gibi bir ülke olmadığını, geleneklerinin çok farklı olduğunu, bir işçi sınıfı hareketinin tarihte olmadığı gibi bugün de olmadığını ama bir kurtarıcı aydın hareketi ile Türkiye'de sosyalizmin bir akım olarak ortaya çıkabileceğini savunuyorlardı. Orada başlayan tartışma bir çok boyutuyla, işte parlamenter mücadele de bunun içinde olmak üzere bir çok temasıyla birlikte taa 1970'in, 71'in sonuna kadar neredeyse, yani 12 Mart'a kadar devam etti. Eğer böyle bir soru sormak gerekiyorsa hangisi hangisine bir tepki olarak ortaya çıktı? Şuna bakmak gerekiyor. *Yön* Dergisi, Behice Hanım sosyalizm işçi sınıfı hareketidir, işçi sınıfı ideolojisidir müdahalesine aşırı bir tepki göstererek ondan sonra Türkiye'de kurtuluşun sosyalizmin, demokratik devrimin her şeyin devrimci aydınlar öncülüğünde olacağını savundu. Ve diğer bütün demokratik devrim tezlerini bu ana tema üzerinde kurdu Behice Boran'da karşı tezlerini geliştirdi.

Erkan DOĞAN

İkinci savaş sonrasında bakıldığında Afrika'da yeni bağımsızlığını kazanan ülkeler, ulus devletler falan düşünüldüğünde, onların Sovyetler Birliği ve sosyalist diskurla programlarla kurdukları ilişkilere bakıldığında bağımsızlıkçı ve kalkınmacı perspektifleri olduğu düşünüldüğünde dünya çapında böyle bir şey var. Sosyalizmle ulusalcılık, yani milliyetçilik arasında bir ilişki olduğunu söylemek mümkün. Türkiye İşçi Partisi'nde de bir düzeyde çok kuvvetli bir şekilde olmasa bile bahsedilebilir ama, başka bir düzeyden bakıldığında bunun tersi sonucu da görmek mümkün. En enternasyonalci siyasal hareketlerden biri olarak da görülebilir Türkiye'de. Çünkü 1970 Kongresine bakıldığında mesela, Kürt meselesi hakkında ilk ciddi lafları da eden TİP'dir. Bu açıdan da bakıldığında enternasyonalist bir damarda vardır.

Serpil GÜVENÇ

Galiba bütün tartışma, benim milliyetçiliğe vurgu yapmamla başladı. Dolaşısıyla bu konuda bazı şeyler söylemek gerekiyor. Önce Eyüboğlu hocamıza teşekkür ediyorum. Zamanı aşmamak için 1959 antlaşmasına değinmedim. Cümle cümle geçtim. Katınız için teşekkür ediyorum. Tabii önemli olan şey şudur: Türkiye İşçi Partisi nasıl bir parti idi ki bütün bunları gerçekleştirdi?

Doğal olarak herkes farklı bakıyor ve farklı düşünüyor olabilir, ben şunu vurgulamak istiyorum. Bizim inancımıza göre partiler ya da kişiler, içinde bulundukları koşulların ürünleridirler. Hiçbir parti ya da kişi o koşulun dışında değildir. Ve bir partinin içinde bulunduğu koşullarda oluştuğunu söylemek onu kötülemek anlamına gelmez. O dönem o kadar önemli ki. 1955 yılında Bandung olayı patlıyor ve bir buçuk milyar insan kapitalist olmayan yoldan sosyalizme doğru yol alıyor. Ama bu insanların düşünsel yapılarına baktığınızda milliyetçilikle sosyalizm kavramlarının içiçe geçtiğini görüyorsunuz. Bunu sadece ben söylemiyorum, o dönem sosyalizmi, Kominternden de başlayan bir şekilde böyle bir yapı gösteriyor. Arkadaşlar bu çok doğal bir olay çünkü dönem, ulus devletlerin doğma dönemi. Milliyetçilik denen olay ulus devletle içiçe. Siz 2005'den geriye bakıyorsunuz, 1945 yıllarında bir buçuk milyar insan, bir sürü mini ulus devlet kapitalizmden kopmaya çalışıyor. Sovyetler Birliği bunların önüne kapitalist olmayan bir yol çiziyor, o tarafa doğru yaklaşıyorlar her bakımdan. Erkan arkadaşımızın dediği gibi büyük bir bağımsızlık, demokrasi, kalkınma istemi var. Ama ben şunu söyleyeyim; Türkiye İşçi Partisi Üçüncü Dünyadan gerçekten çok etkilenmiştir. Son derece paralel tarafları vardır. İkincisi, TİP'te özellikle M. Ali Aybar'ı izleyerek düşünebileceğimiz bir Avrupa Komünizmi etkisi vardır. Avrupa komünizmi 1970'lerdeki bir olay değildir, kökleri daha önceye dayanıyor. TİP'in Avrupa Sosyal Demokrat Partilerine çok benzer yanları var. Ama fahlılıkları da var elbette. Tark Ziya beyin haklı olarak bizi uyardığı gibi, TİP'te büyük bir Kemalist etki var. Ve bir TKP etkisi var. Bütün bunlar içiçe geçmiş bir şekilde önünüze bir siyasi hareket, yani TİP olarak çıkıyor. O dönemin bir özelliği olması açısından milliyetçiliği vurguladım. Konuyu fazla uzatmadan bir şey daha ekleyeyim. Behice Boran kitabında, Türkiye'nin 1920'lerde Milli Kurtuluş Savaşını verdiğini, Asya/Afrika ülkelerinin ise bağımsızlıklarına 1945'lerde kavuştuklarını, yirmi yıllık farkın bize çok şey kazandırdığını anlatıyor. Bunu işçi sınıfının gelişmesi, Türkiye'deki demokratik kurumların gelişmesi açısından vurguluyor. Bu fark vurgulanmakla birlikte şunu gözardı edemeyiz. TİP'te Üçüncü Dünya ülkelerinin ilkelerine korkunç bir yakınlık var. Ve bu da kötü bir şey değil. Bunu söylemek istedim. Çekoslovakya olaylarını konuşmamda eksik bıraktım. TİP Çekoslovakya olaylarına karşı çıkmıştır. O dönemde Behice Boran da karşı çıkmıştır. Fakat daha sonra Uğur Mumcu ile yaptığı röportajda, çok kısaca söyleyecek olursam, bilgi eksikliği ve başka nedenlerle olaylara doğru teşhis koymadığımı, aslında Sovyetlerin Çekoslovakya müdahalesine karşı çıkmamaları gerektiğini söylemiştir. Yanlış anımsamıyorsa Sadun Bey'in de buna paralel bir açıklaması var. Ama ben Türkiye İşçi Partisi'nden kopma olaylarının Çekoslovakya olayındaki tutum ile ilgili olduğunu düşünmüyorum. O konuda daha çok Rasih Nuri be-ye katılıyorum. Türk solunda sadece Çekoslovakya olayları değil, TİP, YÖN, MDD hareketleri arasında çok ciddi başka ayrımlar da vardır. Tartışmayı uzatmamak için bunlara değinmeyeceğim. Ama Çekoslovakya olaylarında da farklı görüşler vardır.

Teşekkür ederim.

Merhabalar. Ben de bir akademisyenim, burada Kıbrıs meselesi üzerine çalışan birisi olarak bu önemli parantezin açılmasından son derece mutluyum. Çünkü Türkiye'de dış ilişkiler, izleyebildiğim kadarıyla sol içi tartışmalarda da yeteri kadar ele alınmamıştır. Oysa Türkiye'de Kemalist yapının kendisini bütün değerleriyle sürdürebilmesinde, dış ilişkileri yürütme üzerine koyduğu tekilinin önemli bir payı olduğunu düşünüyorum. Özellikle son zamanlara kadar bir Milli Güvenlik Kurulu etkisinin içerideki düzenin sürdürülmesinde ki payının atlandığını düşünüyorum. Kıbrıs konusu şu açıdan önemli bir kere, Türkiye'de anti-komünist söylemin özellikle milliyetçiler tarafından üstlenilerek kendilerine 2. Dünya Savaşı'ndan sonra kendilerine yeniden meşru bir alan yaratılma için bir defa çok önemli payları var çünkü bu, 1950 ve 60'larda kurulan Komünizmle Mücadele Demekleri, üç ayrı demerin tüzüklerine de baktığımız zaman temel konularından biri Kıbrıs. Dolayısıyla Kıbrıs, hem komünistlerin, solcuların ve hem de içerideki azınlıkların aşağılanmalarında, düşman, öteki olarak kurgulanmalarında çok önemli bir yere sahip. Sözü daha fazla uzatmadan ben, Serpil Hanıma şunu sormak istiyorum. 1964-65 yılında biliyorsunuz Türkiye'de Rum sürgünleri yaşandı. İsmet İnönü Hükümeti, sayısı belli olmamakla birlikte 30-40 bin Yunan ve Türk uyruklu Rum'u sınır dışı etti ve basında da izleyebildiğimiz kadarıyla inanılmaz, faşizan bir kampanya yürütüldü ve insanların nasıl Türkiye'ye bozguncu, sömürgeci, içeriden vuran insanlar olduğunu, nasıl Kıbrıs'daki Rumlara yardım ettikleri üzerine bir dizi haber çıktı. 16 Mart tarihinde alınan bir karar ile birlikte bu insanların, özellikle de iktisadi gücü elinde bulunduranlar başta olmak üzere, iki gün içerisinde polis şubelerine getirilerek bir takım belgeler imza ettirilerek dışarı çıkarıldı. İlginçtir ki Türkiye'de bunun üzerine hemen hiçbir şey yazılmadı. O zamanın tarihini yazanlar da ne bu sürgünlere değindiler, azınlıklara bakış açısı yürütülen bu milliyetçi faşizan bakış açısı, hiçbir şekilde ne sol tarih, ne de o yılların Türk siyasi tarihini yazanlar tarafından dile getirilmedi. Başta Türkiye'deki sol aydın tabaka olmak üzere, 6-7 Eylül olayları demiyorum ama, ondan daha önemli, toplumsal ve ekonomik dokuda tahribat yaratan bu olayları bilerek yahut bilmeyerek atlادılar. Siz görebildiğiniz kadarıyla TİP, nasıl bakıyordu? 1964-65 sürgünleri konusunda TİP'in herhangi bir eleştirisi var mıydı? Çok teşekkür ederim.

Serpil GÜVENÇ

Kısaca şunu söyleyeyim. Atlamış olabilirim ama ben hiçbir TİP sözcüsünün açıklamasında veya herhangi yazılı bir belgede bunlara rastlamadım. Kıbrıs olayı çok genel hatları ile tartışılmıştır. TİP'in şu konuda hakkını teslim etmek lazım; İngiliz emperyalizminin Kıbrıs'taki rolünü, yani İngilizlerin iki halkın arasını nasıl açmaya çalıştıklarını, Agratur ve Dikelya üslerinin İngiliz emperyalizmi ve genelde emperyalizm açısından ne denli önemli olduğunu çok güzel sergilemeye çalıştılar. TİP sözcülerinin konuşmalarında bu noktalar

vurgulanmakta. Bunları inkar etmek olanaksız ama ben olayın öbür yanına baktım. Bir NATO üyesinin (Türkiye) bağımsız bir ülkeye (Kıbrıs) müdahalesi nasıl savunulabilir? Bu bana paradoksal bir durum gibi geldi. Ve ben bunu kendimce ideolojik nedenlerle açıklamaya çalıştım. Fakat sizin vurguladığınız yönlerin TİP tarafından vurgulandığını hiç sanmıyorum. Bu sadece TİP'e mahsus bir olay da değil. Sadece Aydınlik'ta bir yazı anımsıyorum. Daha çok Kıbrıs'daki olayların vurgulandığı, yani Kıbrıs'taki olayların Türkiye'den yollanan kontrgerilla türü bir yapı tarafından emperyalizme yardımcı olarak çıkartıldığına ilişkin. Sanıyorum Fuat Fegan'ın yazısında vardı bunlar. Onun ötesinde olaylar bu ayrıntıyla Türk solunda zaten tartışılmadı.

Oturum Başkanı: Taner TİMUR

Zamanımız bitti. Öğleden sonra da aynı konulara değinilecek. Çok kısa bir söz hakkı daha olabilir.

Ufuk URAS

TÜSTAV'a çok teşekkür ediyorum. Bunun haberini alınca çok heyecanlandım. Bizim için bir aile toplantısı, kendimi Freud'un böyle analiz masası gibi, yani bir insanın rahatsızlığını anlamak için çocukluk dönemine gidilir ya, biz de nerede hata yaptık diye bir türlü masaya yatırıyoruz kendimizi ve bugünden baktığımızda TİP'in kıymetini bilemediğimizi daha iyi görüyoruz. Ama bir zaman kesiti içinde bu tartışmayı yapmak da yanlış. Bir 12 Mart travması yaşadık. Halen biz ne o travma, ne de öncesiyle yüzleşemediğimiz için, ki bugünkü konuşmaların satır aralarında da bunu görüyorum, hâlâ belki bugün yolumuzu bulmakta güçlük çekiyoruz. Bence, haksızlık etmiş olmayayım ama TİP'in kıymetini bilemeyenler 12 Mart'ta duvara çarptılar. Ve bazı tezler iflas etti. Yani Cuntadan medet uman – ismini vermeme gerek yok – tezler iflas etti. Ama buna rağmen biz kendi deneyimimizle bir tür deja vu gibi, hemen hemen aynı insanlarla benzer bir şeyi kırk yıl sonra bir daha yaşadık. Hani Nasrettin Hoca diyor ya “bana damdan düşen birisini getirin” burada herkes dört defa damdan düştü, yine bir defa daha damdan düşüyoruz. O yüzden bu deneyim bana çok önemli geliyor. Hakikaten kendi tarihimize yüzleşmek. Bu açıdan bizim için çok büyük bir fırsat. Çünkü o dönemin derslerini düzgün çıkarırsak 2005 sonrası Türkiye sosyalist hareketinin şekillenmesinde belki aynı yanlışları aynı hataları yapmayız. Buna vesile olduğunuz için bir kez daha teşekkür ediyorum.

Sönmez TARGAN

Türkiye İşçi Partisi'nin, 1960'lı yıllarda Türkiye siyasal mücadelesine, sınıf mücadelesine kattığı çok önemli ve bugün de çok sıcak bir şekilde yaşanan

Kürt sorununu katmıştır. Bu tabuyu yıkmıştır. Ve Türkiye siyasetinin tartışma konusu haline getirmiştir. Ve çok sonraları bir Cumhurbaşkanı'nın ifade ettiği “Anayasal vatandaşlık” kavramını, Türkiye İşçi Partisi daha 1960'lı yıllarda Türkiye halkının gündemine koymuştur. Kıbrıs'ı konuşurken, başka şeyleri konuşurken asıl kendi ülkemizin iç sorunu olan bu çok önemli ve bugün de canlı olarak yaşadığımız Kürt konusunu da gündeme getirmiştir. Bunu da bir katkı olarak sunmak istedim teşekkür ederim.

Oturum Başkanı: **Taner TİMUR**

Biz de çok teşekkür ederiz. Öğleden sonra diğer oturumlarla devam edilecek.

Kolaylaştırıcı: Nihat SARGIN

Bir temsilci arkadaşımız çok özel nedenlerle katılamayacak durumda. Kendisi telefonla bildirmiş. TKP temsilcisi maalesef olamayacak. Bana burada “kolaylaştırıcı” diye bir görev verilmiş. Doğrusunu isterseniz bunun neyi nasıl kolaylaştıracağını bilemiyorum. Konuşmacı arkadaşların çoğu çok yakından tanıdığım arkadaşlardır. Onların beni “kolaylaştırmasını” bekliyorum. Alfabe sırasıyla ilk sıra, Mustafa Yalçın’de. Buyurun.

EMEP: Mustafa YALÇINER

Arkadaşlarım,

Çoğunuz ağabeyim ablamsınız. Hepinize saygılar sunuyorum. Sadun Hoca var, Tarık Ziya ağabeyim var, İleri ağabeyimiz var. Ben tabii genç kalıyorum.

Konumuzla ilgisiz, ama kısaca belki bir iki dakika ayırarak bir söz söylemek istiyorum. Söylenmesi gerektiğini düşünüyorum. Özünde bağlantılı tabii. TİP’in, TİP’i yaratan önceki hareketin, sonra süren mücadelenin belki de karşılaştığı önemli fırsatlardan birisiyle karşı karşıyayız. Tam bir suçüstü durumu var. Ülkedeki makine, derini-derin olmayanı, bütün bir mekanizma tam suçüstü yakalanmış durumda. Mutlaka hakkı verilmelidir. Susurluk ile ilgili yaptıklarımızı çok çok geride bırakmak durumundayız. Herhalde üzerimize düşeni hepimiz yaparsak, Türkiye’de demokrasi, sosyalizm ve barış mücadelesinin önu oldukça açılacak; bir takım tabular yıkılmasa bile sarsılacak, ciddi bir ilerleme sağlanacak. Yapmak zorundayız, kaçamayız, zaten kaçacak yerimiz yok. Çünkü ülkenin en önemli resmi şahsiyetlerinden Orgeneral Büyükanıt, “ben tanırım, iyi çocuktur” diyor. Savunmak zorunda hissediyor. Ordunun, 27 Mayıs’ı bir yana bırakalım, çünkü tüm hiyerarşik mekanizmalar alt üst olmuştu, belki oradan buraya en zayıf durumudur. Korumaya çalışıyor Büyükanıt ama, kendisini işin içine sokuyor. Bütün genişliği ile ele alabilirsek, bu genişliğin hakkını verebilirsek, üzerlerimize düşeni yapabilirsek, teröristin kim olduğu, demokrasinin engelinin kim olduğu, Amerikan planlarının ne olduğu, kimlerin bunların içinde roller üstlendiği her halde ortaya çıkacak; halkların birbirine kırıdırılmak istenmesinin önünü her halde ciddi biçimde kesmenin imkanlarına sahip olacağız. Çok ciddi ve ufuk genişliğiyle ele almak, sorunu sınırlandırarak tek başına Kürt sorunu olarak almamak gereklidir diye düşünüyorum. Tamamen ülke sorunudur, demokrasi sorunudur.

Ve sosyalizmin önünü açma sorunudur diye düşünüyorum ve bu gerçekleşebilir bir durumdur. Çok küçüküz, dağılmışız, zayıfız, belki birazdan onları da konuşacağız, ama bu imkanlar değerlendirilerek herhalde çok güçlenebiliriz. Daha fazla uzatmak istemiyorum.

TİP, hepimizin içinde birleşip buluştuğu, hepimize can veren, yolumuzu açan ilk başlangıç adımı diye tanımlanabilecek ve üstelik konumuza ilişkin olarak bir "ilk"i gerçekleştiren araç. Parlamente'ya ilk katılım. Türkiye'nin tarihinde ilk kez sosyalizm adına, sosyalizmi dillendirerek, onu savunarak, doğru ya da yanlış fazla önemi olmadan, ama onun çeşitli alanlarda fikirlerini, çözüm önerilerini, yapılması gerekenleri içeren soru önergeleri vb. ile parlamente'ya getiren ilk deney. Bir ilk. Ondan önce parlamente'da sosyalizm adına hiç var olunmadı. Bu yönüyle çok önemli; ama bence bundan daha önemli olan bir yönü, yine herhalde ilk kez Türkiye'de açık hareketin sağladığı bir imkandır, işçi hareketi ile sosyalist hareketin ilk kez bir bileşim oluşturma durumudur. İlk kez sosyalizmin birleştiriciliğinde çok sayıda sendikacı ileri gelen işçi önderi bir araya gelmişlerdir. Olmaz denilen yerlerden gelerek –hatta sonra çok başka yerlere giden sendikacıları da sayabiliriz gerekirse– bir bileşim oluşturmuşlardır.

Geçmiş nedir? Geleceğim. Öncelikle belirtmek istiyorum ki, eleştireceğim şeyler de olacaktır. Bir tarihi konuşuyoruz, bunun farkında olarak konuşacağım. Çoğu arkadaşım biliyordur, ben TİP ile kavgalı olanlardanım. Geçmişte böyle oldu. TİP'in içinde başladım, sonra tartışıp kavgaya ettik. Ama şimdi tarihi konuşuyoruz ve ben bunun ayırıcılığına olacağım ve herhalde hepimiz böyle davranmalıyız.

Bugüne ne aktarılabilir, ne tür dersler çıkartılabilir? Bugüne ne katkısı olabilir halen varlığını sürdürmemekte de olsa TİP'in? Bence önemli olan bu. Söylediğim gibi, ilk kez kitlesel düzeyde sosyalizm ile işçi hareketinin ve halkın en azından belirli kesimlerinin yüz yüze gelişidir, bir araya gelişidir TİP. Çok temel bir noktadır bu. Bugün hala işçi sınıfı var mıdır yok mudur, hatta önemli olan emek midir, yoksa sermaye midir değer yaratıcı türünden son noktada neoliberalizmin etkisinden kaynaklanan tartışmaların sürdürüldüğü koşullarda, işçi sınıfı, üstelik sosyalizm ile birleşerek kendini politika sahnesine çıkarmıştır. Önemlidir, çünkü bugün hala sosyalizm adına, işçi sınıfına, sadece arkasını değil her yanını dönüp, sosyalistlik iddiaları ileri sürülmektedir. Ya da hala işçi sınıfı son derece dar ve misyonsuz konumlara, burjuvazinin yedekliğine –ben de başka yönlerden eleştirilebilirim burada, ama söylemeden edemeyeceğim–, örneğin bir Avrupa kıskacına sıkıştırılmaya çalışılmaktadır. Ama TİP bunların ötesindedir. İşçi sınıfı demidir. Sosyalizm adına çıkmıştır. Bir mücadele platformu açmıştır.

Geçmiş nedir? Kuşkusuz 1940'lardaki sendikal harekettir. Daha önceki harekettir. Onun ürünü olarak gelmiştir. Ta Suphi'den başlayan bir birikimin sonucu olarak gelmiştir. O sosyalizm ile işçi hareketinin bileşimi dediğim şey hemen 1960 sonrası "gökten" inmemiştir. Ancak diktatörlüklerin çeperinde

açılan her gedigin yol açtığı gibi, '60 sonrasında da Türkiye'de hem emeğin açık hareketi gelişmiş, hem de ilerici, sosyalist fikirler eskiden daha fazla revaç bulabilmiş, kolaylaştırıcı etken olabilmıştır. Doğal ki geçmişî sıfır olan çok fazla kıymeti harbiyeye sahip olamazdı. Geçmişî ve dayanakları olunca, parlamento, sadece öngörülen bir şey değil, ama katılıp önergeleri, soru önergeleriyle parlamenter mücadeleiy gündemine alabilen bir harekete zemin teşkil edebilmiştir. Bundan sonra –HEP deneyi sayılmazsa– yoktur. Gerçi örneğin bir önceki genel seçimlerde, benim partim Emeğin Partisi, Sosyalist Demokrasi Partisi, DEHAP ve yanı sıra çok sayıda grup ile bir birlik, Emek-Barış-Demokrasi Bloku oluşturmuş, yaklaşık 2 milyon civarında oy almıştır. Çok fazladır. % 6'yı geçmiştir. Yanılmıyorsam %6,2 dir. Türkiye İşçi Partisi'nden fazladır. Ama o başkadır, bu başkadır. Tamam, TİP'in zamanında %10 barajı yoktur, "millî bakiye" sistemi vardır. Artıklar hesap edilmektedir. Benzeri kolaylaştırıcı imkanlar vardır, ama bir de gerçek vardır. TİP'nin buradaki önemini, Türkiye'deki işçi ve sosyalist hareketin gelişimine, en azından başlangıç olma alanında yaptığı ciddi katkıyı görmeden, herhalde bir tartışma yürütülemez.

Bir başka önemli gerçek, bütün bu çevre koşullarının kolaylaştırıcılığında, TİP'in aşağı yukarı sosyalizm adına, sosyalizmden etkilenmiş ne varsa tümünün birleştirebilmiş olmasıdır. Evet sonra içinde tartışmalar baş göstermiş, kavgalar çıkmıştır, birazdan değineceğim, ama başlangıçta olduğu gibi –ki bundan sonrada böyle olur– bir taraftan işçi sınıfının ileri unsurları, sendikacıları, sınıfa yüzünü dönmüş olanlar, diğer taraftan sosyalizmin savunulması yan yana geldiğinde, mutlaka çevresini etkiler ve mutlaka yüzünü az-çok sosyalizme, en azından şöyle bir çevirmiş olanları kendi etrafında toplar, toplamıştır. Bugün benzeri şey yine gerçekleşebilir. Gerçi işçi hareketi çok geriye itilmişti, ama yine de bir kez gerçekleştiğinde, sonuç bu yönüyle benzer olacaktır.

Bunun ötesi tartışmalarıdır. Konumuzu da oluşturan TİP'in parlamento deneyi, aslında TİP'in bir zaaf noktasını da oluşturmuştur. Daha ileriden değeriendirilebilecek, daha da ileriye yürümek üzere ön açıcı olabilecek parlamentoya katılım olanağı gereğince değeriendirilememiştir. Herhalde bir yanıyla işçi hareketinin oturmamışlığının, bugün hala tam aşamadığı bünyesel zaafı taşımasından, bir yandan da sosyalizm adına henüz bir dizi hesaplaşmaların yapılmamış olmasından, TİP ve parlamento deneyimi, içsel bir dizi zaaftan belirli bir tıkanmaya, bir bozuşmaya doğru da ilerleme durumunda olmuştur. Kuşkusuz şu vardır ve 2. Enternasyonal'de de yaşanmıştır: Parlamenter mücadele ve parlamento koltuklarının sıcaklığı baştan çıkarıcıdır, böyle bir yan vardır. Ama bundan ibaret olduğunu söylemek basitlik olur, böyle değildir. Dönemi dikkate alırsak, sosyalizm adına ileri sürülen fikirler, artık bozuşmaya başlayan sosyalizme dair fikirlerdir. 1968 böyle bir bozuşmanın kefareti olmuştur. Türkiye'deki 68, içinde yer aldığım gençliğin radikalizmi bir kefaret olmuştur. Ardından çok uğraşmışızdır yolumuzu tekrar tutturabilmek için. Ama elden gelen bir şey de yoktur. Tarih irade ile ilerlemez; koşullar böyle

getirmiş, böyle olmuştur. Tartışmalar, ayrılıklar da bu nedenle yaşanmıştır. Parlamento'ya yaklaşım, parlamentoda çoğunluk sağlanarak iktidarın alınabileceği fikri üzerine kurulu olmuş, seçimler olduğundan fazla abartılarak davranılmış, iktidarın kaynağı ve başka her hangi şey hesaba katılmamıştır. Bugün örneğin akılların Avrupa'ya "takılması"yla, "güc"ün ve "dinamikler"in orada görülmesiyle, örneğin demokratikleşmede ya da Kürt sorununda yerli-yabancı egemen sınıflara, onların şu yada bu kesimine misyon vehmetmedilmesiyle benzerlikler vardır. O günderde de vardır vehimler, düzene olmadık şeyler vehmedilmiştir. Sonuçta bir tartışma başlamış, bizler itiraz etmişizdir. Devrimci ve heyecanlıyızdır. Gençler heyecan unsurudur. Ve örneğin TİP, mutlaka yapması gerekirken, gençlerin bu heyecanını kucaklayamamıştır. Şimdi de mutlaka gençlik ve heyecanın –üstelik henüz o günkü gibi olmayan heyecanı öncelikle geliştirilerek ve teşvik edilerek– kucaklanması gerekiyor, ancak bugün daha geri bir noktadayız. Oysa o gün TİP, "goşist" demiyordu. Yapmaması gerekirdi. Kucaklaması, yakalanması gerekirdi. Ne olmuştur? Tabii başka tartışmalar, örneğin MDD-Sosyalist Devrim tartışması da vardır, ama tümü birleştğinde, gençler blok olarak başka tarafa gitmişlerdir. Bundan kaçınamamıştır TİP. Suçlu kimdir? Suçlu, her halde deneyimsiz gençler değildir, işçi hareketi hiç değildir. Sosyalizme vehmedilen bir algılayıştır, bir yaklaşımdır. Nereden gelmiştir? Bugün Gorbaçov ile bir noktanın konulduğunu hepimiz biliyoruz. Kruşçev'le başlayıp Brejnev ile süren tartışmalar ve sosyalizmin sosyalizm olmaktan çıkarılmasından gelmiştir. Ve başlangıçtaki "goşizm" tartışması ilerlemiş, "Maocu bozkurt" - "sosyal faşist" tartışmasına varmıştır. Üstesinden gelinebilir miydi? Her halde gelinirdi. Ama tarihsellik öyle ki, üstesinden de getirtmemiştir. Ama şimdi artık bütün yakın tarihi bilenler olarak, uygun davranmak zorundayız. Şimdi artık hala şu tartışmalar sürdürülemez olmalıdır: "Emeğin Avrupası" mı bilmem ne mi? Bu tartışma yok olmalıdır artık. Eskiden parlamento ekseninde oluşan işçi sınıfına ve halka güven eksikliği artık olmamalıdır. Artık işçi sınıfıyla buluşabilmeliyiz. Bu alandaki geriliği aşabilmeliyiz. Örneğin hala grevi süren Serna Seral işçilerinin çadırları başlarına AB üyelik adaylığının önünün açıldığı 3 Ekim'de yıkılmıştır. Yoktur artık Avrupa'da bir şey. Sınıfa saldırı AB ve normlarından da gelmektedir. Buralardan bakılamaz artık. Daha söylenecek çok şey var, ama zaman kalırsa bazılarını daha değinirim.

Son söylemek istediğim, tarihten çıkaracağımız ders; herhalde benzerlerini yaşamak olmamalıdır. Mutlaka öğrenerek, ders çıkararak, üstelik sadece Türkiye'de ve kendi içimizde olanlardan değil, dünya ölçeğinde yaşananlardan ders çıkararak ilerleyebiliriz. Geçenlerde büyük Ekim Devrimi'nin yıl dönümünü kutladık. Çok geri noktalarda kutlanıyor, ama kutladık. Orada da geriye püskürtülmüş olmamızdan öğrenerek, nasıl yıkıldığımızı ve çözümün mutlaka sınıf kavgasında olduğu bilerek, işçi sınıfı ve kurtuluş davasından başka hiçbir şeye inanmayarak, sosyalizmin işçi sınıfı ile birleşmemiş hiçbir halini tanımayarak, burjuva ve küçük burjuva sosyalizmini, tümünü elimizin tersi ile iterek, başta değindiğim fırsatları da değerlendirerek ilerleyebiliriz. Artık burjuva diktatörlükler tarihin o tozlu sayfalarına çoktan gömülmek du-

rumundadır. Yüz yıl önce Ekim Devrimi'nde gömülen, bugün koşulları daha uygunlaşmış olarak, çoktan gömülmeye hazır durumundadır. Nesneyi kastediyorum. Yeter ki biz, özne, öznel, öznel koşullar, bilinç, örgüt gereğince hazırlanabilelim. Hepinize saygılar sunuyorum.

Kolaylaştırıcı: Nihat SARGIN

Teşekkür ederiz. Şimdi sıra ÖDP'yi temsilen Masis Kürkçügil'de.

ÖDP: Masis KÜRKÇÜGİL

Merhaba arkadaşlar. Ben algıladığım kadarıyla, TİP'in parlamentoya girişi ve parlamento mücadelesi ile kendini sınırlayacağım. Birincisi; parlamento sosyalist mücadelede ne ifade eder? Biz uzun zamandır böyle şeyleri tartışmadık, çünkü ufkumuzun dışındaydı. Ama hepimiz biliyoruz ki tarihte eleştirebileceğiniz, sahip çıkabileceğiniz, eleştirerek sahip çıkabileceğiniz çeşitli şekilleriyle diyelim ki, her türlü mücadelede parlamento erişilmesi gereken bir mücadele alanıdır. Eğer kitleler başka türlü bir kurum öne çıkarmıyorlarsa, yani doğrudan bir demokrasi kurumu öne çıkarmıyorlarsa, o takdirde gerçekten parlamentoda güç ilişkilerini yansıtacak bir ağırlığınızın olması ve orada bir mücadeleyi vermeniz gerekiyor. Mücadelenin ayaklarından biri parlamento ama mevzu bu olduğuna göre ben öncelikle bu ayakla kendimi sınırlamaya çalışacağım.

1965 yılında TİP parlamentoya girdiği zaman, parlamento bugün yaşadığımız parlamentodan başka bir anlam ifade ediyordu. Birkaç açıdan farklı anlam ifade ediyordu. Günümüzde mücadele, tırnak içinde sosyal hareketlerle falan daha farklı bir çeşitlenmeye uğradı. Daha zenginleşti denebilir. O gün için aslında sokak dediğimiz alan biraz daha sınırlı gözüküyordu. Sokağın da harekete geçmesi aslında TİP'in parlamentoya girmesinden sonra ortaya çıktı. Birkaç yıl sonra Doğu mitingleri, fabrika işgalleri, grevler vardı, öğrenci hareketleri vs. Ama parlamento 1965 yılı için gerçekten çok şey ifade ediyordu. Ve seçmenini, toplumsal tabanını temsil kabiliyeti bugünkünden çok daha fazlaydı. Hatta diyebiliriz ki 1965'de parlamento, bu milli bakiye nedeniyle de olabilir yani temsil kabiliyeti yüksek bir parlamento olduğu için, herkes orada aldığı oy oranında temsil edildiği için, daha canlı ilişkileri temsil ettiği için çok alımlıydı. Tabii bu faşistler için de geçerli olabilir, yani onlar da sokakta neyi temsil ediyorlarsa iyi kötü orada da onu temsil ediyorlardı. Bugün ise neo liberalizm ortak bayrağı altında toparladınız mı 550'sini bile bir tarafta koyabilirsiniz. 1965-69 parlamentosu, bugünkü veya son 25 yıl ile kıyaslandığında genel olarak ve biz sosyalistler için de özel olarak önemli bir parlamentoydu. Ve buna göre de bir işlevi vardı.

Türkiye İşçi Partisi, 1965 yılında parlamentoya girdiği zaman, sabahki ko-

Türkiye İşçi Partisi Parlamento'da 40. Yıl
panel

nuşmacı arkadaşım da söyledi, şimdi bir arkadaşım da söyledi, arkasında bir gelenek yoktu deniyor. Bazıları İştirakçi Hilmi'ye gönderme yapıyor; Osmanlı Sosyalist Fırkası hiçbir zaman Meclise girmede. Tutanaklarda Çetin Altan'ın ilginç bir sözü var: "Eski Meşrutiyet Meclisinde 1910'da, o devrin sosyalistlerine yapılan gürültü patırdı var aynen bugünün tutanaklarında ben konuşurken ki seslere benzeyen sesler 55 yıl öncede çıkmış". İlginç bir şekilde Fethi Tevettoğlu'nun kitabı bedava olarak dağıtılıyor. Sabahleyin Sayın Mete Tunçay buradaydı. Onunki her halde bedava dağıtılmadığı için o tarihte pek okunmamış ama, herhalde Fethi Tevettoğlu'nun kitabı "bedava sirke baldan tatlıdır" diye okunmuş. Herkes orada fikir beyan ediyor. Ama böyle bir tarihsel deney bence var. Gelenek bugünkü tartışmamız açısından önemlidir; irdelerseniz, değerlendirerseniz sizin için bir şey ifade eder. Sahip çıkmazsanız yaşanmış olan en gelişkin bile ölür gider, çünkü bir bellek ve onun üzerine oturmuş şuur meselesidir bu.

Böyle baktığınız takdirde tabii ki 1965 sosyalist mebuslar öncesiz ve sonrası bir deneyimin muhatabı ve öznesi konumundalar. Sabahleyin ilim irfan sahibi arkadaşlarımız, daha tematik olarak bu durumu değerlendirdiler. Ben de geçerken bir iki noktaya değinmek istiyorum. Yanılmış olabilirim, nazarıma dikkatimi çeken önemli hususlardan biri şudur; dışardan gözüktüğünün veya sanıldığının aksine bu parlamentoyu sosyalist mebuslar sokağa taşımışlardır. Bu parlamentoda Doğu mitingleri konuşulduğu zaman, hiçbir TİP milletvekili geri çekilmemiştir. Fabrika işgalleri konuşulduğu zaman veyahut ta üniversite işgalleri konuşulduğu zaman geri çekilmemişlerdir. Hatta aradan bunca zaman geçmiştir yani garip gerekçeler gösterilerek "bir yerde toplanırsanız orayı işgal etmişsinizdir" gibi, bir takım hukuki gerekçeler de arayaktan neredeyse fiilen desteklemişlerdir. Veyahut da, sanıyorum Sadun Hocamdı örneğin, zaten o grevi, işgali ziyaret etmiş, gelmiş o konu hakkında söz almış konuşuyor. Tarım alanındaki bazı eylemliliklere de nazarı dikkati çekiyor. Yani burada yönelişini, diskurunu eleştirmemiz değerlendirmemiz mümkündür ama kürsüde kelimenin gerçek anlamıyla sokaktan kopuk, mücadeleden kopuk, veyahut da daha da başka bir şey söyleyeyim, kendi dışında gelişen kendinden daha bağımsız olan mücadeleleri de ıskalama veya refüze etme, ret etme gibi bir tutum söz konusu değil. Bu çok ilginç bir şey, yani Türkiye İşçi Partisi'nin kendi tartışma ortamlarında karşı çıktıkları hareketler, siyasi hareketler Mecliste hükümetle bir pazarlık konusu bile yapılmıyor. Tam bu tabiri de kullanmak istemiyorum ama "kol kırılır yen içinde kalır" gibi bir şey de değil bu kesinlikle, bu tür konuları oraya gündeme getirtmiyorlar. Bu ikili ilişki Türkiye İşçi Partisi'nin gelişim dinamiği açısından önemli ve sanıyorum parlamenter mücadeleyi sabahki konuşmamda kısmen tebaruz ettirmeye çalıştım, çok başarılı bir biçimde yürütmüşler. Bir şey kaybedilince kazanımlar da birlikte çöpe gidiyor. Herkes futbol ağzı ile konuşuyor, hoşlanmıyorum ama 3-1 mağlup olmuş olabilirsiniz, puanı kaybettiniz ama bir tane de gol attınız. Attığınız gol de sayılmıyor! Bunun sağlıklı bir yaklaşım olmadığını nınsındayım.

Şimdi ders çıkaracaksak, çıkaracağımız derslerden biri şu; konu eğer parlamento çalışması ise, -hepimiz öyleyizdir ya bende şimdi eleştirecek bir şeyler bulayım, tırtıklayayım diye o gözle okudum sonra bütününe baktım- o şurumuzla, o imkanlarımızla, o geleneğimizle başka ne yapılabilir diye sormak gerek. TİP'in kendi içinde çoğulculuğu yaşatıp yaşatmaması ayrı bir konudur. Bu parlamento çalışmasından farklı bir konudur. Veyahut da TİP'in iktidar formülasyonu, yürüyüşü diyelim ki, önce anti-kapitalist politikaları şöyle yapacak da ondan sonra da tam sosyalist politikalar... bu ayrı bir konudur. Ama eğer parlamentoya girişin 40. yılından bahsediyorsak, namüsaıt ahval ve şeraıt altında yapılan iş büyük bir başarıdır.

Herkesin hatırlayabileceği veya okuyabileceği gibi sokakta gençler dayak verken Mecliste de milletvekillerinin kafaları yarıldı. Yani orada da çiçek vermiyorlar. Bunu da göz önüne almak gerekir. 450 kişilik Mecliste üç el parmakları kadar olduğunuz takdirde bunu fizik olarak yaşamak kolay bir şey değil ama bunu yaşarken bile metinlerde görüyorsunuz, büyük bir özgüven var ve bu özgüvende tırnak içinde sınıf mücadelesine bir inanç var. İki uzlaşmaz sınıfın sürekli altı çiziliyor, yani barikatın hangi tarafında olduklarını her fırsatta belirtiyorlar. Bu sürekli var. Bütün metinlerde var. Bir de sosyalizme varılacağına dair biraz doğrusal bir inanç var. Hani böyle gideriz gideriz bir gün oraya varırız. Tamam onu bırakalım ama bir inanç var. "Siz ne yaparsanız yapın" bunu engelleyemezsiniz diyorlar. Böyle bir inancınız yoksa hiçbir şey yapamazsınız geleceğe dair, sosyalizmin inşa edileceğine dair. Bu ayırt edici bir husus.

Türkiye İşçi Partisi'nin parlamento çalışmasını tek başına bırakmadan onu diğer çalışmaları ile donandırması meselesi, bu ayrı bir tartışma konusu, yeni gelen arkadaşlar olduğu için, sabahleyin söylediğimi tekrar etme ihtiyacını hissediyorum. 1965- 69 parlamentosu, seçimler konuşulacaksa, biz bu konuyu bir kez daha düşünmek durumundayız. "Başarısız", neye göre başarısız? Cumhuriyet tarihini ele aldığınızda mı 69 seçimleri başarısız. Oylarını konsolide etmiş vaziyette. Aynı oy oranını almış olsaydı seçim sistemi 69 seçim sistemi olsaydı, gene iki milletvekili çıkaracaktı 1965'te ve biz bugün, Rasih Nuri'nin dediği gibi, eğer gurubunuz yoksa parlamentoda bir kişi iki kişi değil, tek tek kişiler olaraktan söz alma, önerge verme imkanınız kısıtlı -bütün bu görüşmelerde önergelerle vs. büyük miktarda pozisyon alınmış. Bütün bu gedikleri bulma işini çok iyi beceriyorlar, onu size söyleyeyim. Kendi payıma bu parlamenterliği yaparken benim şu andaki yaşımdan daha genç olan insanların aradan gedik bulup da kürsü alıp o kürsüyü amiyane tabiri ile bir mücadele alanı olarak kullanmalarını takdir etmemek mümkün değil.

1969 sonrası başarısızlığı seçim sonuçları itibarıyla değil parlamenter mücadele açısından değil başka bir açıdan ele almak gerekir. Son bölümde de biraz ona değineceğim. Esas problem şudur: Aslında TİP, bir başka dönemin imkanlarıyla, bilgisiyle kurulmuş olan bir partidir. Sosyalizm açısından bu görülür, dünyanın gelişimi açısından bu görülür. Bir bakıma 2. Dünya Savaşı

sonundaki 30 yıllık refah döneminin içinde, o büyümenin içinde var olmuş olan bir partidir. Ve bütün donanımı da büyük miktarda buna göre oluşmuş. Siyaset alışkanlıkları, ideolojik alışkanlıklar da o gün soldaki egemen yapıya uygun –ben bunu benimsediğim için değil ama vaki olan bu olduğu için söylüyorum. İyidir kötüdür o ayrı hikaye. Ancak bir şeye dikkat etmek gerekir, 1969, 12 Mart ve birkaç yıl sonra da dünya ekonomik krizi ve dünya bambaşka bir yöne gidiyor. Tabii burada eşitsiz ve bileşik gelişim yasası var. Bazı ülkelerde üç yıl önce, bazı ülkelere beş yıl sonra. Dünya bir değişime gidiyor ve bizdeki bu değişim, sıkışma sinyalleri de, Türkiye İşçi Partisi'nin kurucularının, yöneticilerinin –veya o kuşağın da diyebiliriz–pek kestiremediği bir ortamda şekilleniyor. Dolayısıyla, beklenmedik patlamalar ortaya çıktı. Yani bu öğrenci hareketini başka bir biçimde kavraya bilirmiydi? Başka bir zihniyet lazımdı. Dünyanın başka bir yerinde kavranmış mıdır bilemiyorum. Burada bir dönüşüm vardı. Bu dönüşümü görmek gerekir; bu nesnel dönüşümü kavrayan öznal bir hazırlığınız yoksa o takdirde sizi sarar götürür. Bizim karşılaştığımız aslında dünyanın bir çok ülkesindeki sosyal veyahut da siyasal hareketlerin karşı karşıya kaldıkları sorunlardan farklı bir şey değildi. Ondan sonra bir arayış ortaya çıkmıştır.

Eğer gerçekten Türkiye sosyalist hareketi anti kapitalist, anti emperyalist çoğulcu ve eklenecek bir dizi anti militarist vs. bir zeminde yeniden var olacaksa bu deneyimden çok şey öğrenmelidir. Türkiye İşçi Partisi'nin parlamento deneyi, bütününde yürüttüğü faaliyet o dönemdeki entelijansyanın konumunun da bir bakıma üstündeydi ve olabileceğinin azamisiydi. Ama sadece parlamento faaliyeti ile sosyalist siyaset yapılmıyor. Bitirirken son bir kez belkide sorunuza açıklayacak bir örnek vermek istiyorum. Mehmet Ali Aybar, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 20. yılı vesilesiyle söz alıyor. Böylesine insani bir konuda söz alırken “açlığa, işsizliğe, cehaletin karanlığına, sağlıksız ve nükleer bir savaşta her an yok olma tehlikesi ile karşı karşıya yaşamaya mahkum ediyorlar insanları, insanlar insafsızca sömürülüyorlar, hale siyasi felsefi ve dini inançlarından dolayı, konuştukları dil ve derilerinin renginden mensup oldukları ırktan dolayı insanlar eziliyorlar, horlanıyorlar ve kitlelerce öldürülüyorlar” diyor ve “artık siyasi demokrasi, ekonomik ve sosyal bir özlük kazanırken daha dolu bir nitelik kazanmaya başlamıştır. Bu gün temel özgürlükler artık iş isteme hakkı, asgari ücret hakkı, okuma hakkı, sağlık hakkı, konut hakkı, ücretli tatil hakkı gibi bir takım sosyal hakları da kapsamaktadır. İnsan hak ve özgürlükleri, insanların tüm yabancılaşmadan kurtuldukları gerçek sosyalist demokrasiye gerçekleşecektir” diyor. Bu bence Türkiye İşçi Partisinin parlamento çalışmasında gerçekten her fırsatı kendi amacı doğrultusunda ne kadar iyi kullandığı açısından anlamlıdır. Teşekkürler.

Bizde arkadaşımıza teşekkür ediyoruz. Şimdi sıra SDP'nin temsilcisi olarak Veysi Sarısözen'de.

SDP- Veysi SARISÖZEN

Merhaba arkadaşlar.

Ben Türkiye İşçi Partisi'ne 1963 yılında girdim. Yanılmıyorsam giriş kartım, Rasih Nuri İleri'nin arşivinde duruyor. Kendisi bana söylemişti. Türkiye İşçi Partisi gökten zembille inmedi. Tabii bu söz söylenince acaba bunu TKP mi kurdu? Elbette değil. TİP'nin ortaya çıkış koşulları Türkiye işçi sınıfı hareketinin uzun yıllardan sonra yükseliş döneminin eseridir. Parti kurulmadan önce 200.000 kişilik Saraçhane gösterisi yapılmıştır. Ve Fukara Tahir'in ünlü *Yalınayak Meclise Yürüyüş* hareketi vardır. Fukara Tahir Yapı-İş Sendikası'nın Başkanı idi, daha sonra onu öldürdüler. Derken Ereğli'deki gösteriler ve parti bir grup sendikacı tarafından kuruldu. Bu günün kuşakları sendikacı dendiği zaman tedirgin olabilirler. Onları pek beğenmiyorlar. Fakat unutmamak gerekir ki o sendikacıların arasında örneğin, bir Üzeyir Baba vardı, Üzeyir Kuran. Üzeyir Kuran öyle bir insandı ki, o 1900'lü yılların başındaki *Tramvay Grevinin* örgütçülerinden biriydi. Türkiye işçi sınıfı hareketinin sürekliliğinin bir ürünü olarak kuruldu Türkiye İşçi Partisi. Yapay bir örgüt değildi. Bizim daha sonra defalarca oluşturduğumuz çeşitli guruplara benzer, bazı insanların bir araya gelerek ideolojik, politik, örgütsel meseleler konusunda anlaşmak suretiyle oluşturdukları guruplardan son derece farklıydı, organik yaşayan canlı bir varlık olarak kuruldu. O nedenledir ki biz bugün hâlâ Türkiye İşçi Partisi'nden söz ediyoruz. Bu parti bugün yok. Türkiye İşçi Partisi'nin Parlamente'ya girişinin 40. Yılı çok önemlidir çünkü işçi sınıfının temsilcilerinin sosyalistlerin parlamente'ya girmesi rejim açısından öyle bir tehlikeydi ki, Türkiye gibi bir ülkede bugün % 10'luk bir baraj konmuştur. 1965 seçimlerine girerken ben TİP'in Zeytinburnu İlçe Sekreteriydim. Yaşadığım için söyleyeyim, Allah selamet versin bizim ilçe başkanı yaşıyor mu yaşamıyor mu bilmiyorum. Cemal Güner adlı eski bir felsefe öğretmeni idi ilçe başkanımız. Bir Kürt arkadaşımızdı. Yüzünde bir şark çibani vardı. Öğretmenlikten atılmıştı ve bir teneke fabrikasında yarı ortak, yarı işçi olarak çalışıyordu. İkimizin dışında bu ilçede o sıralarda başkada aydın yoktu. Zeytinburnu ilçesinin tüm üyeleri işçilerden meydana geliyordu. Üstüne üstlük bu işçiler geçmişte şu veya bu şekilde sosyalist hareketi içinde yer almış işçilerdi. Birkaç tanesinin ismini vermek istiyorum. Bunlardan bir tanesi Hüseyin Kazancı'ydı. Hüseyin Kazancı Vatan Partisi'nin kurucu üyelerinden biriydi, tekstil işçisiydi. Abdullah Tamboğa böyle bir işçi arkadaşımızdı, Mehmet Ülker böyle bir işçi arkadaşımızdı. Tabii bizde alışagelmış biçimde partilerin tarihi daha çok ünlü isimler üzerinden anlatılır. Oysa ki bütün o ünlü isimler, partinin tabanında ve ara kademelerinde çalışma yürüten fedakar

emekçilerin yarattığı sonuçlarıdır. Birbiriyle karşı karşıya konmayacak iki önemli unsurdur. Ünlüler ve ünsüzler. Bu ünsüzlerin içinde çok geniş bir yelpaze söz konusuydu. Kürtler vardı, Ermeniler vardı, Yahudiler vardı. Sordum kimseden haber alamadım. Örneğin bir Zaven Biberyan vardı, örneğin Kumkapı'da çalışan bir Nişan Degirmenci vardı. Onu da öldürdüler. Burada Moris Gabaya ağabeyimizi gördük çok sevindim. Parti demek ki hem işçi sınıfına dayanıyordu hem de kendiliğinden enternasyonalist bir partiydi. Bu iki özellik gerçekten büyük bir önem taşımaktadır. Yalnız Türkiye İşçi Partisi'nin 40 yıl önce parlamentoya katılımı bizim Marksist teorimiz ışığında ele almaya kalktığımız zaman ortada bir eksiklik var sanırsız. Çünkü biz biliriz ki Marksist Leninist Partiler parlamento çalışmalarını esas olarak parlamento dışı devrimci mücadelenin ona bağlı kıldıkları bir unsur olarak görürler. Bu şemayla değerlendirildiği zaman, bir çırpıda biz bu partinin bir yanının eksik olduğu kanısına kapılırız. Oysa ki TİP, işçi sınıfına dayanıyor olmakla birlikte, yapısı enternasyonal karakter taşıyor olmakla birlikte pek çok yöneticisi sosyalist ve hatta geçmişte TKP üyesi olmakla birlikte, bu parti bir Komünist Parti değildi. Bu parti doğrudan doğruya o günün şartlarında, parlamento içinde işçi ve emekçi sınıflar adına muhalefet misyonu ile yüklenmiş bir partiydi. Bir ara biz, malum tartışmalar esnasında 1968-69 yılları içinde, Türkiye İşçi Partisini proletaryanın devrimci öz örgütü haline getirmeye kalktığımızda, Murat Sarıca bana dedi ki "Veysi, bu otobüs, buna kanat takmaya çalışırsan uçmaz!" Uçmadı da zaten. Kanat da takılmadı. Çünkü bizim elimizde aslında kanat da yoktu. O halde burada temel eksiklik, henüz bir tür sivil dikta rejiminden, ardından da bir darbe rejiminden çıkmış Türkiye'de yasal bir partinin, parlamentoya katılmış bir partinin kendi başına, yalnızca ona dayanarak Türkiye'de devrimci süreci ileriye götürmesinin mümkün olmadığını kavramaktı. Bunu kavrayan parti yöneticilerinin olduğunu ben biliyorum. Fakat örneğin Mehmet Ali Aybar'ın üç ciltlik *TİP Tarihi* adlı kitabını okuduğum zaman, ben orada bizde yanlış izlenim uyandıran izlenimin nereden kaynaklandığını çok iyi anladım. Mehmet Ali Aybar yetişkin bir liderdi, Komünist Partisinin üyesiydi, fakat onun Türkiye İşçi Partisi'ne yaklaşımı o kitapta sadece parlamentodaki faaliyetler ve parti içindeki tartışmalar biçiminde sergilenmiştir. Hiç kuşkusuz Aybar ve onun arkadaşları, Anadolu içinde kentlere köylere giden propaganda faaliyeti yapan insanlardı. Fakat açık bir gerçek var ki, parlamento içinde harcanan enerji, örgüt çalışmalarında ve kitle çalışmalarında bire bir yansımamıştır. Bu kolay kolay da yansıyamazdı Türkiye İşçi Partisi'nin en büyük zaafı kendisinin içinde değildi, kendisinin dışındaydı. En büyük zaaf Türkiye Komünist Partisi'nin son derece zayıf olmasıydı. Hemen hemen ortada olmamasıydı. Bu parti sadece mevcudiyeti ile yok olmamakla kalmamıştı aynı zamanda bir dizi tarihsel nedenle Türkiye topraklarında kök salmış bir geleneğin temsilcisi de olamadı. Bunun birinci nedeni Mustafa Suphi ve arkadaşlarının İstiklal Savaşına katılmasının Kemalistler tarafından önlenmesidir. Eğer TKP, İstiklal Harbine gerçek güçleri ile katılabilseydi, o zaman bu parti Türkiye Cumhuriyetinin kurucu politik ögesi olacaktı. Bu öyle bir gelenek yaratacaktı ki onu sökmek mümkün olmayacak-

tı. Fakat bu cinayet sayesinde ki Türkiye Komünist Partisi "ulusal" kimliği ile ortaya çıkmadı. Onun en büyük özelliği Sovyetler Birliği ile, SBKP ile, Komintern ile bağı olarak kaldı ve bu durum da egemen güçlerin anti-komünist propagandasına çok ciddi olanaklar verdi. İkinci büyük talihsizlik ama belki de halkın talihî Türkiye'nin 2. Dünya Harbi'ne girmeyişidir. Eğer Türkiye 2.Dünya Harbi'ne Müttefikler safında girmiş olsaydı TKP, bu savaşın seyri ne olursa olsun Nazizme karşı anti-faşist mücadele hareketi içinde çok ciddi bir rol oynayabilecekti ve o durumda savaş sonrasında kurulacak olan demokratik hayatın kurucu bir ögesi olarak tarih sahnesinde yerini almış olacaktı. Bu da gerçekleşmedi. Ondandır ki arkadaşlar Türkiye İşçi Partisi kurulduğu sırada bu memleketin topraklarında komünistler TİP gibi bir partiye yarayacak meşruiyet temelini henüz hazırlamış olmaktan çok uzaktılar. Ondandır ki örneğin 40 yıl önce partinin parlamentoya katıldığı sırada bu ülkenin içişleri bakanı, Türkiye İşçi Partisi'nin komünistliğini, demokratik santralizm ilkesini benimsiyor olmasını bir kanıt olarak kullanmak suretiyle yapmıştır. Bu parlamentoda uluslararası komünist hareketin toplantıları ile, bunların metinleri ile partinin metinleri arasında mukayeseler yapılmıştır, dizginsiz anti-komünizm yani bizim hiçbir zaman zayıflatamadığımız anti-komünizm Türkiye İşçi Partisi'nin gelişmesine karşı muazzam bir baraj haline getirilmiştir. Dünyanın hiçbir çok partili demokrasisinde "demokratik santralizm ilkesini benimsiyorsun o halde komünistsin, madem ki komünistsin o halde Moskova ajanısın" türünden bir iddia yapılamaz. Basit bir örgütsel ilkeden bir partinin komünistliğinin çıkarılabilmesi için ortada bir eksiklik olmalıydı; bu eksiklik Türkiye Komünist Partisi'nin eksikliğidir. Sözlerimi bağlıyorum. Ve elbette partinin 40 yıl önce parlamentoya katıldığı halde bundan çok daha büyük başarılar elde edemeyişinde, onun parlamentoya katılmasını küçümseyen ideolojilerin büyük bir önemi vardır. Bunun da başında Türkiye'de askeri darbe ile ilerici reformların yapılacağını iddia edenlerin tutumu gelir. Bu Yön ve çevresidir. Onlar parlamentoya katılan Cumhuriyet Halk Partisi'ni aklarken parlamentoya katılan Türkiye İşçi Partisi'ni parlamentarist parti olarak küçümsediler. Çünkü TİP 1965'te parlamentoya katıldığında cunta yoluyla devrimci projeler büyük bir darbe aldı. TİP'nin varlığı ve parlamentoya katılması cuntacı çizginin alternatifini yarattı. Bu alternatifini yıkmak için böylesi bir ideolojik savaş açılmıştır Türkiye İşçi Partisine ve şartlar, dünya şartları Türkiye'nin içinde bulunduğu bölge, bu bölgede, Afrika'da, Orta Doğu'da meydana gelen bir dizi askeri darbelerin etkileri bunların yarattığı hayaller, Türkiye İşçi Partisi'nin zayıf olan güçlerinin direnmesini de büsbütün zayıflatmıştır. 40 yıl önce parlamentoya katılmaktan bugün geriye ne kaldı dersiniz, bugün geriye biz kaldık ve halimiz de ortadadır. Türkiye İşçi Partisi'nin düzeyine gelinememiştir hâlâ. Çünkü Kürtler kaybedilmiştir. Aleviler kaybedilmiştir. Ermeniler kaybedilmiştir. Geriye biz kalmışızdır. Bunu aşabilmek için yeniden geriye doğru dönüp Türkiye İşçi Partisinin mirasını bir kez daha hatırlamak oradan esaslı dersler çıkarmak yararlı olacaktır.

Teşekkür ederim.

Türkiye İşçi Partisi Parlamento'da 40. Yıl Paneli

Biz de teşekkür ederiz. Buradaki listeye göre 20 dakikalık çay molası var. Molaya kadar soru sorma imkanı olacaktır. Soru soracak arkadaşlar, maalesef seyyar mikrofonun pili bittiği için buraya kadar gelmeleri gerekecektir. Sorularınızı bekliyoruz Buyurun.

(Soru Soranın İsmi Anlaşılmıyor)

Sabahki yönetici ağabeyimizden, anlayamadığım bir ifade duydum önce onu eleştirmek istiyorum. Birkaç defa “halk sınıfı” ve “halk sınıfları” diye tabirler kullandı bunu anlayamadım. Açıklama yapmasını isterim. Bir diğer sorum Veysi Beye. Hepimizin bildiği gibi Türkiye işçi sınıfı tarihine altın harflerle yazılan 15-16 Haziran direnişi var. Bu direnişin MDD’ciler üzerindeki etkisi nedir? Bir de parlamentodaki TİP milletvekillerinin parlamentoya katkısı nasıl olmuştur?

Veysi SARISÖZEN

Sanıyorum birinci sorunun muhatabı ben değilim. Arkadaşlar; 15-16 Haziran Türkiye tarihindeki işçi sınıfı eylemleri içinde müstesna bir eylemdir. Bu yarı yarıya bir ayaklanma halidir. Eğer sıkıyönetime rağmen 5-6 gün daha sürseydi, Türkiye’deki işçi sınıfı hareketinin gerek sendikal temeli ve gerekse politik temeli olağanüstü güçlenmiş olurdu. Bu Türkiye’de çok önemli bir dönemeçtir. Biz bir daha böyle bir 15-16 Haziran yaşamadık. 15-16 Haziran’ın MDD’ciler üzerinde nasıl bir etki yaptığını ben söyleyemem çünkü o sıralar ben MDD’ci değildim. Ama benim üzerimde çok büyük bir tesir yaptı. Ben 15-16 Haziran’da içeri girdim. Sendikacı arkadaşları yakından tanıdım. O günden sonrada işçi sınıfı hareketi içinde ne kadar sınırlı görüşlere sahip olursa olsun bu sınıfı örgütleyen insanların, bu sınıf dışı sosyalistlerden çok daha işlevli olduğunu anladım. Günümüzün sendikalarından çok farklıydı o dönemin sendikaları. Ve orada Kemal Türker’in, diğer arkadaşların konumlarını çok iyi biliyorum. Elbette onların da zayıflıkları vardı. Fakat biz çok doktriner nedenlerle bu sendikacı gurubunu ciddiye çok küçümsedik. Meşhur bir 53 cü maddesi vardı Türkiye İşçi Partisi’nin, o maddeye ben daha çok genç yaşlardayken, tanıdığım insanlar aracılığıyla itiraz ederler arasındayım. Neredeyse partiden atacaklardı beni. Cemal Hakkı Selek uyarmasaydı ben ikinci imzayı atacaktım. Ve partiden de gitmiş olacaktık. O zamanlar partiden insanları atıyorlardı. ÖDP, SDP gibi değil yani. 15-16 Haziran içinden çok esaslı kadrolar çıkmıştır. Sendikacılar istisnai bir rol oynamıştır ama asıl işleri hareketin yükseldiği sırada fabrikalardan çıkan fiili önderler oynamıştır. Bunlardan bir tanesi aramızdadır. Mehmet Karaca arkadaş. O zaman ünlü sendikacı değildi. Yanılmıyorsam İmam Hatip mezunu da bir arkadaşır. Daha sonra komünist oldu tabii. Ama onu 15-16 Haziran ya-

rattı. Yanılmıyorsa Otosan fabrikasının temsilcilerinden bir tanesiydi. Böyle çok sayıda işçi lider ortaya çıkmıştır. 1970'li yıllardaki işçi sınıfı hareketinin aktifleşmesinde bu arkadaşların- bunlar çok değişik partilere dağıldılar, sadece TKP ve TİP değil, diğer sol guruplar arasında da yerlerini aldılar- çok büyük bir rolü vardır.

Yunus NİZAM

Veysi Sarısözen 15-16 Hazirana değindi onu daha sonra konuşacağım. Sabahki oturumda konuşan arkadaşlar Türkiye İşçi Partisi'nin 1969'da aynı oyu alıp ta niçin aynı sayıda parlamentoya giremediğinden bahsettiler. Benim esas üzerinde duracağım üç veya dört temel nokta vardır. Onlardan birincisi; TİP, 1969 yılı seçimlerinde gerçekten işçi ve emekçilerin, sendikacıların ve ona gönül vermiş işçilerin dışında parlamenter sistemi yürütecek kadroları çok zayıflamıştı. Ben bu dönemde parti disiplininin çok zayıfladığını düşünüyorum. Koskocaman İstanbul'da seçimlere 14-15 kişi ile hazırlandı. İkincisi; Türkiye İşçi Partisi 1969 seçimlerinde Türkiye'deki Alevilerin oyunu kaybetti. En az 8-9 milletvekili Alevilerin ağırlıkta olduğu Birlik Partisine gitti. Onlar da hemen sonra Adalet Partisi'ne geçtiler. Üçüncü olarak; İstanbul, İzmir ve Ankara'da -daha az olmak üzere- gayri-müslimlerin en azından % 50'si daha önceleri TİP'ne verdikleri oyu, 69 seçimlerinde vermediler. Ben Şişli, Beyoğlu, Beşiktaş ilçelerini hatırlıyorum Kadıköy'ü hatırlıyorum o dönemlerdeki oylara baktığımız zaman oradaki gayri-müslim oylarıyla maalesef... 1964'de Türkiye'de yine Rumları, Ermenileri, Yahudileri tasfiye etme hareketiyle bu da zayıfladı. Bunlar çok önemli noktalar. 1969 seçimlerinde partinin başarısız olmasının altında yatan nedenler büyük oranda bunlardır.

15-16 Hazirana Veysi arkadaş değindi. Şu karıştırılmasın, 1969 veya 2. TİP döneminde 15-16 Haziran başladı. Pardon 4. Büyük Kongre'den sonra TİP hareketi ve işçi sınıfı hareketi büyük bir aşama gösterdi. Ve bu dönemde fabrikalardan işçi liderleri çıktı. Ve bunların hepsi DİSK'in gelişmesinde büyük rol oynadı. Ben de bunlardan biriyim. Övünmek istemiyorum ama ECA Pres Döküm'de baş temsilciydim. Kısaca biz bu güzellikleri değerlendiremedik. Hata yine bizde diyorum. Bunun çeşitli nedenleri var uzun uzun tartışmaya gerek yok. Halimiz meydanda.

Kolaylaştırıcı: Nihat SARGIN

Biz de teşekkür ederiz arkadaşımıza açıklamalarıyla yardımcı oldu. Ama gördüğüm kadarıyla burada herhangi bir soru yok.

Masis KÜRKÇÜGİL

Bir cümle söylemek istiyorum. 1969 seçimleri ile ilgili. Arkadaşlar bir araştırma var yanlış hatırlamıyorsam. Bu araştırmaya göre 1969 seçimlerinde Türkiye İşçi Partisi'nin oylarının toplumsal bileşimi daha emekçi. Böyle ilginç bir tespit de var. Beğeniriz veya beğenmeyiz ama tek bir ölçüt kullanamazsınız. Bu da değişik bir ölçüt.

(Soru Soranın İsmi Anlaşılmıyor)

TİP'in kurulmasıyla beraber, 45 yıllık bir bunalımdan dolayı ilgi gördü. Halkın deyimiyle sarılacak bir dal aranıyordu. İşçi Partisine sarıldı halkımız. Bu ne emekçilerin emekleriyle ne de sosyalist bilinçin gelişmesi nedeniyle oldu. Halkımız arayış içinde yöneldi İşçi Partisine. Ama İşçi Partisi gerçekten de 1965 seçimleri ile birlikte muazzam bir ilgi topladı halkın üzerinde. İşçi Partisinin çalışmalarını, solcu olan da beğeniyordu, solcu olmayan da beğeniyordu. İlginç bir hava yaratılmıştı memlekette. Yani böyle bir toparlayıcılık vardı başlangıçta. Ama gel gelelim bu potansiyeli kendi elimizle de yitirmedik mi yani. Neden hemen birbirine düştü 3 sene geçmeden, neden ayrılıklar çıktı, bu duygusal hal içinde neden birlik olamadılar gücü neden koruyamadılar. Ne oldu? Halkın nazarında küçüldü İşçi Partisi. Bu maalesef böyle oldu. Eğer İşçi Partililiğini İşçi Partisi gibi gereğiyle sürdürebilseydi, ayrılmadan birbirine düşmeden sürdürebilseydi ulusal oyları alabilseydi Mecliste yine aynı biçimde yerlerini alabileceklerdi. Her bir milletvekili 20-30 bin oy alıp seçilebilecekti. Ama bu potansiyel çabucak gitti elimizden. Bunu da böyle kabul etmemiz gerekiyor sanıyorum.

Gültekin UÇAR

Üç tane sosyalist partinin temsilcisi kürsüde. En son parlamento ile ilgili partilerinin bir çalışması oldu mu? Herhangi bir yasayla ilgili, en son böyle bir çalışmayı ne zaman yaptılar merak ediyorum?

Kolaylaştırıcı: Nihat SARGIN

Bu soru üç partiye de sorulmuş oluyor buyurun.

Masis KÜRKÇÜGİL

Mustafa diyor ki soruyu anlamadım. Parlamentoda değilken nasıl bir çalışma yapılacak diyor.

Gültekin UÇAR

Bu üç partinin, parlamento çalışmaları ile ilgili her hangi bir çalışması oldu mu? Parlamenter çalışmayı değerlendiren veya herhangi bir soru önergesi konusunda yaptığı alternatif bir çalışma oldu mu diye soruyorum.

Masis KÜRKÇÜGİL

Ben başlayayım o zaman. Değerli arkadaşım, önerge üzerine parlamento dışındaysanız yapacağınız bir şey yok. Sen bu dersi çalışmamışsın. Bu kitap-tan sana hediye edecekler. Okuyacaksın. Çünkü karar haline getirirsen önerge red edilmişse. Zaten Türkiye İşçi Partisi'nin de hazırladığı önergeler red ediliyor. Okumamışsın sıfır. Genellikle red ediliyor. % 99'u red ediliyor. Biz şimdi kimin önergesi hakkında çalışma yapacağız. Meclisin aldığı bir karar aslında çoğunlukta olan iktidar partisinin aldığı bir karar. Bu ne demektir? Hükümetle birlikte bir karar ortaya çıkıyor, ister istemez onun hakkında bir fikir beyan ediyorsunuz. Ama Meclisin gündelik faaliyeti içinde yer alıp oradan bir gedikten istifade edip onu deşifre etme imkanına maddeten sahip değilsiniz. Bunu ne ben yapabilirim, ne Veysi yapabilir, ne de Mustafa yapabilir.

Kolaylaştırıcı: Nihat SARGIN

Benim aklıma şöyle bir şey geldi. Türkiye'de 1963 yıllarında başladı siyasal parti yasası hikayesi. İlk görüşler çıktı ortaya ama durduruldu. Ama o arada Türkiye İşçi Partisi bunun tüm maddelerini, işte şundan doğru değildir bundan doğru değildir diye bir broşür halinde toplayıp verdi. Bunun daha sonra bize, 1965 seçimleri olduğu zaman, çok yardımı oldu. Belki söylemek istediği böyle bir şeydir.

Masis KÜRKÇÜGİL

Bu gibi şeylerde, çeşitli konular üzerine kendi demokratikleşme planınızı hazırlıyorsunuz ve o zaman mevcut yasalara karşı eleştirinizi birlikte sunuyorsunuz.

Gültekin UÇAR

Meclis'te değildi ama TİP kocaman bir kitap halinde, Türkiye'nin ekonomik politikasına ait kitap yayınladı.

Masis KÜRKÇÜĞİL

O ikinci TİP. Böyle bir gündem olursa onu da konuşuruz.

Gültekin UÇAR

Ama, düşünün iktidarda değildi. Meclis'te değildi ama kocaman bir kitap halinde yayınlandı.

Masis KÜRKÇÜĞİL

Şimdi bu propagandaya girecek ama Emeğin Partisi'nin de, SDP'nin de, Özgürlük ve Dayanışma Partisi'nin de örneğin krize karşı, asgari ücrete karşı, işsizlik konusunda bizim de görüşlerimiz.... Bunlar beğenilir veya beğenilmez ama zaten bir sosyalist bir parti, tabiri caizse, yalnızca istemezükçülük ile hareket etmek durumunda değildir. Aynı zamanda şu andaki güç ilişkileri içinde makul çözümler de üretmek durumundadır. Bu iş sosyalizmde olur diyorsunuz ama grev olduğu zaman da kaçmıyorsunuz. Grevi de yapıyorsunuz yani. Sendikal mücadeleyi de veriyorsunuz. Onun gibi anlamlı reformlar peşinde hepimiz koşuyoruz muhakkak ki.

Kolaylaştırıcı: Nihat SARGIN

Arkadaşlar maalesef ki vaktimiz doldu.

Zülfü DİCLELİ

141-142 ile ilgili olarak Anayasa Mahkemesi'ne gidildiğini hatırlamak lazım. Bir oyla kaybedildi.

Kolaylaştırıcı: Nihat SARGIN

Ama Anayasa Mahkemesine gitmesi için Meclis'te olmanız gerekir. Meclise insan soktukda ondan sonra. Niyazi Ağırnaslı, bağımsızdı. TİP'e üye oldu. Ve bir kişiye sahip olduğumuz için baş vurma imkanı elde ettik. Üstelik çok kısa bir zamanda 15-20 gün içinde yaptık.

Mustafa ATALAY

TÜSTAV Yönetim Kurulu, Erden Akbulut, Gültekin Uçar ve bana, bu etkinliğin hazırlanması görevini vermişti. Bu görev paylaşımında da TİP'li parlamenter ağabeylerimle ilişki kurmayı ve genel duyurunun ilan ve vb. çalışmaları da ben üstlenmiştim. Bu noktada belirlenen parlamenter ağabeylerimizin katılımında eksiklik var. Bunların gerekçelerini duyuracağım. Önce Çetin Altan ile başlayacağım. Kendisi Köyceğiz'de bulunuyordu. Bundan bir ay önce oradan aradım. "Çok iyi düşünmüşsünüz, aferin size tabii gelirim" dedi. Sonra bundan 10 gün önce katılımını nasıl örgütleyeceğimizi planlamak için İstanbul'daki evini aradığımda, programı okuduğumda birden bire sinirlenip "ben gelmeyeceğim, zaten bunları yazıyorum, Türkiye'de Marksist yok zaten" diyerek reddetti. Kemal Nebioğlu ağabeyimiz, bildiğiniz gibi bir iki ameliyat geçirdi. Rahatsız ve bu nedenle katılamıyor. Yusuf Ziya Bahadınlı ağabeyimiz çok katılmak istedi. Fakat prostat ile ilgili bir sorunu çıktı. Bu tedavisinin çaresini Türkiye'de bulamadı. Ve Almanya'daki dostları ona bir doktor randevusu aldılar. Almanya'ya gitti. Yusuf Ziya Bahadınlı, konuşmasını yazıya dökerek verdi. Bunu size sunacağız. Şaban Erik ağabeyimiz bu konularda çok titiz birisidir. Ancak iki gün önce arayarak, çok rahatsız olduğunu eğer bu toplantıya katılırsa rahatsızlığının daha da artabileceğini belirterek herkesten özür diledi ve toplantıya başarılar diledi. Bende bu eksiklikler için sizlerden özür diliyorum. İyi günler.

Kolaylaştırıcı: Turhan SALMAN

Teşekkürler. Hoş geldiniz. Beni az tanıyorsunuz. Önce kendimi tanıtayım. *Türkiye İşçi Partisi Parlamantoda* kitabını hazırlayan kişiyim. Yazarları burada; ben sadece onların sözlerini aktarmaya çalıştım. Emeliğim son derece sınırlı. Ben konuşmalara çok fazla müdahil olmayacağım. Daha önceki oturumlardan izleyebildiğim kadarıyla konuya ideolojik bakıldı. Öyle de bakılması gerekiyor. Ama şimdi parlamenterler konuşacağı için işin biraz da politik yanıyla, yani Türkiye İşçi Partisi'nin, Türkiye politikasına etkilerini dikte alarak tartışmanın yararlı olacağını düşünüyorum. TİP gerçekten Türk parlamento tarihinin en önemli partisi bana göre. Partilerinden biri değil, partisi. Ve parlamentoya girdiği 1965-69 dönemi, sayın milletvekilleri de gayet iyi hatırlayacaktır çok nitelikli insanların bir araya geldiği çok önemli bir dönem. Yanlış hatırlamıyorsa 12. Dönem oluyor.

Tarık Ziya EKİNCİ

Bize verilen karnelerde 13. Dönem yazıyor.

Kolaylaştırıcı: Turhan SALMAN

Neyse efendim. Türkiye İşçi Partisi'nin 14 milletvekili ile verdiği mücadele bana göre hiç azımsanacak, küçümsenecek bir mücadele değil. Yapılması gereken bir mücadeleydi. Onun da layıkıyla yapıldığını düşünüyorum. Bu partinin açtığı yoldan kendisine yol bulmuş başka partiler de var. 1965 yılında Bülent Ecevit, CHP içinde silik bir tipken birden bire partisinin başına geçip, solun hamisi gibi görünmesinin temelinde Türkiye İşçi Partisi'nin mirasına konmasının yattığını düşünüyorum. 1973 seçimlerinde aldığı başarının temelinde TİP'in 1965-69'da parlamentoda verdiği mücadelenin bence büyük payı var. Yine bu parlamentoda Türkiye İşçi Partisi'nin varlığıyla ortaya çıkmış -bu benim kişisel değerlendirmem katılmayabilirsiniz- bir başka parti var. Farklı adlardan gelerek bugün artık AKP olarak tanımlanan dinci partiler. Bu nereden kaynaklanıyor. Her dönemde aslında var. 1950'den beri bu kanadın temsilcileri parlamentoda yer almışlar, konuşmuşlar ama 1965'ten sonra TİP e karşı, onu yavaşlatma, engelleme adına özellikle AP'nin organizasyonu ile, partinin karşısına çıkarılan kesim bu dinci kesim. Mücadele onlarla veriliyor sokaklarda. Zaten 1973 yılında da Milli Selamet Partisi iktidar ortağı olarak geldi. Yani Türkiye İşçi Partisi aldığı oyla etkinliğiyle parlamentoda çok fazla şeyler yapmadı diye düşünenler olabilir, ben bunlara katılmıyorum. Ama benim de bu görüşüme katılmayabilirsiniz. Ama sonuçları bakımından baktığımızda TİP o dönemde önemli görevler üstlenmiş bir parti. Ben konuşmacılara söz vermeden önce, biraz önce belirtildi Sayın Yusuf Ziya Bahadınlı Beyin, iletmişti mesajı var onu aktaracağım.

Yusuf Ziya BAHADINLI'nın Mesajı

Merhaba dostlar; 1965-69 yılları arasında, “iki perdelik bir oyun” sahnelenmişti. Türkiye Büyük Millet Meclisinde ve beğenilmiş olacak ki Türkiye’de halen oynanmaktadır bugün. Birinci perdenin adı *Bir Hayalet Kol Geziyordu Mecliste*, komünizm hayaleti. İkinci perdenin adı *Anti-komünizm ve Amerikoman yaklar*. İki yanımızda iki “parti gurubu”, bir yel etsimi ikisi birden, sonra üçü, dördü, beşi yıkılırdı üstümüze. Her gün turnakların avucumun içine gömülü; bütün bir gün, bütün bir yıl, dört yıl! En küçük bir sağına ıslarları bizi, bir daha, bir daha. Salonda, bahçede, yemekte, kitaplıkta dört yıl, bir dost gözü yakalayamadım ben. Kimi öğretmendi, kimi avukat, mühendis, doktor, tüccar, köy ağası, “kasaba politikacısı” çoğu. Meclise gelmeden önce “kıt kanaat” geçiniyordu bir bölümü.

Neydi bu öfke? Bu nefret, bu kin, bu kabalaşma ?

Bunlardan boşuna bir incelik bekledim.

Bunlar bizi gerçekten tanıyor muydu? Biz neden onlar gibi düşünmüyorduk? Bir türlü “seçilmiş algılama” içindeydiler. İstedığı gibi anlıyor, istemediklerini anlamak istemiyorlardı. Düşüncemize “ideolojik” diyorlardı; bu söze birde “yabancı” katmışlar bir küfür gibi kullanıyorlardı. Kapitalizm, emperyalizm, sosyalizm dediğimizde, domuz görmüş Müslüman gibi üstümüze saldırıyorlardı. Hayır, hayır komünizm sözcüğünü ağızımıza alamazdık. O zaten en büyük küfürdü. Bu sözcüklerin anlamı için sözlüğe bile baktıklarını sanmıyorum. Bu konuda tek bildikleri şey “kasket asmadan” ibaret olmalıydı.

Çoğu ya kaniyla bakıyordu dünyaya, yada ahiretten; yahutta cebindeki paranın miktarıyla. İçlerinde bir tane olsun roman okuyan var mıydı. Okusalarla diye düşünüyorum biraz daha incelikli, hoş görülü biraz daha saygılı olabilirlerdi. Nobel ödüllü Brodsky; “bireyin estetik deneyimi ne kadar zengin, beğenisi ne kadar gelişmişse, ahlak seçimi o kadar kesin olur. Daha kötü sonuçlar vardır, kitaptan nefret etmek, okumamak, sanatı umursamamak gibi. Çünkü bu suçların bedeli bir ulusun tarihidir”. Belki de biz böyleleri bir tarihi yaşıyorduk.

Bir kısmı, daha çok taşrada yaşamış olup ta, gelişmemiş, ilkel, görgüsüz, yobaz, kaypak duygularda kalıp şehirleşmemiş bir yapıdaydı ve sınıf atlama çabası onları her şeye nefret kusan bir kişiliğe dönüştürüyordu.

O yıllarda parlamentoda TİP'in dışında altı parti vardı. Göze çarpan CHP ile AP idi.

Adalet Partisi, Demokrat Partinin “sülbünden”, Demokrat Partide, Cumhuriyet Halk Partisinin sağ kaburgasından doğmuştu. Bir başka söyleyişle, Adalet Partisi, hem Cumhuriyet Halk Partisinin hem de Demokrat Partinin mirasçısıydı. Öbür üç partide bu iki partinin soyundan ama uzak akrabasıydılar.

1923-1945 döneminin Cumhuriyet Halk Partisi, asker, sivil, bürokrat, toprak ağası ve yerel bölgelerdeki eşrafi da içine alan bir partiydi. Köylüler işçiler sadece oy verendi bu partide. Atatürk farklıydı. İsmet Paşa, *Hatıralar* kitabında “Atatürk metotları ortaya çıkınca (Atatürkçülük) ben sükunetle vaziyeti mütâlaa ederek, halin, zamanın tedbirleridir diye düşünmüşümdür. Atatürk ile konuşmalarımızda, yapılabilirse, bu şimdi yapılır dediği zaman benim inanmam, ötekilerin korkması, farkımız bundan geliyor”.

İsmet Paşa, Recep Peker, Celal Bayar, Şemsettin Günaltay, farklı birer yapıyı sahiptiler. Dördü de değişik zamanlarda Başbakanlık yapmıştı.

1930 yıllarında özellikle, ilerici düşünce üzerine sanki turpanla gidilmişti. İlerici kuruluşlar hükümetçe kapatılmıştı.

1945'den, 2. Dünya Savaşından sonra emperyalist ülkelerin güdümüne doğru bir kayış başlamıştı.

Mustafa Kemal, hep Sovyet dostluğunu önde tutmuştu. Bir anlamda Türkiye Cumhuriyeti, Türkiye- Sovyetler Birliği dostluğu üzerine kurulmuştur.

22 Şubat 1945'de Sovyetler Birliğinin 1925 tarihli Dostluk Ve Tarafsızlık Antlaşmasının yenilenmeyeceği Sovyet Hükümetine bildirilir. Bu arada Sovyetlerin, Türkiye'den toprak isteme "masalı ortaya çıkarılır.

Sosyalistler dünya görüşüne birde bu nedenle karşı olmalıydılar.

Bir "şartlı refleks" içindeydiler. Bu ruh halini bir Rus bilgini Pavlov saptamıştı. Yüz elli yıl önce. Pavlov birde şartlı refleksin, doğuştan ve soydan da geçebileceği tezini ileri sürmüştü. Türkiye İşçi Partisinin Programında yazılıydı. Biz TİP milletvekilleri defalarca Meclis kürsüsünden söylemiştik.

"Türkiye İşçi Partisi, sosyalist bir partidir. TİP Türkiye'ye özgü bir partidir. Tüzük ve programımızın, başka partilerde her zaman rastlanmayan bir takım özellikler taşıdığı bir gerçektir. Halkın oyuyla iktidara gelen emekçi sınıfların partisi, halkın istemediği zaman iktidardan çekilir".

Meclisteki bütün partilerin yinede bildiğini okumasının nedeni neydi?

AP lilerin önemli bir bölümü, kendileri çoğu zaman ibadetini yerine getirmese de, ağırlıklı olarak Suni-Müslüman ailelerden gelmeydiler. Süleyman Demirel'in babası ve akrabaları İsparta'nın ilçesi Barla'da sürgünde bulunan Bed i üzaman Said-i Nursî ile görüşen kişilerdi. Demirel, İslamköy'de Risale-i Nur'un çoğaltıldığını söyler. İslamköy'de dini nedenle davul bile çalınmamış.

Adalet Partililerin büyük çoğunluğu yoksul yada orta gelirli ailelerden gelmeydi. Ve devletin sağladığı olanakla devlet okullarına öğrenim görmüştü. Kendi kimliğinden emin olmamak gibi bir durum sonucu, görgü, incelik ve hoşgörü vb sorunları vardı.

Bunlarda bir türlü içgüdü haline gelen "komünizm hayaletinin" nedeni biraz açıldı sanıyorum. 1966 yılında CHP'nin bir Kongresinde, İnönü Genel Başkan, Ecevit Genel Sekreter seçildi. Ve Ecevit konuşmasında "CHP nin ortanın soluna gelerek aşırı sola – TİP kast ediliyordu- çektiği duvar gibi, Adalet Partisi de ortanın sağına, aşırı sağa bir duvar çekerse demokrasi, sürekli yaşama imkanı bulur" dedi.

Artık CHP, dolayısıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi, Atatürk ve devrimlerinin sadece sözünü ediyordu.

Birde güya Meclis gurubunu gençleştirme bahanesiyle, CHP, milliyetçi faşist dinci kesimleri Meclise doldurmuştu.

Bu durum Adalet Partililerin de işine geldi.

O yıllarda, orada, hep beraber, beyni çıkarılmış kargalar gibi üstümüze üstü-

müze geldiler. Sövdüler, vurdular bir çoğumuzu da Meclisin içinde ve pek çok yerde ölümlü yüz yüze geldik.

Ve her zaman her yerde, her birinin alnında; “anti-komünizm ve ameriko-manyaklar” yazılıdır artık.

Kolaylaştırıcı: **Turhan SALMAN**

Aktarmada sıkıntı yaşadığım için Yusuf Ziya Bey'den ve sizlerden özür dileirim. Hocam isterseniz önce sizlerden başlayalım. Yusuf bey mektubunda Mecliste üstünüze çok gelindiğinden, kavgalardan söz etti. Bunlar tarihi gerçekler. Ama benim zabıtları tararken gördüğüm bir şey var. Bütün partilerin ve özellikle Adalet Partililerin, en sessiz ve konuşmayı dinleyerek bir şeyler öğrenmeye çalıştıkları TİP hatibi sizsiniz galiba. Konuştuğunuzda en az karıştı tepki olan sizsiniz galiba buyurun efendim.

Sadun AREN

Ben esas itibarıyla anılarımdan bahsetmeyi düşünüyorum. Ama tabii bir girizgah yapmak lazım. Bunun içinde TİP'ten biraz bahsedelim. Nasıl bir partiydi, sosyalizmi nasıl bağdaştırıyordu biraz bu konuya girerek başlayalım. Sonra anılar mahiyetinde ama partinin niteliğini ortaya çıkaracak anılar mahiyetinde sürdüreceğim konuşmamı. TİP, sosyalist bir partiydi. Programında ve tüzüğü'nün ikinci maddesinde “işçi sınıfının demokratik öncülüğü etrafında birleşmiş işçiler, köylüler, aydınlar...” filan böyle neredeyse bir tekerleme haline gelmişti, bir partidir. Yani nasıl bir parti olduğu apaçıktır. Tüçük programdan evvel yazılmıştı. Program Marksizmin el kitabı gibi bir şeydi. Sınıfsal bir tahlil yapıldı memleketin. Böyle bir programdı. Ama isimi Sosyalist Parti değildi. Bu adı kullanmadık. Bu biraz Mehmet Ali Beyin ihtiyatından geliyor ama nasıl bir ihtiyatsa? Apaçık bir ihtiyat. Ne olduğumuzu hem programda hem tüzükte açık olarak ortaya koyduğumuz halde Sosyalist Partidir demedik. Sonra dedik. Artık herkes dedikten sonra bizde dedik. Bu partiyi sosyalist yapan neydi? Programı 1964 Şubatında kabul edilmiştir. Sendikacı arkadaşlar partiyi kurup daha sonra Aybar'ı getirmişler, daha çok o kaleme almıştır. Bu meşhur ikinci maddeyi de o koydurmuştur. Yani parti sosyalist hüviyetini daha 1962 senesinde gelmiştir. O nedenle partinin kuruluşu tam o partinin kuruluşu değildir. Yani TİP'in kuruluşu 1961, ama bu tarihle başlatmamak lazım gelir, piç değilse Aybar'dan başlatmak gerekir. Çünkü parti sosyalist niteliğine onunla kavuşmuştur. Bu sosyalizm ne gibi bir şey oluyor? Kapitalizm ile bağdaşmıyor. Ve onun çeşitli varyasyonları ile bağdaşmıyor. Tabii feodalizm ile de bağdaşmıyor. O zamanı yaşayanlar anırlar, bizim seçimlere girmemiz söz konusu olduğu zaman, bunlardan bir zat “bunlardan bir tanesi bile Meclise girse bu Meclis çalışmaz” demişti. Çünkü hain olarak gördüğü için, tabii orada da gizli şeyler herkesin duymaması gereken şeyler konuşulduğu için, bun-

lardan birisi gelse herkese ne olduğunu söyler anlamına geliyor. Adam bunu düşünüyor. "Bunları parlamentoya sokamayız" diyor. TİP böyle bir parti olarak görülüyordu. Yanında her şey konuşulmaz. Böyle telakki ediliyordu. Anları anlatırken bunu aklımızda tutacağız ve tabii bunun güçlüğü de hatırlımızda olacak. Sosyalist bir partinin, kapitalist partilerin egemen olduğu, sağ partilerin egemen olduğu bir Mecliste şansları çok fazla olamaz. Bağdaşık bir şey değildir. Yani hem hafif sosyalist ve hem de hafif kapitalist bir kanun çıkamaz böyle bir şey olamaz. Ya birisi, ya diğeri olur. Ve tabii daima öbürü olmuştur. Yani sağcı partilerin istedikleri olmuştur. Güçlük sosyalizm ile kapitalizmin bağdaşmamasından kaynaklanıyor. Muhakkak birisinin egemenliğinde olur. Öbürüde ona tabii olur. Bunun en bilinen misali meşhur Boğaz Köprüsüdür. Aynı tarihlerde televizyonda gelip kurulacaktı Türkiye'ye. Bunlardan yana olup olmamak söz konusuydu. Satih akıl derki, yani yüzeysel akıl, bunların her ikisi de değerli işler. Onun için parti olarak her ikisine de evet diyelim. Fakat bu, bu kadar basit değil. Çünkü sosyalizm niçin vardır? Kapitalizm her iyi şeyi yapamaz onun için vardır. Kapitalizmin üretici güçlerinin artık memleketi geliştiremeyecek hale gelmesinden sonra işini bırakır ve yerine sosyalizm gelir. Böyle olunca televizyondan yana olmak, insanların böyle medeni bir vasıttan yoksun bırakılmaması esastır onun için ondan yana olmalıyız denildi. Onun izahı bu. Fakat köprünün ne kabahati var. Aslında köprüde iyi bir şey. Üzerinden insanlar geçiyor, yük taşınıyor falan. O da iyi desek sosyalizme ne lüzum var. İyi şeylerin her birini bunlar yapabiliyorsa o zaman olmaz. Karşı tarafın size önerdiği iyi şeyleri yaparsanız o zaman üretim güçleri geliyor demektir. Yani kapitalizm henüz barutunu tüketmemiştir, henüz insanlığa yardım edebilir filan. O zaman bizim o kadar lüzumumuz yok gibi oluyor. Onun için biz "televizyona evet, köprüye hayır" dedik. Neden, çünkü zenginler geçer köprüden onların arabaları vardır, kamyon geçermiş onları düşünmedik veya düşünmüyormuş gibi yaptık. Gerekece olarak da "herifler kendi keyifleri için milletin parasıyla yapılmış köprüden geçecekler" falan dedik. Bunu söylemekteki maksadım, kapitalist düşüncelerin hakim olduğu bir heyet içinde sosyalizm yapmak öyle kolay bir şey değildir. Caizde değil galiba. Ne kadar yapıla bilinir yani. Böyle bir güçlük içindeydi partimiz. Merkez Bankası hakkında bir yasa olayını hatırlıyorum. Para basmak için senet kırma gibi bir şeyler vardı. Ama para hacmini ihtiyaca göre genişletici bir formül. Aksi gibide o formülü bizim bir arkadaşımız önerdi. Ya ben ya başka birisi. Adamların hoşuna gitti. Hemen başka birisi aynı önergeyi verdi. Onu kabul ettiler. Zaten size bırakmazlar. İşlerine gelen kanunu sizden öğrenip yazarlar. O bakımdan sosyalist çözümler ara çözümler sağlanabilir belki ama orada da bir güçlük var. Bu bundan sonrası için önemli bir konu. Böyle bir parti bu. Bu partide seçimlere kimler girdi. Ben bunu bilmiyorum. Çünkü ben Ankara'da oturuyordum. Partinin o zaman merkezi İstanbul. Parti Yürütme Kurulunun önemli bir kısmı İstanbul'da. Adayların nasıl seçildiğini bilmiyorum. Nihat daha iyi bilir. Fakat ben başkalarından duydum ki bende varım. İstanbul listesinde birincisi Aybar, ikincisi Çetin Altan. üçüncüsü benim. Ve böyle de çıktık. Merkez Yürütme Kurulu zaman zaman Ankara'ya da geliyor orada görü-

nüyor. Ben o zaman Merkez Yürütme Kurulunda değilim. Çünkü ben Ankara'da oturuyorum. Merkezdeki arkadaşlar Ankara'dan giderlerken bana iki talimat verdiler. Biri adaylık için, Ceyhan Atif Kansu'ya adaylık götürülmesi. "Biz parti olarak onu aday göstermek istiyoruz" dediler. İkincisi de Dursun Akçam'a adaylık götür dediler. Bunlar Ankara'da yaşıyorlar. Ben de Ceyhan Atif Kansu'ya gittim. O bir doktordur biliyorsunuz. Şimdi öldü. Çok değerli bir insandı. "Ben aklımdan böyle bir şey geçirmedim. Kafamın bir köşesinde bile böyle bir şey yok o yüzden beni affedin" dedi. "Peki" dedim tabii. Dursun Akçam'da evvela "hayır" dedi. "Hayatımda böyle bir şey düşünmedim" dedi. Yani yabancılık duyuyorlar kimse bunları düşünemiyor. Dursun Akçam politikanın içerisinde aktif olarak, yırtıcı bir arkadaşdır. Ama çok yabancı geliyor. Alistıkları bir şey değil. Sonra "ben vazgeçtim aday olacağım" dedi. 100 lira da partiye bağış vardı onu da verdi. Ama bizim arkadaşlar onu pek seçilecek bir yerde göstermediler. Gerçi sistemde biraz karıştı. İyi bir yere konulmamış anlaşılan o seçilmedi. Gerçi seçilecek bir yere aday olarak koydular ama seçim kanunun bir cilvesi olarak seçilemedi. Birde seçim kampanyası oldu. Seçim kampanyasında iki nokta var. Biri radyo konuşmaları. Bunları bir kısmınız dinlemiş olabilirsiniz. Ben Ankara'da olduğum için bu seçim konuşmalarıyla ilgiliydim. O zaman daha televizyon yoktu radyodan yapılıyordu seçim konuşmaları. 10 gün boyunca 10 ar dakikaydı seçim konuşmaları. Benim sözlerime güvenip de sakın kimse ile iddialaşmayın. Çünkü bazı şeyleri unutuyorum. 10 gün değil de 15 gün olabilir mesela. O konuşmaları parti adına ben yönettim. Bazı arkadaşların konuşmalarını yazdım da. Bazı arkadaşlar da kendileri yazıp geldiler. Konuşmasını yazmayı çok istediğim birisi Can Yücel olmuştur. Keşke yazsaydım. Gayet değerli bir şairimiz, onun konuşmasına bakmadım da. Onun metnine bakmadım çünkü o benimkine bakabilir, ben onunkine nasıl bakayım. Konuşmayı dinlemeye başladım. Konuşması bir köprü altı çocuğunun konuşması gibi. Onu anlatıyor, onun özelemlerini filan anlatan ve onun sesini taklit ederek böyle bir ses. Böyle bir şey. Yani bir bakıma kepezelik. Olacak şey değil. Ben tabii saçımı başımı yolacağım. Ama onu dinleyenler bu konuşmayı beğenmişler. Konuşmanın aleyhinde kimse bir şey söyleyemedi. Merkez Yürütme Kurulundan da bir şey gelmedi. Tabii kimlerin konuşacağını onlar biliyordu onların tasdikinden geçiyordu. Bir diğeri de Hamdoş diye birisi vardı. Bu konuşurdu radyoda. Belki onun konuşmasını hatırlayan olabilir. Gaziantep'li. 18-19 yaşında bir köylü. Fakir Baykurt dört gün boyunca benim evde bu çocuğu iyi konuşturmak için çalıştırdı. Metni Fakir Baykurt yazdı. Onun hikayelerini dinleyerek. Hem de telif mezalelerini halletti. Çocuğun hikayesi şu; bunlar annesi babası birlikte bir ağanın yanında çalışıyorlar. Babası ağanın fedaisi. Ağada bunlara bakıyor. Sonra bunun babasını vuruyorlar. Ağanın düşmanları. Onun üzerine ağada bunları işten atıyor. Bundan ötürü ağaya çok minnet duyuyor. Ağa bunu alıyor babasının yerine vurulmak üzere. Annesinin durumu değişmiyor. Aynı evde oturuyorlar. Ona diğer arkadaşları "sen neden babanın yanına geçtin seni de vururlar" diyorlar. "Vururlarsa vursunlar" diyor. "Sana ağa birisini vur derse vurur musun" diye soruyorlar. "Vururum" diyor. "Niye vurursun" diyorlar, "beni on se

kız yaşına kadar ağa beslemiş, anam beni dokuz ay beslemiş karnında, bu ağam on sekiz yaşına kadar beslemiş daha da besleyecek” diyor. Bu bir gün Gaziantep’e gidiyor orada bizim TİP’lilere rastlamış.” Onlar bana anlattılar ki ağa beni değil ben ağayı beslemişim, on sekiz senedir.” İşte radyo konuşması buydu. O zaman çok etki yaptı. Bunu hatırlayan arkadaşlar vardır her halde. Bu arkadaş Hamdoş, her halde asıl adı Hamdi, bu arkadaşın böyle bir hikayesi var. Başka bir anıda seçim adayları ile ilgili; Atalay’ı burada görüyorum onun ağabeyi ile ilgili anıdır. Uzak illerimizde seçim adaylığına çok da talip çıkmamış. Merkezdeki arkadaşlarımız, merkeze gelip gidenleri bu illere paylaştırmışlar. Bunlardan birisini de Amasya adayı olarak birinci sıradan göstermişler. Talat diye bir arkadaş. Bir gün bana Mustafa Atalay’ın ağabeyi geldi oda Amasya’lı. Ve Amasya İl Başkanımız. Maalesef çok genç yaşta kaybettik. Bir cinayet dolayısıyla. Öyle bir yerde partiyi ayakta tutan çok iyi bir insandı. Yiğit bir çocuktuk, vuruyorlar. Bu Ankara’ya geldi. “Bu Talat birinci sırada olmaz, bir başka arkadaşımız var imam, Naci Eren bu arkadaşın olması lazım. Gayet ilericidir çok tanınır. Ancak parti böyle oy alır. Talat’ı kimse bilmez. Talat’ı istifa ettirip, Naci’yi getireceğiz” dedi. Ben merkeze İstanbul’a gittim. Cemal Hakkı Beyle görüştüm. Durumu anlattım. “Talat’a söyleyelim” dedi. Durumu anlattık Talat’a. Talat istifa etmiyor. İnsanlar böyle oluyor. Bir yere geldi mi zor indiriyorsun. Bunu herkes yapıyor. Yalnız Talat yapmıyor. Nihat arkadaşımızda iyi bilir. İstanbul Belediye Reisi seçilecek. Adnan Cemgil’i aday göstermişler. Çok akli başında, felsefesi filan o adayımız. Sonra Aybar-onun böyle davranışları olurdu- saz şairi İhsani’nin aday gösterilmesini istedi. Adnan Beyin tabii istifa etmesi gerekiyordu. Adnan Beyde istifa etmiyor. İyi etmiş o başka ama bu işler böyle. İnşallah bu böyle olurda şimdilerde ki İstanbul Belediyesindeki değişiklik de bunların ayaklarına dolaşır. Yani AKP’nin. Orada da bir adamı değiştirdiler ya öyle bir şey. O adam şimdi gayet kızmıştır. Neyse Amasya’ya dönelim, ne yapalım diye düşündük. Nihayet razı ettik.” İstifa edeceğim” dedi. Yüksek Seçim Kuruluna başvurduk hemen. “Tabii olabilir ama sırayı değiştiremeyiz, geç kaldınız liste basıldı” dediler. “Ama ikinci gelen adam, birinci sıradaki seçilirse o istifa eder onun yerine geçer” dediler. Seçim kampanyası sırasında bende konuştum. Ben konuşmamı bitirdikten sonra son cümlesi “Amasya”lılar size sesleniyorum, sizin elinizdeki listedeki birinci sıradaki insan değildir, onun yerine ikinci sıradaki insan seçilecektir. Siz yinede o listeye verin Naci Eren seçilecektir” dedim. Seçilemedi ama. % 7 gibi önemli bir oy aldı ama. Birde halka nasıl hitap ederdik. O konuya biraz değineyim. Bizim birinci büyük mitingimiz Tandoğan meydanında yapıldı. Ankara’lı arkadaşlar bilir. Bizim konuşmacılarımız “marabalar, ortakçılar, evlerinde et yerine dert kaynayan vatandaşlarımız” diye başlıyorlar. Ve orada bizi dinlemeye gelenleri anlatayım. Tandoğan meydanına bir araba yanaşmış, bir kadın gayet şık elinde uzun bir ağızlık sigara içeriyor. Arabada yan oturuyor kapısını açmış ve bizi dinliyor. Biz de “marabalar, emekçiler” dedikçe de alkışlıyor. O sırada dediler ki, ben görmedim onu, İstasyon tarafında Adalet Partisinin de mitingi var. Demirel hitap ediyor. “Beyler, efendiler” diyor, oysa hepsi kasketli, şalvarlı öyle adamlar. Yani burada şunu vurgulamak istiyorum.

İdeoloji ile gerçek durum arasındaki ilişki başka başka olabiliyor. Sonra artık böyle bir şeyler yapmadık. Ama o zaman öyle icap ediyor “maraba” filan diyeceksin. Parti öyle bir parti.

On beş kişi seçildik. Partiye geldik. Bize Mecliste yer verilecek. Oturum yapılan salonda yer verilecek, birde yukarıda oturmak için gurup odası. Adamlar bize yer vermek istemiyorlar. Bizi en arkaya oturtmak istiyorlar. Her parti gurubu tam konuşma kürsüsünün karşısı bize ise arkada yer verecekler. Kürsü ile alakamızı kesmek istiyorlar. Bu teklif bize geldi. Aramızda konuşuyoruz. Rahmetli Ali Karcı dedi ki “Meclisi terk edelim”, Cemal Hakkı Selek “yahu biz buraya gelmek için neler yaptık, nasıl terk ederiz” dedi. Direndik ve önlerden bir yer alındı. Solumuzda Yeni Türkiye Partisi vardı, diğer yanımızda ise Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi vardı. Çetin Altan buraya gelmemiş. Gelmiş olsaydı pek söylemek istemezdim bu lafı. Bilmiyorum belki de söyledim. Biliyorsunuz partili değildi. Bağımsızdı. Öyle bir usul vardı. Bağımsız bir insan listede gösterile biliniyordu. Ama seçilirse partili oluyordu. İlk günlerde önemli bir konuşma yapılacaktı. Gurup adına ben konuşacaktım. Bizim gurup başkan vekilimizdi benim adımlı vermiş. Ama o gün benim eşim Munise bademcik ameliyatı olacaktı. Böyle şeyler olabiliyor. Böyle münasebetsiz bir günde. Bende onunla birlikte gittim tabii. Ameliyat bitti Meclise zar zor yetiştim. İçeri girince bizim arkadaşlar, diğer partilerin bize sözlü saldırılarını büyük bir heyecanla bana anlattılar. Ben tabii onların ne dediklerini bilmiyorum. “Başka birisi, bu konuşmaları duyan birisi konuşsun” dedim. Bu konuda konuşabilecek Çetin Altan var. Tam anlaşılamayan koca bir sesi var. Cin gibi adam. Ben o konuşsun dedim. O da kabul etti. Meclis Başkanı Bozbeyli “siz konuşamazsınız, çünkü siz partili değilsiniz” dedi. Söz parti adına alınmış bir sözdü. Aybar ile kaş göz işareti yaptılar. Aybar kalktı “bu sadah kendileri partimize girmiştir” dedi. Yani Çetin Altan’ın partiye girişinde benim de, Munisi’nin de katkıları vardır. Partiye böyle girdi ve partiden de çıkmadı. Bir şey söylemek isterim, kendisini az tanıyan insanların aksine çok müdedep bir insandır Çetin Altan. Terbiyeli bir insandır. Ben bizim guruptan her hangi birisiyle kavga ettiğini görmedim. Kimseyle laf dalaş, münasebetsizlik yaptığını görmedim. Sesi gür ve müteccaviz bir hali var, herkes onu kavgacı birisi zanneder. Buraya gelseydi çok iyi muamele görürdü zannediyorum sizlerden. Bana göre gelmemesinin sebebi daha çok budur, bana göre “nasıl bir muamele görürüm” kuşkusu. Beni daha önce konuştururdunuz benden sonra da o konuşurdu ve iyi muamele görürdü. Çok faydalı şeyler yapmıştır, Nâzım için söylediği ve hepimizin dayak yediği olay. O toplantı için plan yapmışlar Adalet Partililer. Bir bütçe konuşmasında, gece yarısı bizden de 6-7 kişi var. Onlardan da az kişi var. Başbakan kalktı “bunlar Nâzım’a büyük şair demişlerdir” dedi. Anlaşılan bunu aralarında bir mesaj gibi yapmışlar. Çetin “elbette dedi, Nâzım bu memleketin en büyük şairidir” dedi, onun üzerine bunlar bize bir saldırdılar. Zemberekten boşanmış gibi saldırdılar. Ben gözüme bir yumruk yedim, yumruktan çok bir parmak gözüme girdi. Gözüm çıktı zannettim. Bende sinüzit vardı birkaç gün sonra burnumdan kan geldi. Çetin Altan’ı bir ara yerde gördüm. Kemal Nebioğlu’nun gırtlığını sı-

kıyorlardı. Yunus Koçak'ın kafasına tabanca kabzası ile vurdular. Çetin buna sebep oldu ama kendisi de payını aldı. Yaptığı şey değeri. Yani o dönemden bahsederken kimse bize “siz solu koruyamadınız” diyemez. Onlara Nâzım hikayesini söyleyebilirsiniz. Son olarak bir şey daha anlatacağım. Yine Çetin Altan ile ilgili bu marangoz hikayesi. Millet Partili bir başkan vekili vardı. O başkanlık ediyordu oturuma. Eczacı, efendi bir adamdı. Çetin konuşurken, o bir müdahalede bulundu. Meclis şimdiki Meclis gibi değil. Kürsünün arkasında başkanlık divanı var ve biraz yüksekçe. Çetin dedi ki “senin orada bulunman bir marangoz hatasıdır” dedi. Hikayeyi bilmeyenler için anlatayım. Fransız İhtilali sırasında galiba Marat'nın mahkemesinde veya Danton da olabilir, marangoz Fransa'da iddia makamı ve müddeiyi, yani savcı ile sanık aynı sırada olmuştuk. Hakim yüksekçe bir yerde olmuştuk. Ama bu mahkemeden önce o salonda bir tadilat yapılmış. Marangoz savcının yerini de biraz yüksek yapmış. Tabi bu savcıya bir üstünlük veriyor, sanığa yukarıdan aşağı bakıyor ve öyle konuşuyormuş. O da ona “senin yüksekte olman bir marangoz hatasıdır” demiş. Buna atıf yapıyor. Tabii kimse bir şey anlamadı. Tabii adamlar Çetin Altan'dan iyi bir şey beklemiyorlar. Onun için “sözünü geri al-sın” diye bağırıyorlar. Çok bastırıyorlar sözünü geri alsın diye. Buda sözünü geri aldı. “Sizin orada bulunmanız bir marangoz hatası değildir” dedi. Herkes şaşırıldı tabii. Sözünü geri aldı ama daha kötü bir şeyler oldu. Aynı şeyin devamı gibi oldu. Gene bağırıyorlar “sözünü geri al” diye. Başkan “işte sözünü geri aldı ya başka nasıl alsın” dedi. Ben burada bitiriyorum.

Tarık Ziya EKİNCİ

Merhaba arkadaşlar. Bize Türkiye İşçi Partisi'nin, parlamentoda yaptığı çalışmalar hakkında izlenimlerimizi anlatma görevi verildi. Mustafa Atalay'a sordum. Nasıl bir görev yapacağız bir hazırlık yapmak gerekiyor mu? O da “bir hazırlık yapmaya gerek yok gelirsın canın nasıl istiyorsa öyle konuşur-sun” dedi. Ben de bazı başlıklar aldım. İki konuya değinmek istiyorum. Biri parlamentoya girişimiz ve buradaki bazı olayları kendi akıl süzgecimden geçirerek sunacağım. İkincisi de sabahki konuşmalarda değinilmeyen TİP'in Doğu Mitingleri ve vakit kalırsa Kürt sorununa değinmek istiyorum. Sabahki oturumda arkadaşların bir kaç değindi. Türkiye İşçi Partisi parlamentoya giren deneyimsiz on beş kişilik bir arkadaştan oluşuyordu. TİP'in Meclis guru-bu. Gerçekten öyle içimizde parlamento deneyi olan hiç kimse yoktu. Bu işler nasıl yapılır, nasıl tartışılır, Meclis Başkanı ile münasebetler nasıl yürütülür bunların hepsi bizim için bir sorundu tabii. Sayın Aren'in anlattığı gibi ilk girişimizde Meclise bize arkada bir yer vermişlerdi. Ferruh Bozbeyli Başkan-lığındaki divan. Aslında henüz divan da oluşmamıştı. Tek başkan seçilmişti. Bize bir gurup odası verilmişti ama sekreterim yoktu. Bu konuyu Meclis Baş-kanına götürdim dedik. Nihat Bey de vardı, ilk gün Meclis Başkanına gittik. Bir dilekçe yazdık Meclis Başkanına verdim. “Bütün partiler önde oturuyor, bize arkada bir yer vermişsiniz bu doğru değil bunu düzeltin ayrıca bizim ya-

zışma işlerimiz olacak bir sekreterim dahi yok bize bir sekreter verin" diyerek Başkanla konuştum. Bunları hallettik. Arkasından Başkanlık Divanı için bir toplantı yaptık. O toplantıya da arkadaşlar yine beni gönderdiler. Yahya Kanpolat ile birlikte girdik toplantıya. Karşıda Turhan Feyzioğlu, Coşkun Kırca var. Diğer partilerden birer kişi var ve Meclis Başkanı yönetiyor. "Anayasanın 84. maddesi gereği Başkanlık Divanını oluşturmak için toplandık" diye oturuma başladık. İlgili maddeyi okudu. Divan, Mecliste bulunan partilerin oranı ölçüsünde oluşur diyor. AP ile CHP ye şu kadar, Millet Partisi'ne bir tane diye divan üyelerinin sayısını verdi ve CKMP ile TİP'e yer yok dedi. Ben "bu Anayasa maddesini yanlış tesvir ediyorsunuz, madde çok açıktır bunun bir kez daha okuyalım, Mecliste gurubu bulunan bütün siyasi partilerin mutlaka temsil edilmesi lazımdır ikinci olarak da kuvvet oranı düşünülür. Evvela temsil sonra kuvvet oranı. Temsilde üyeler dağıtılır, kuvvet oranına göre de mevcut üyeliklerin nitelikleri göz önünde bulundurularak dağıtılır. Örneğin CHP, Meclis Başkanlığına aday göstermemiştir AP adayını desteklemiştir dolayısıyla o bu kuvvet oranının tespitinde bu orandan çıkarılmalıdır" bunlar şaşırıdılar. Feyzioğlu ile Kırca hemen "bu ne demek oluyor" diye atıldılar. Ben "orada Başkanlığa siz aday göstermediniz. AP ve biz aday gösterdik. AP seçildi, siz desteklediniz. Siz desteklediğinize göre o orandan feragat etmiş oluyorsunuz" dedim. Buna fena şekilde ashapları bozuldu. Ben mutlaka bizimde bir üyelikle temsil edilmemiz gerekir diye dayatıyorum. Yahya yanımda bana küçük kağıtlar veriyor. "Tarık, aynı tezi tekrarla" onlar bir karşı tez geliştiriyor. Onlar "bu mecliste bir teamüldür elbette milletvekili en fazla olandan Başkan seçilir bu nedenle biz aday göstermedik" diyorlar. Yahya bana "geri adım yok aynı tezi tekrarla" diyor. Tartışma böyle devam etti. Önümde kağıtlar yığıldı. Ben dışarı çıkınca Yahya'ya sordum "neden bana hep aynı şeyi tekrarlama uyarısı yaptın. Onlar cevap veriyor benimde biraz bu tezi değiştirmem icap eder" dedim. Yahya bana "bunu Kore'lilerin Amerikalılarla müzakerelerinden öğrendim. Kuzey Kore ile Amerikalılar görüşürken, Kuzey Kore ekibinin başkanı saatlerce hep aynı cümleyi tekrarlamış" dedi. Ve adamlar çıldırışlar toplantıyı terk etmişler. Yahya bana "sen böyle yapsaydın bunların moralini bozardık ve çok başarılı olurduk" diyor. Sonra Meclise geldik. Meclis tıka basa dolu. Senatörlerde gelmiş, yukarıda kordiplomatik var dışarıdan çağrılanlar var, kumandanlar var, orada alınan karar gereği Başkan AP, Başkan vekili CHP, MP ne üyelik falan açıklandı. TİP'e, YTP'ye bir şey yok. CKMP'ne de bir şey yok. Biz usul bilmiyoruz, adap bilmiyoruz, Mecliste hiç bulunmuş değiliz. "Siyasi parti temsilcilerinin aldıkları kararı oyunuza sunuyorum" dedi, ben bütün gücümle masaya vurdum "oylayamazsınız" dedim. "Gel" dedi, ben hazırlıklı değilim. Bana daha önce Adalet Partili bir tanıdığım vardı o bana anlatmıştı. "Kürsü insanı çarpar" demişti. Bir iki dönemdir mecliste olan bir milletvekili böyle hazırlıksız çıkmış kürsüye ve bir daha hiç söz almamış. Bende "galiba bende kürsü çarpmasına uğrayacağım" diye düşünüyorum. Gittim tabii, gitmemezlik yapamazsınız. Kürsüye çıktım. Yahya'nın bana söylediği şekilde Anayasanın ilgili maddesini de okuyarak konuştum. Anayasanın ilgili maddesini ikiye ayırdım bunların tahlilini

yaptım bunların ışığında “bu maddeyi oylamanız Anayasaya aykırıdır” dedim. Sora Meclis Başkanı “müzakere açıyorum” dedi. Lehte aleyhte konuşmalar yapıldı. Sonra tekrar söz aldım artık açıldım bende. Başkanlığın getirdiği tezkerenin aleyhine söz alıyorum tabii. Oylandı. Oylama sonucu bize Mecliste Divanda yer verilmedi. Biz de Anayasa Mahkemesine dava açtık. Mahkemeye de savunmayı ben yaptım. Galiba Parti Genel Yönetim Kurulundan geçmeyen tek kararımız da buydu. Gurup kararı olarak bunu yaptık. Dilekçe hazırladım ve bunu Anayasa Mahkemesine götürüp oradan duruşma günü aldım. Anayasa Mahkemesinin meclis kararlarına bakma yetkisi yok. Bizim Meclis Divanına alınmamız da Meclis kararı. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesi buna bakmadan ret edebilir. Önce Anayasa Mahkemesinin buna bakmakla yükümlü olduğunu kanıtlamam gerekir. Elimde tüzük ile Anayasa Mahkemesine gittim. Dedim ki “Mecliste alınmış önemli kararlar Meclis iç tüzüğünün altına dip not olarak geçer ve bu dip not bir teamül haline gelir adeta tüzükmüş gibi işlem görür, Meclis tüzüğü aleyhine dava açmak mümkün, kanunlar aleyhine açmak mümkün, ama Meclis kararı aleyhine dava açmak mümkün değil. Bunu bir Meclis kararı olarak telaki etmeyen, alelade bir karar değil. Bu Meclis iç tüzüğünde dip not olabilecek bir karardır. Ve dolayısıyla teamül haline gelecek, böylece Meclis iç tüzüğünün bir maddesi olacaktır. Yüce kurulunuz bunu kabul etme hakkına ve yetkisine sahiptir, davaya bakabilirsiniz ve bakmanız gerekir. Eğer bakmayı kabul ederseniz özüne girmeme müsaade ederseniz Anayasanın maddesi açıktır, iki şık vardır. Birinci şıkta bütün siyasi parti gurupları temsil edilir. İkinci şıkta da kuvvet oranında temsil edilir. Kuvvet oranında bize ne düşüyorsa bir hesap yapılır ve bize bir yer verilir ve verilmesi lazımdır. Biz Meclis Divanında bulunmazsak orada olup bitenleri, alınan kararları takip etmezsek gurup olarak varlığımızın hiçbir anlamı kalmaz”. Dışarı çıktık ve karar çıktı. Karar benim savunmam diye çıktı. Meclis Başkanı bu kararı tebliğ etmek için bizi topladı. Kararı okurken Coşkun Kırca parladı. “Nasıl Meclis kararı aleyhine Anayasa Mahkemesi karar alır” dedi. Dedim ki “karar alınmış, ortadadır, bu kararı Meclis Başkanı yerine getirmekle mükelleftir. Kararı okursanız gerekçemizin ne kadar kuvvetli olduğunu göreceksiniz” dedim. Ondan sonra bize bir yer verdiler. Meclisteki izlenimlere devam etmek istiyorum. Bir gün Yusuf Ziya Bahadınlı arkadaşımız, arkadaşlarımızın her biri iki Meclis Komisyonunda görevliydi. Diyelim ki Milli Savunma Bakanlığı'nda görevlisiniz, Dış İşleri Bakanlığı'nda da görevli olabiliyorsunuz. Nitekim Behice Hanım hem Milli Savunma hem de Anayasa Komisyonunda idi. Yalnız Sadun Bey Bütçe Komisyonunda görevli idi. O komisyon çok önemli olduğu için tek komisyonunda çalışıyordu. Tüzük gereği. Yusuf Ziya Bey Milli Eğitim Komisyonuna gidiyor. Bu komisyonunda da tanıdığı öğretmenler var. Orada İzmir Milletvekillerinden şımarık bir adamda var. Bu sürekli bağırır küfürlü konuşurdu. Orada Yusuf Ziya Beye saldırıyor. Fena halde tekmeliyor, tokatlıyor, ayaklar altına alıyor, diğerleri de saldırıyorlar. Bunlardan bir tanesi de Yusuf Ziya Beyin samimi arkadaşı. Beraber Köy Enstitüsünde okumuşlar. Aynı okulda öğretmenlik yapmışlar. Yusuf Ziya bunu kenara çekiyor “hadi bunları anladık, bunlar

AP'li saldırgan insanlar sen benim arkadaşısın, niçin onlarla hareket ettin" diye soruyor. "Ben milletvekili değil miyim" demiş. Yusuf Ziya geldi bana "ne yapacağız?" dedi. Bende ne yapılacağını bilmiyorum. yeniyiz tecrübemiz yok. Meclis Başkanına gideyim dedim başkada yapacak bir şey yok. Başkana gittim durumu anlattım. "Siz Mecliste bu durumu anlatır mısınız" dedi. "Anlatırım" dedim. Bunu gidip o gün Başkanlık yapacak insandan istemek lazımdı. Onu da bilmiyorum. İsmail Arar'mış. Ondan izin alınıp gündem dışı bir konuşma yapılacaktı. Gittik bu zata gündem dışı bir konuşma yaptık. Olayı anlattık. Son cümleyi de şöyle kurduk. "El elden üstündür arşa kadar, siz bunu yaparsanız yarın daha sert bir muamele ile karşılaşabilirsiniz bunu hatırlatmak isterim" dedim ama Yusuf Ziya beğenmedi. Bir de Sadun Bey ile ilgili hatıra var. Ona hatırlattım sabahleyin. "Sakın bunu kullanma ben kullanacağım" dedim. Sadun Bey Mecliste konuştuğu zaman gerçekten de dışarıda çay içen milletvekilleri bile onu dinlemek için içeri girerdi. Bütçeyi anlattığı için hem hitabeti çok iyi, hem de konu çok önemliydi. Türkiye'nin ekonomi politikasını eleştiren konuşmalar yapıyor, bunu da sağlam zemine oturarak anlatıyordu. Herkes de dikkatle dinliyordu. Uzun bir konuşma yaptı ve Sadun Bey konuşmayı bitirdi. İki gün sonra başka bir partinin sözcüsü çıktı kürsüye. Gitmiş Meclis tutanaklarını bulmuş Sadun Beyin konuşmasını aynen almış tek kelime değiştirmeden çıktı orada okudu. Sadun Bey bana baktı, ne yapabiliriz gibisinden ben de ona baktım yapacak bir şey yok. Adam bal gibi hırsızlık yapmış. Tutanaklarda bu bulunabilir. Çok enteresan olur. Millet Partisi'nden bir milletvekiliydi. İsmi hatırlamıyorum. Böyle bir münasebetsizlik yapıldı bunu hiç unutmam. Seçim kampanyasından bir iki şey anlatmak istiyordum. Sadun Bey Türkiye İşçi Partisi'nin yapısını anlattı. Ama TİP'in yapısı konusunda tam net bir şey söylemenin çok zor olduğunu söylerim ben. Çünkü TİP saf bir işçi partisi değildi bana göre. Bizim anladığımız anlamda Marksist Leninist bilimsel sosyalist bir parti değildi. TİP; evet işçi sınıfının ideolojik öncülüğünü, Marks'tan esinlenip bu öncülüğü benimseyen bir partiydi ama tabanı itibarıyla büyük ölçüde esnafa dayanıyordu. Her ilde her kasabada parti teşkilatını kuran arkadaşlar esnaflardı. Terziydi, bakkaldı, manifaturacıydı ve tabii ilk kurucular sendikacılar. Sendikacıların yanında işçi arkadaşlarımızda vardı. Aydınlar da vardı tabii ki. Birde bunların yanında Kürtler vardı. Ama Kürtler sosyalist oldukları için partiye gelmediler. Bizler bilinçli sosyalistler olarak Türkiye İşçi Partisi'ni seçtik. Ama TİP'ni seçtikten sonra Kürt sorununda duyarlı olan insanların TİP'e kazanılması gerekiyordu. Bunu nasıl yapacaktık? Bunu Türkiye İşçi Partisi'nin dayandığı ideolojiyi ele alarak halkların kendi kaderini tayin hakkı ilkesini öne sürerek ve bu ilke doğrultusunda partide çalışmalar yapmamız gerektiğini, partide güçlü bir ekip oluşturduğumuz takdirde bunu rahatlıkla yapabileceğimizi gelen arkadaşlara anlatıyorduk. O günün şartları içerisinde Kürt halkının temsilcisi olma iddiasında olan köylüler, esnaf, uyanık işçiler, Kürt kökenli aydınlar bu noktadan kalkarak TİP'e geliyor ve orada sosyalizmi öğreniyor aynı zamanda da kendi sorunlarını da partiye taşıyorlardı. Dolayısıyla Türkiye İşçi Partisi, bu sözünü ettiğim işçiler, aydınlar, sendikacılar, esnaf yanında birde Kürt

kökenli unsurları kazandı. Böylece parti tabanında Kürtler, esnaf, işçiler ve yökünlar vardı. Ben hep TİP'i; işçi sınıfının öncülüğünde bilimsel sosyalist homojen bir parti olarak düşünmedim. Ama içtenlikli bir biçimde demokrasi savunucusuydu, Anayasaya çok samimiyetle bağlıydı. Aybar ve bütün arkadaşlarımız. Bizim görevimiz Anayasayı savunmaktı. Gittiğimiz her yerde Anayasa maddelerini açıklıyoruz. Anayasa maddelerinin ne getirdiğini ve bunları neden savunmamız lazım geldiğini etraflıca anlatıyorduk. Toprak reformu ile ilgili maddeyi, sendikal haklarla ilgili olanı, grev hakkı ile ilgili maddeyi, lokavt hakkının Anayasal bir hak olmadığını hülâsa, sosyalist bir partinin savunması gereken hak ve hukuku Anayasa içinde bulmuştuk. Ve Anayasayı bu çerçevede savunuyorduk. Diyebilirim ki Türkiye'de ilk defa Anayasaya sahip çıkan ve bunu yığınlarla götüren parti Türkiye İşçi Partisi oldu. TİP kurulup Meclise girinceye kadar hiçbir kimse Anayasadan söz etmezdi. Eskiden Anayasa bir kitap olarak durur kimse bu konu ile ilgili konuşmaz tahliller yapmazdı. Ancak Meclis'teki gruplar belki kendi aralarında konuşurlardı o kadar. Ama yığınları halkı ilgilendiren bir araç değildi, bir belge değildi Anayasa. Türkiye İşçi Partisi bu belgeye halkın malı haline getirmeye ve halkın buna sahip çıkması yolunda çaba harcadı. Ve Meclisteki her konuşmasında da Anayasaya atıflar yaparak Adalet Partisi'nin yaptığı işlerin ve tasarrufların Anayasaya aykırı olduğunu, ikili anlaşmaların gerek yazılı gerekse sözlü anlaşmaların hepsinin Anayasaya aykırı olduğunu Anayasa maddelerini açıklayarak ortaya koyuyordu. Keza işçi haklarının ihlali konusundaki davranışlarını, sendikal haklara yönelik baskıları ve lokavt hakkının tanınmasına karşı bir sürü şeyin Anayasaya aykırı olduğunu vurguluyordu. O kadar ileri gittik ki Demirel bir gün, "Bu Anayasa ile bu memleket idare edilemez" demek durumunda kaldı. Türkiye İşçi Partisi'ni değerlendirirken bu nokta üzerinde durmak lazım. Bu çok önemli. Sanıyorum ki işçi sınıfı siyasi hareketi tarihinde Batı ülkelerinde özellikle, hiçbir komünist partisi veya hiçbir sosyalist parti burjuvazinin yapmış olduğu ve sermayenin menfaatlerini koruması lazım gelen bir Anayasayı savunmamıştır. Anayasaya karşı çıkmıştır. Anayasanın değiştirilmesini istemiştir ama TİP; 27 Mayıs 1961 darbesi sonucu yapılan bu Anayasanın ilerici niteliğini saptayarak, buna sahip çıktı ve bu Anayasayı savundu. Türkiye İşçi Partisi, kapatılıncaya kadarda Anayasayı sonuna kadar savundu. Bu TİP'in ayırıcı önemli özelliklerinden biriydi.

Doğuda örgütlenmede bir hayli güçlük çektim. Doğuda uzun yıllar baskı altında kalmış, demokratik hak ve özgürlüklerin hepsi askıya alınmış çorak bir alanda yaşayan bir bölge. Fıratın doğusuna geçmek uzun yıllar yasaktı. Şeyh Said isyanından sonra birçok katliam yapılmış çok insan öldürülmüş insanlar korku içinde, tedirginlik içinde hala onun hatırası ile yaşıyor. Özellikle siyasi partilere karşı halk soğuk. Özellikle CHP'ye karşı hasmane tavır içindeler. TİP'e de böyle pek yakınlık göstermiyorlar. Ama biz örgütlenmek zorundayız. İllere ilçelere gidiyoruz. Öyle ki bazı illerin iki üç ilçesi var. Seçime girebilmek için en az on beş ilde ilçelerde dahil olmak için örgütlenmek gerekiyor. Diyelim Bingöl'ün üç ilçesi var kurmanız lazım. Hakkari'nin üç dört ilçesi var bunları kurmak gerekiyor. Hakkari ve Van'a gidiyorum sokmak istemiyorlar.

Arkamdan MİT arabaları böyle sıralanıyor. Kongre yapıyoruz, beş kişi bulmuş bunlarla yapıyoruz kongreyi, kongrenin müdavimleri, oturanların hepsi MİT mensupları. Sanıyorum o üye yaptığım kişilerde MİT ile ilişkili onlarla bağlantılı ve onlara rapor veren insanlar. Ama kurmuşum yapacak bir şey yok. Orada bunlara hitap ediyorum. Diyorum ki “memur çok acı çekiyor, çok sıkıntı çekiyor verginin büyük kısmını memur ödüyor, memur baskı altında. Buna rağmen Namık Kemal’in dediği gibi seyyade bi insafa hizmet eden köpekler gibidir bunlar” diyorum bunlar oturuyor böyle. Beni dinliyorlar. Hiç birinin sesi sedası çıkmıyor. Onlara yapılan bu haksızlığa tepki göstermiyor vasıtalı vergileri – Türkiye’de alınan vergilerin % 70’i vasıtalı vergidir- kendileri öder. Maaşları son derece azdır. Geçim sıkıntısı çekmektedirler, oysa büyük vurgun yapan zenginler Türkiye’nin bütün servetini yemektedirler bu avcılara hizmet eden köpeklerinde aklının başına gelmesi lazım gibi şeyler anlatıyorum. Adamlar başlarını eğiyor ve dinliyorlardı, bizde kongre yapıp çıkıyorduk. Türkiye İşçi Partisi’nin kurulduğu koşullara bir göz atacak olursak; bir kez Türkiye NATO üyesi, soğuk savaşın en ağır dönemlerini yaşıyoruz, ABD Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkelere karşı kurmayı düşündüğü yeşil çember içine en başta Türkiye’yi almış. Böyle bir ortamda TİP mücadele ediyor. Beri yanda da Amerika gözetimi altında bir sendika kurulmuş -Türk-İş- bizimde arkadaşlarımızın bir kısmı daha oradalar. Henüz DİSK yok. Bunlarda Türkiye İşçi Partisi kurulurken, TİP’e karşı Çalışanlar Partisi kurmak istiyorlar. Aynı zamanda da Sosyalist Kültür Derneği’ni oluşturmuşlar. Sosyalist Kültür Derneği’ne ben de üyeyim Sadun Beyde üye. Nasıl girdiğimi anlatacağım şimdi. Sosyalist Kültür Derneği daha çok aydın kesimi kanalize etmek özellikle kurmay subayları eğitmek için kurulan bir örgüt vasfında. Kurmay subaylar sivil giyinip geliyorlar. Darbe yapmışlar, bir süre iktidarda kalmışlar Millî Birlik Komitesini oluşturmuşlar dolayısıyla çok önemli ve artık kendilerini devletin ve ülkenin sahibi gibi görüyorlar, her birinin gönlünde Atatürk olmak yatıyor. Darbeci olma arzusu yatıyor. Doğan Avcıoğlu da bunlara dayanan bir siyasi mücadele içinde. Öbür yandan da illegal diyeceğim bu siyasi hareketin legal görüntüsü olarak da Çalışanlar Partisi’ni örgütlemeye çalışıyorlar. Çalışanlar Partisi’nde, Seyfi Demirsoy ve Türk-İş içindeki bazı sendikacılar Doğan Avcıoğlu ve arkadaşları var. Ama bu örgütlenme çalışmalarını sırasında da TİP’e ağır saldırılar yapılıyor. Diyarbakır’da TİP’i kuracağız, üç aydın kişi varız. Ben, kardeşim Tahsin ve avukat Canip. Bize gelen bilgiler sendikacılarla iş birliği yapmamız gerekiyor – TİP’de 12 sendikacı kurmuştu- sendikacılar ile temas aradık konuştuk görüştük. Çalışanlar Partisi daha faaliyete geçmemişti bunlar önce bize “evet” dediler. İsimlerini partiye kaydediyorduk ama ikinci günü gelip istifa ediyorlardı. Böylece bizi uzun süre oyaladılar. Batman’da işçiler var onlarla temas kuruyoruz ama onlarda öyle. Nihayet bunlara Seyfi Demirsoy’dan direktif geliyor “hiçbiriniz Türkiye İşçi Partisi’nde yer almayacaksınız”. Hepsini çekildi. Biz birkaç aydın ve Kürt halk önderi dört beş kişi ile kaldık. Biz Diyarbakır örgütünü bunlarla oluşturduk. Bir de Sosyalist Kültür Derneği var. Diyarbakır öyle bir yer ki, TİP i biran önce kurmak zorundayız. Çünkü biri gelip kuracak. Kimin kuracağı belli olmayacak ve başımız derde gire-

Türkiye İşçi Partisi Parlamento’da 40. Yıl
Söylüşü

cek. Çünkü Türkiye İşçi Partisi'ni bilmeyen, tanımayan bir sürü insan var açıkta duruyor çeşitli partilerden kovulmuş TİP'i kurmak isteyen insanlar var. Bizde hem TİP'i hem de Sosyalist Kültür Derneği'ni birlikte kuralım dedik. İkisini birden kurduk. Hem TİP'in hem de Sosyalist Kültür Derneği'nin yöneticisi olduk. Haftada bir iki kez aydınları memurları öğretmenleri Kültür Derneğine çağırıp toplantı yapıyoruz. Öte taraftan da parti çalışmasını sürdürüyoruz. Bu arada Sadun Bey de henüz TİP'ne girmemişti onunda yazılarını izliyoruz. Sosyalist Kültür Derneği'ndeki konuşmalarını izliyoruz. Bizde sosyalizmi geniş kitlelere götürmek istiyoruz. Bunu partinin yapması zor. Neyle yapacağız bunu Sosyalist Kültür Derneği'ni kullanarak yapacağız. SKD'ye bütün memurları köy öğretmenlerini çağırдық. Ve Devlet Su İşlerinde bulunan bugünkü Refah Partisi'nden, eski MSP'den gelen şimdiki partinin başkanı Recai Kutan ve Adalet Partisi'nden de Almanya'da eğitim gördüğü söylenen faşist bir kişi var Merkez İlçe Başkanı, bunlar bir darbe hazırlamışlar toplantıyı dağıtacaklar bize dayak atacaklar. Ne yapacağız? Bunu önlemek lazım. Bir çok insan davet edip çağırılmışız. Sadun Beyi konuşmacı olarak Ankara'dan getiriyoruz. Bunların ellerinde de elemanlar var. DSI'nin işçileri var gerçi bunlar bizi taniyorlar ama onlarda amirleri bu işçileri bize saldırtacaklar. Dedik ki tek şey yapabiliriz bunları gece yansı tehdit edelim. Gece saat ikide Canip ile Tahsin'i bunların evine gönderdik. Dedim ki gidin bunların kapısını uzun uzun çalıp uyandırın ve onlara "yarın sabah böyle bir tertip düzenleyeceğinizi öğrendik, en ufak bir olay çıkarsa sorumlu sizsiniz bunu böyle bilmenizi istiyoruz hadi eyvallah" diyip çıkacaksınız. Gerçekten de gece gidip ikisini de yakalamışlar e ikisine de aynı uyarıyı yapmışlar. Toplantımız iyi geçti. Recai Kutan kalkıp bir iki konuşma yapmak istedi ona da ben sert çıktım. Sustu ve "toplantı bitmiştir" dedim. Dağıttık toplantıyı. Sadun Bey çok güzel bir konuşma yaptı, sosyalizmi anlattı. Türkiye'de nasıl bir sosyalist mücadele yürütmek gerektiğini güzelce anlattık. Başımдан geçen çok önemli olaylardan birisi de Faruk Sükan'ın Meclis kürsüsünden yaptığı itham. Ağır bir itham yaptı. İç İşleri Bakanlığı bütçesi konuşulurken çıktı; "hepinizin tek tek nefesini kontrol edip, sizi dinliyorum ne yaptığınızı biliyorum. Türkiye İşçi Partisi BAAS Partisi ile temas halindedir. BAAS Partisinden silahlar getirtmiş ve silahlı bir ayaklanma başlatacaktır. Elimizde kuvvetli delil var". Gelde çık işin içinden. Oturumdan sonra hemen partiye gittik. Parti Merkez Yürütme Kurulu toplandı. Sadun Bey de vardı. Arkadaşlardan gelen bilgileri topladık. Semih isminde bir kişi Suriye ile temas halinde, gidip geliyor BASS Partisi ile görüşüyor ve BAAS Partisine Türkiye'de bir hareket yaratacağını -Suriye 3. dünya sosyalist yönelimle bir ülkeydi ve bağılantısızlar hareketine dahildi ve Komünist Partisi ile iktidar ortağıydı- Türkiye İşçi Partisi'nin önde gelen lideri ile temas halinde olduğunu, Behice Hanım ile birlikte illegal bir örgütlenme içinde olduklarını bu illegal örgütü silahlandırarak ayaklanma başlatacaklarını söylüyor. Araştırıyoruz bu adam nereye gitmiş bakıyoruz Hatay'a gitmiş. Oradan Mersin'e gelmiş, Tarsus'a gitmiş orada TİP İlçe Başkanı ile görüşmüş, Antalya'ya oradan da İzmir'e gitmiş. Rivayete göre de İzmir'de bir camiye de bomba koymaya hazırlanan bir adam. Merkezden dediler ki Tanık bu işi araştırmak için gidecek. Bu-

nun nedeni de bana şöyle izah edildi. “Sen sosyalist mücadelede bilinen birisi değilsin. Daha az tanıınıyorsun daha rahat hareket edebilirsin bu adamı git bul ve süstür” dediler. Bu arada da Mehmet Ali Aybar’ın kitabı çıkmıştı. *Bağımsızlık, Demokrasi ve Sosyalizm* diye kalınca bir kitap, onu da birkaç kişiye imzalamış. O kitapları da toplamam lazım çünkü o bölgelerde il ve ilçe başkanlarına imzalı olarak bu kitaplar gitmiş eğer polis baskın yaparsa bu partililere imzalı kitaplar görülecek Aybar’da bu komploya dahil edilecek. Gittim Meris’in deki arkadaşları buldum “istifa edeceksin” dedim. İstifa dilekçesini aldım, kitabı aldım, Tarsus’a gittim ondan da aynı şekilde evrakları aldım. Sonra Silifke’ye gittim. Gece on bir - on bir buçukta Silifke’ye vardım. Gece vakti yolda otobüsten indim yanımda da bir tabanca var. Gittik bir otele yerleştim. Oradan İlçe Başkanını aradım. Ona olayı anlattım. “Semih denen adam bazı il ve ilçeleri dolaşmış buradan da geçmiş” dedim. Bana “gel evde yatıyor” dedi. Gittim baktım adam yataкта yatıyor, duvarda resmi asılı kefi kefiyeli filan. Tabancayı çektim mermiyi sürdüm yorgani açtık “kalk bakalım” dedim. “Sen nasıl bunu yapar nasil söylersin” dedim. “Hangi arkadaşımız seninle görüşmüş sahtekar üç kağıtçı” dedim. “Şimdi kalk seni polise götürüyorum” dedim. “Hay hay gidelim, polise seninle birlikte olduğumuzu, beraber bu işi örgütlediğimizi söylerim. Benim hiçbir tereddütüm yok” dedi. Tabii çok kötü bir durum. Hemen bağırdım “burayı terk edeceksin” dedim. İlçe Başkanı dedi ki “ağabey misafir nasıl kovayım” dedi. Ben “kovacaksın bu partinin emridir bu adam burada kalamaz” dedim. Sonuçta adamın karakolda bu şekilde ifade vereceği tehdidi karşısında biz gemileri suya indirdik ve “hadi bu gece kal yarın sabah ilk fırsatta burayı terk edeceksin ve bir daha Türkiye İşçi Partisi ile temas etmeyeceksin” dedim. Oradan Antalya’ya geçtim. Antalya’da da aynı olay olmuş. Onu da düzelttik ve döndük. Böylece parti büyük bir provokasyondan, bu MİT işbirliği adamın tezgahlarından kurtulmuş oldu.

Doğu mitingleri Terkiye İşçi Partisi tarihinde çok önemli bir dönemi temsil ediyor. 1967 yılında bütün bir yıl boyunca devam etmişti. İlk hareket Silvan’da başladı. Genel Sekreter Nihat Sargın ile birlikte gittik. Sonra Diyarbakır’da yapıldı sırasıyla Siirt’te, Siverek’te, Batman, Hakkari, Tunceli, Van’da yapıldı Kars’a kadar devam etti. Bütün Doğu illerini dolaşarak mitingleri düzenledik. Batman, Siverek, Diyarbakır mitinglerine Behice Boran da katıldı. Diğer mitinglere ben yalnız katıldım. Kuzeye doğru gittiğimiz mitinglerde Aybar, Boran ve Çetin Altan vardı. Bu mitinglerin önemli yankıları oldu. Adalet Partisi’ne yakın olan basında Türkiye İşçi Partisi’nin bölücü bir parti olduğu yazılıp çizildi. TİP’li milletvekillerinin bölücü bir faaliyet içinde, olmayan bir sorunu yarattıkları Türkiye’nin başına bela açmak istediklerini yazdılar. Türkiye İşçi Partisi’ne Milli Birlik Komitesi’nden iki senatör geldi. Mitinglerden dönmüştük. Aybar’ı ziyarete geldiler bunlar. Aybar beni çağırttı. Aybar bana “bu arkadaşlar Türkiye İşçi Partisi’nin Doğu mitingleri ile bölücülük yaptıklarını söylüyorlar, İnönü kendileri ile görüşmüş, bu uyarıyı İnönü yapmış, İnönü’nün TİP’e bir sempatisi var ama bu olay onu çok üzmüş, dolayısıyla partinin uyanık ve dikkatli olması lazım gelir diye uyarı yapıyorlar. Sen bu hareketin içindesin ve hatta çoğu yerde başındasın ne düşü-

Türkiye İşçi Partisi Parlamento’da 40. Yıl
Söyleşi

nüyersun” diye bana sordu. Ben “Türkiye İşçi Partisi olarak 1961 Anayasasına sehabet ediyoruz, Anayasanın 12. maddesi vatandaşlar arasında dil, din, kültür, etnik köken bakımından hiçbir ayırım yapılamaz herkesin diline dinine kültürüne etnik kökenine saygı gösterilir ve saygılı olmak gerekir hükmü vardır. Bu hüküm çerçevesinde Doğuda yaşayan vatandaşlarımızın taleplerine haklarına sahip çıkmak, onlara Anayasayı anlatmak bizim görevimizdir. Anayasaya bağlı olan parti bunu yapmalıdır ve yapmak zorundadır. Önümüzde iki belge var birisi 1964 Parti Programı diğeri de 1963 yılında Mehmet Ali Aybar’ın Gaziantep konuşması. Her iki belgede de Türkiye’de Kürt halkının varlığı ve farklı mezheplerden insanların bulunduğu, farklı dil ve kültürlerle bağlı insanların bulunduğu dolayısıyla bu insanların farklı muameleyle tutulmaları, ikinci sınıf insan muamelesi görmeleri Türkiye’de demokratik gelişmeye engel olan bir davranıştır. O halde bizim dayanaklarımız Anayasadır, parti programı ve parti yetkililerinin yaptıkları açıklamalardır. Anayasaya sonuna kadar sahip çıkacağız. Bu bizim görevimizdir” dedim. Aybar “beyler tatmin oldunuz mu” dedi. “Arkadaşımız Anayasamızı savunduğumuzu söylüyor, ben de aynı fikirdeyim sizin düşüncenizin ne olduğunu bilmiyorum ama biz Anayasayı bu çerçevede savunmaya devam edeceğiz” dedi ve onlar kalkıp gittiler. Konuşmamı burada bitiriyorum teşekkürler.

Merih KUDSAL

Ben hem kendi adıma, hem eşim Nihat Akseymen adına, hem de eminim diğer arkadaşlar adına çok teşekkür ediyorum. Biz çok şey öğrendik. Onlar bizim ilk öğretmenlerimizdi tekrar çok teşekkür ediyorum.

Tarık Ziya EKİNCİ

Biz de bu tatil günü kalkıp buraya gelip bizi dinlediğiniz için teşekkür ediyoruz.

Katılımcılardan Gelen Soru

Tarık Bey size şunu soracağım. Sosyalist Kültür Derneğine kurmay subayların geldiğini söylediniz. Acaba Muzaffer Karan da bu subaylar içinde var mıydı?

Tarık Ziya EKİNCİ

Hayır yoktu. Muzaffer Karan’ın hikayesi başkadır. Onu anlatmadım. Aybar’ın kendi takdiri idi.

2005 Kasımı'nda Türkiye İşçi Partisi'nin, TİP'in 1965 seçimleriyle parlamentoya girişinin 40. yıldönümü dolayısıyla Galatasaray Üniversitesi Aydın Doğan Toplantı Salonu'nda düzenlenen sempozyum/panel/sohbet, TÜSTAV'ın bu tarzda örgütlediği ilk toplantı oldu.

Etkinliğin sempozyum bölümünde, TİP üzerine çalışmalar yapmış ve yapmakta olan bilim insanları tebliğlerini sundular. Kitapta bu tebliğler, katılımcılar tarafından gözden geçirilmiş ve kısmen genişletilmiş olarak yer almaktadır.

